

14
ΒΑΣ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΧΑΡΗ Σ. ΠΑΤΣΗ

ΑΘΗΝΑΙ - ΣΟΚΡΑΤΟΥΣ 37 - ΤΗΛ. 58.417

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΒΑΣΙΛ. Γ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ
Τ. ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΚΑΙ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

Διὰ τὴν ΣΤ' τάξιν τῶν πλήρων Δημοτ. Σχολείων
καὶ τὴν Ε' καὶ ΣΤ τῶν συνδιδασκομένων μαθητῶν

*Ἐγκριθεῖσα διὰ μίαν τριετίαν διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 65303/2-7-52
ἀποφάσεως Ὑπουργείου Παιδείας*

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ
ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 37 & ΠΑΤΗΣΙΩΝ 19
ΤΗΛΕΦ. 58417 — ΑΘΗΝΑΙ

18883

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Δ/νσις Διδ. βιβλίων
*Αριθ. Πρωτ. 61330

*Εν *Αθήναις τῇ 3—7—1952

Πρὸς
Τὸν κ. Βασίλ. Οἰκονομίδην

*Οδὸς Βασ. Λάσκου
Παγκράτι—*Αθήνας

*Ανακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 65303/2—7—52 ἀποφάσεως τοῦ *Υπουργείου μετὰ σύμφωνον γνώμοδότησιν τοῦ Κεντρικοῦ Γνωμοδοτικοῦ καὶ Διοικητικοῦ Συμβουλίου *Εκπαιδεύσεως, ἐνεκρίθη τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ὁρθόδ. Χριστιανικὴ Κατήχησις—Δειτουμενικὴ*» βιβλίον σας ὡς βοηθητικὸν τοῦ μαθήματος τῶν *Θρησκευτικῶν* διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς ΣΤ' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου ἐπὶ μίαν τριετίαν ἀρχομένην ἀπὸ 1—9—52.

Παρακαλοῦμεν ὅθεν, ὅπως μεριμνήσητε διὰ τὴν ἔγκαιρον ἐκτύπωσιν τοῦ βιβλίου τούτου συμμορφούμενος πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ *Εκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ τὸν κανονισμὸν ἐκδόσεως βοηθητικῶν βιβλίων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

Κοινοποίησις
Κ.Γ.Δ.Σ.Ε.

*Ε. *Υπουργοῦ
*Ο Διευθυντῆς
Χ. ΜΟΥΣΤΡΗΣ

Εἰσαγωγή

Κάθε εὐσεβὴς χριστιανὸς ἔχει καθήκον νὰ γνωρίζῃ τί πρέπει νὰ πιστεύῃ καὶ τί πρέπει νὰ κάμνῃ, ἂν θέλῃ νὰ εἶναι πραγματικὸς Χριστιανός. Τὰ χριστιανικά του καθήκοντα ἡμπορεῖ νὰ τὰ μάθῃ σήμερον καὶ μόνος του, ἐὰν μελετήσῃ βιβλία θρησκευτικὰ καὶ πρὸ πάντων τὴν *Κατήχησιν*. (*)

Κατὰ τοὺς πρώτους ὁμῶς χριστιανικοὺς χρόνους, οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ εἰδωλολάτραι, οἱ ὅποιοι ἐπεθύμουν νὰ γίνουν Χριστιανοί, ἐδιδάσκοντο ὄχι μόνον τὰ χριστιανικά των καθήκοντα, ἀλλὰ καὶ τὸ τί ἔπρεπε νὰ πιστεύουν, καθὼς καὶ τὸ πῶς νὰ ἐκδηλώσουν τὴν πίστιν των πρὸς τὸν Θεόν. Ἡ προφορικὴ ἐκείνη διδασκαλία ἐλέγετο ἐπίσης *Κατήχησις* καὶ αὐτοὶ οἱ ὅποιοι ἐδιδάσκοντο, ἐκατηχούντο, ἐλέγοντο *κατηχούμενοι*. Οἱ κατηχούμενοι κατελάμβανον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν θέσιν ἰδιαιτέραν. Δὲν ἐδικαιοῦντο δὲ νὰ παρακολουθήσουν ὅλην τὴν θείαν Λειτουργίαν, καθὼς θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ μάθημα τῆς Λειτουργικῆς. Ὁ χρόνος τῆς κατηχήσεως διήρκει μέχρις ὅτου οἱ κατηχούμενοι ἐμάνθανον καλὰ τὰ χριστιανικά των καθήκοντα, ἔπειτα δὲ ἐβαπτίζοντο καὶ ἐλέγοντο *πιστοί*. Διὰ τοὺς κατηχούμενους ἡ Ἐκκλησία μας ἔχει πολλὰς καὶ ὥρας εὐχὰς.

Μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, ὅσον οἱ κατηχούμενοι ἐπληθύνοντο τόσοσιν ἡ κατηχητικὴ ἐργασία τῆς Ἐκκλησίας ἐγίνετο τελειότερα. Τὸ ἔργον τῆς κατηχήσεως ἐξετέλουν κατ' ἀρχὰς οἱ Ἀπόστολοι, ἀργότερα δὲ οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῶν, οἱ Ἐπίσκοποι, οἱ Ἱερεῖς καὶ οἱ Διάκονοι. Ὅλοι αὐτοὶ ἐλέγοντο *Κατηχηταί*. Διὰ

(*) Σημ. Διὰ τὴν συμπλήρωσιν ὠρισμένων δυσκόλων σημείων τοῦ παρόντος βιβλίου εἶχομεν ὡς πολῦτιμον ὁδηγὸν τὸ βιβλίον τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβούλου κ. Ἀνδρ. Παπαγεωργακοπούλου, «Ἡ Χριστιανικὴ Πίστις».

Οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ εἰδωλολάτραι οἱ ὅποιοι ἐπεθύμουν νὰ γίνουν
χριστιανοὶ ἐκατηχοῦντο

τὴν κατήχησιν τῶν γυναικῶν ὑπῆρχον γυναῖκες, αἱ *Κατηγή-
τριάι*. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως ποὺ ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ
βαπτίζωνται οἱ Χριστιανοὶ εἰς νηπιακὴν ἡλικίαν, νὰ γίνεται δη-
λαδὴ ὁ νηπιοβαπτισμός, ἔπαυσεν ἡ κατήχησις, τὸ δὲ ἔργον τοῦ
κατηχητοῦ διεβιβάσθη εἰς τὸν ἀνάδοχον.

Σήμερον ἡ κατήχησις γίνεται εἰς τὰ σχολεῖα διὰ τοῦ μαθή-
ματος τῶν θρησκευτικῶν. Ἀλλὰ ἡ Ἐκκλησία μας δὲν παύει νὰ
κατηγῇ τοὺς Χριστιανοὺς μὲ τὰ κηρύγματα τῆς καὶ μὲ τὰς δια-
φόρους τῆς θρησκευτικᾶς τελετάς, αἱ ὁποῖαι συντελοῦν εἰς τὸ
νὰ κάμνουν αὐτοὺς εἰς τὴν θρησκείαν τῶν τελειοτέρους. Διὰ
τοὺς μαθητὰς ὑπάρχουν κατηχητικὰ σχολεῖα, τὰ ὁποῖα προσ-
φέρουν ὑψίστην ὑπηρεσίαν.

Ἡ κατήχησις λοιπὸν εἶναι μάθημα τὸ ὁποῖον μᾶς διδά-
σκει τί εἶναι ἡ Θρησκεία μας καὶ τί πρέπει νὰ πιστεύωμεν καὶ
νὰ πράττωμεν ὡς Χριστιανοί.

Ἡ Κατήχησις χωρίζεται εἰς δύο μέρη : Εἰς τὸ *Δογματικόν*, τὸ ὁποῖον μᾶς διδάσκει τί πρέπει νὰ πιστεύωμεν καὶ εἰς τὸ *Ἠθικόν*, τὸ ὁποῖον μᾶς διδάσκει τί πρέπει νὰ πράττωμεν.

Ἡ ὠφέλεια ἐκ τοῦ μαθήματος τῆς Κατηχήσεως εἶναι μεγάλη, διότι ὅσον τελειότερον γνωρίζομεν τὰ θρησκευτικά μας καθήκοντα τόσοσον τελειότεροι Χριστιανοὶ γινόμεθα καὶ δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ παρεκκλίνωμεν ἀπὸ τὴν εὐθεϊαν ὁδὸν τοῦ Κυρίου.

Τι εἶναι θρησκεία

Εἰς ὁποιανδήποτε βαθμίδα πολιτισμοῦ καὶ ἂν εὐρίσκεται ὁ ἄνθρωπος, αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ ἔρχεται εἰς πνευματικὴν σχέσιν μὲ τὸν Θεόν, νὰ ὑψῶνῃ τὴν ψυχὴν του πρὸς αὐτόν, νὰ τὸν σκέπτεται, νὰ τὸν πιστεύῃ.

Καὶ διὰ νὰ φανερώνῃ τὴν σχέσιν του αὐτὴν καὶ ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Θεόν, ἀναγκάζεται νὰ ἐκτελῇ ὁ ἄνθρωπος καὶ ὠρισμέναις πράξεις φανεράς. Κάμνει π.χ. τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, πηγαίνει εἰς τὴν ἐκκλησίαν, μεταλαμβάνει, ἀσπάζεται τὰς θείας εἰκόνας, προσεύχεται.

Ὅλαι αὗται αἱ ἰδέαι καὶ αἱ σκέψεις, τὰς ὁποίας ἔχει ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸν Θεόν, μαζὶ μὲ ὅλας τὰς ἐξωτερικὰς πράξεις τὰς ὁποίας πράττει δι' αὐτόν, εἶναι ἡ *Θρησκεία*,

Τὰ διάφορα εἶδη τῶν θρησκειῶν

Ὅπως ἀναφέρει ἡ ἱστορία καὶ ὅπως παραδέχεται ἡ ἐπιστήμη, δὲν ὑπῆρξε λαός, ὁ ὁποῖος νὰ ἔχῃ κατοικήσει τὴν γῆν καὶ νὰ μὴ ἐπίστευσεν εἰς τὸν Θεόν καὶ νὰ μὴ εἶχε θρησκείαν. Καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ βάρβαροι καὶ ἀπολίτιστοι λαοὶ ἐπίστευσαν εἰς μίαν θρησκείαν ἀναλόγως μὲ τὴν πνευματικὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκοντο. Ἐπειδὴ δὲ ἐδημιουργήθησαν πολλὰ διαφοραὶ μεταξὺ τῶν διαφόρων λαῶν ὥς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς πίστεως αὐτῶν πρὸς τὸν Θεόν, διὰ τοῦτο καὶ ἀπετελέσθησαν πολλὰ εἶδη θρηκειῶν.

Ὑπῆρξαν ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι ἐπίστευσαν ὡς Θεὸν τὸν Ἥλιον, τὴν Σελήνην, τοὺς ἀστέρας. Ἄλλοι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ ἄλλοι τὴν θάλασσαν. Ἄλλοι πάλιν ἐπίστευσαν τοὺς ποτα-

μούς, τοὺς μεγάλους βράχους, τὰ δένδρα. "Άλλοι τὰ τετράποδα ζῶα, ἄλλοι τοὺς ὄφεις καὶ τὰ ἄλλα ἑρπετά. Ὑπῆρξαν ἄλλοι πάλιν οἱ ὅποιοι ἐπίστευσαν τὴν ἀστραπήν, τὴν βροντὴν, τὸν κεραυνόν. Πολλὰς φορὰς μάλιστα οἱ ἄνθρωποι κατεσκεύαζον καὶ ὁμοιώματα διαφόρων ἀντικειμένων, ὅπως τὰ ἐφαντάζοντο μὲ τὸν νοῦν των καὶ ἔδιδον εἰς αὐτὰ μορφήν ζῶων ἢ ἄλλην μορφήν.

Τὰ ἀντικείμενα αὐτὰ ἢ τὰ ὁμοιώματά των ὀνομάζονται *εἰδῶλα*. Οἱ ἄνθρωποι δέ, οἱ ὅποιοι ἐπίστευον τὰ εἰδῶλα, ὠνομάζοντο *εἰδωλολάτραι* καὶ ἡ θρησκεία των *εἰδωλολατρικὴ*.

Ὅλοι ὅμως οἱ ἀνωτέρω ἐπλανήθησαν εἰς τὴν λατρείαν των, διότι οἱ θεοὶ τοὺς ὁποίους ἐπίστευαν ἦσαν ψευδεῖς, ἦσαν πλάσματα τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι ὁ ἀληθινὸς Θεός, ὁ ὁποῖος καὶ ἐδημιούργησε τὰ πλάσματα ταῦτα.

Ἐπίσης ὑπῆρξαν λαοί, οἱ ὅποιοι δὲν ἠρκέσθησαν νὰ πιστεύουν ἓνα μόνον θεόν, ἀλλ' ἐπίστευον πολλούς. Οἱ λαοὶ αὗτοι λέγονται *Πολυθεῖσται* καὶ αἱ θρησκεῖαι των *Πολυθεῖστικαί*.

Ὑπάρχουν ὅμως καὶ λαοί, οἱ ὅποιοι πιστεύουν ἓνα καὶ μόνον Θεόν. Αἱ θρησκεῖαι αὐτῶν λέγονται *Μονοθεῖστικαί* καὶ οἱ λαοὶ των *Μονοθεῖσται*.

1. Πολυθεῖστικαὶ θρησκεῖαι

Αἱ σπουδαιότεραι πολυθεῖστικαὶ θρησκεῖαι εἶναι αἱ ἑξῆς :

α) Ὁ *Φετιχισμός*. Φετιχισμὸς δὲ εἶναι, ὅταν πιστεῶμεν ὡς Θεὸν πράγματα ἄψυχα. Οἱ ἄνθρωποι τῆς θρησκείας αὐτῆς ἔχουν τὴν γνώμην, ὅτι μέσα εἰς τὰ ἄψυχα αὐτὰ πράγματα κατοικοῦν ψυχαί, πνεύματα. Τὸν Φετιχισμὸν τὸν παραδέχονται φυλαὶ ἀπολίτιστοι μὲ κατωτέραν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν. Ἡ λέξις *φετίχ* σημαίνει πρᾶγμα δίχως ψυχήν.

β) Εἰς τὴν ἀχανὴ καὶ ἀπέραντον χώραν τῶν Ἰνδιῶν, οἱ κάτοικοι πιστεύουν εἰς θρησκείας πολλὰς. Μία εἶναι καὶ ὁ *Βραχμανισμός*. Ἰδρυτὴς εἶναι ὁ *Βράχμαν*. Ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ Βράχμαν ἐξῆλθον, καθὼς πιστεύουν οἱ Ἰνδοί, οἱ ἱερεῖς των, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν τὴν περισσότερον μορφωμένην τάξιν εἰς τὴν χώραν των. Οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Βραχμανισμοῦ παραδέχονται ὅτι, ὅταν ἀποθάνῃ ὁ ἄνθρωπος, ἂν μὲν εἶναι καλὸς θὰ ἀποκτήσῃ

τὴν ἀθανασίαν. Ἡ ψυχὴ δὲ τοῦ κακοῦ ἀνθρώπου ἐπιστρέφει πάλιν εἰς τὴν γῆν καὶ μεταμορφώνεται εἰς φυτόν, ζῶον, πτηνόν, ἄνθρωπον. Εἰς τὴν γῆν μένει ἕως οὗ ἐξαγνισθῇ καὶ γίνῃ τέλειος ἄνθρωπος, ὁπότε θὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἀθανασίαν, ἂν ἀποθάνῃ.

γ) Ὁ *Βουδδισμός*. Ἄλλη θρησκεία τῶν Ἰνδιῶν εἶναι ὁ *Βουδδισμός*. Ἰδρυτὴς καὶ ἀρχηγὸς τῆς θρησκείας αὐτῆς εἶναι ὁ *Βούδδας*. Αὐτὸς ἐγεννήθη κατὰ τὸ 560 π.Χ. καὶ ὅπως παραδίδονται οἱ ὁπαδοὶ του, ἔζησε πολλὰ ἔτη μόνος του μέσα εἰς ἓν πυκνὸν δάσος. Ἀφοῦ κατῴρθωσε εἰς τὸ ἐρημικὸν ἐκεῖνο μέρος νὰ γίνῃ σοφὸς καὶ φωτισμένος, ἤλθεν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἤρχισε τὰ κηρύγματα του.

Ὁ Βούδδας διδάσκει ὅτι τὸ ὕψιστον ἀγαθὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἡ ἡρεμία, ἡ ἡσυχία. Νὰ μὴ πράττῃ οὔτε ἀγαθὴν, οὔτε κακὴν πρᾶξιν. Συμβουλεύει τοὺς ὁπαδοὺς του νὰ ἀποφεύγουν τὰ οἶνοπνευματώδη ποτά, νὰ μὴ λέγουν ψεύματα, νὰ ἀπέχουν ἀπὸ τὴν κλοπὴν καὶ νὰ προσέχουν νὰ μὴ ζοῦν βίον ἀκόλαστον. Πολλοὶ ὁπαδοὶ τῆς θρησκείας αὐτῆς ἀγαποῦν τὸν μοναχικὸν βίον καὶ ἀποτελοῦν πολλὰ μοναχικὰ τάγματα. Μιμοῦνται εἰς τοῦτο τὸν Βούδдан, ὁ ὁποῖος εἶχε καταφύγει, ὅπως εἴπομεν, καὶ ἔζησεν εἰς τὸ δάσος μόνος του.

δ) Οἱ λαοὶ τῆς ἀπεράντου Κίνας πιστεύουν εἰς διαφόρους θρησκείας, ἀλλ' ἡ σπουδαιότερα εἶναι τοῦ *Κομφουκίου*. Σύμφωνα μὲ τὴν θρησκείαν αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ προσπαθῇ εἰς ὅλην τὴν ζωὴν νὰ εἶναι ἀγνὸς καὶ νὰ κάμνῃ τὸ καθῆκον του. Κατὰ τὴν θρησκείαν τοῦ Κομφουκίου, ὁ ἀνώτατος ἀρχὼν τῆς Πολιτείας, ὁ αὐτοκράτωρ, εἶναι καὶ *ἀρχιερεὺς*. Μεγάλην ἐπίσης ἐκτίμησιν ἡ Θρησκεία αὐτὴ τρέφει πρὸς τοὺς νεκροὺς προγόνους, πρὸς τοὺς ὁποίους οἱ ὁπαδοὶ τῆς προσφέρουν καὶ θυσίας. Ὁ Κομφούκιος πιστεύεται ἀπὸ τοὺς ὁπαδοὺς του ὡς Θεὸς καὶ ἀνηγέρθησαν διὰ τὴν λατρείαν του πολλοὶ ναοί.

2. Μονοθεϊστικαὶ θρησκείαι

Αὗται εἶναι τρεῖς : 1) ἡ Μωσαεθανική, 2) ἡ Ἰουδαϊκὴ καὶ 3) ἡ Χριστιανική.

α) Ἡ *Μωσαεθανικὴ θρησκεία*. Ἰδρυτὴς αὐτῆς εἶναι ὁ *Μωάμεθ*. Αὐτὸς ἐγεννήθη τῷ 571 μ.Χ. εἰς τὴν *Μέκκαν* τῆς Ἀραβίας. Εἰς ἡλικίαν 12 ἐτῶν περιῆλθε τὴν Ἀραβίαν καὶ ἐγνώρισθη μὲ

ένα χριστιανὸν μοναχὸν ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀπέκτησε πολλὰς γνώσεις θρησκευτικὰς.

Κατόπιν ἐνυμφεύθη, ἀπέκτησε τέκνα καὶ ἡσχολεῖτο εἰς τὴν Μέκκαν μὲ τὸ ἐμπόριον. Ταυτοχρόνως ὁμως ἡσχολεῖτο καὶ μὲ ζητήματα θρησκευτικὰ.

Αἱ κυριώτεραι διδασκαλαὶ τῆς Θρησκείας τοῦ Μωάμεθ περιέχονται εἰς τὸ Κοράνιον, τὸ Εὐαγγέλιον δηλαδὴ τῶν Μωαμεθανῶν καὶ εἶναι αἱ ἑξῆς :

1) "Ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι εἷς καὶ ὅτι εἶναι πάνσοφος καὶ παντοδύναμος.

2) "Ὅτι ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς προφῆτας, οἱ ὁποῖοι ἐφανερώθησάν ποτε εἰς τὸν κόσμον, εἶναι ὁ Μωάμεθ. "Ἄλλοι προφῆται τοὺς ὁποίους παραδέχεται ἡ Μωαμεθανικὴ θρησκεία εἶναι ὁ Ἀδάμ, ὁ Νῶε, ὁ Ἀβραάμ, ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Ἰησοῦς.

3) Παραδέχεται ὅτι θὰ γίνῃ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν καὶ ὅτι οἱ ἄνθρωποι θὰ κριθοῦν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι ὑπάρχει μέλλουσα ζωὴ.

4) Διὰ πάντα ἄνθρωπον κανονίζεται ἡ ζωὴ ἀπὸ τὸ πεπρωμένον. Δὲν παραδέχεται ἐπομένως τὸν ἄνθρωπον ἐλεύθερον.

5) Διὰ τὸ Κοράνιον ἡ Μωαμεθανικὴ θρησκεία δέχεται ὅτι εἶναι τὸ τελειότερον βιβλίον τῆς θείας ἀποκαλύψεως καὶ ὅτι δι' αὐτοῦ συμπληρῶνεται τὸ Εὐαγγέλιον.

6) Συνιστᾷ ἐπίσης εἰς τοὺς Μωαμεθανοὺς τὰ ἑξῆς : Νὰ προσεύχωνται πέντε φοράς τὴν ἡμέραν εἰς τὸν Θεόν. Νὰ διδουν ἐλεημοσύνην. Νὰ μὴ πίνουν οἶνοπνευματώδη. Νὰ μὴ τρώγουν τὸ χοιρινὸν κρέας. Ἐπιτρέπει δὲ τὴν πολυγαμίαν, τὴν δουλείαν κτλ.

Ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ εὗρεν ὁπαδοὺς καὶ ἐξηπλώθη ταχέως. Πολλοὶ ἀπὸ τὰς διατάξεις τῆς ὑπῆρξαν εὐεργετικαὶ διὰ τὸν Ἀραβικὸν λαόν, διότι περιώρισαν τὴν μέθην, τὴν διαφθοράν καὶ τὸν σκόλαστον βίον. Ὑπῆρξαν ὁμως καὶ διατάξεις, ὅπως ἡ περὶ πολυγαμίας, ἡ περὶ δουλείας καὶ τινες ἄλλαι, αἱ ὁποῖαι ἐβλάψαν αὐτόν.

β) *Ἡ Ἰουδαϊκὴ θρησκεία* (πρὸς Γαλάτας γ' 28). Τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν ἵδρυσεν αὐτὸς οὗτος ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου Μωϋσέως, εἰς τὸν ὁποῖον ἐφανερώθη. Εἰς τὸν θεόπνευστον αὐτόν προφῆτην, ὁ ὁποῖος ἡλευθέρωσε τὸν Ἰουδαϊκὸν λαόν ἐκ τῆς δουλείας τοῦ Φαραῶ, ἔδωκεν ὁ Θεὸς ἐπάνω εἰς τὸ ἱερὸν

ἄλλος Σινᾶ ὑπὸ τὸν τύπον ἐντολῶν τὴν νομοθεσίαν αὐτοῦ. Αὕτῃ ἀναφέρει ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι εἷς καὶ μόνος, αἰώνιος καὶ πάντοτε ὑπάρχων. Εἶναι ὅμως μόνον Θεὸς τῶν Ἰουδαίων καὶ ὅχι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Εἶναι παντοδύναμος. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ φοβῆται τὸν Θεόν, διότι εἶναι αὐστηρὸς τιμωρὸς.

Ὅταν ἀργότερα ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς ἤρχισε νὰ λησμονῇ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, παρουσιάσθησαν οἱ Προφῆται, οἱ ὁποῖοι τὸν συνεκράτησαν καὶ δὲν τὸν ἄφησαν νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων του. Οἱ προφῆται ἐκαλλιέργησαν καὶ τὴν ἰδέαν τοῦ ἐρχομοῦ εἰς τὸν κόσμον τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ τὴν ἰδέαν ὅτι διὰ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ θὰ σωθῇ τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Γενικὰ παρατηροῦμεν ὅτι ὁ μονοθεϊσμός παρέμεινεν ὡς θρησκεία τῶν Ἰουδαίων καθ' ὅλον τὸν μακρὸν βίον τοῦ ἀρχαίου αὐτοῦ λαοῦ.

3. Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Ίδρυτής της θρησκείας αυτής είναι ο Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἡ δὲ διάδοσίς της εἰς τὸν κόσμον μετὰ τὸν θάνατόν του ἐγένετο ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων. Ἐκατομμύρια ἀνθρώπων φέρουν σήμερον τὸ ὄνομα Χριστιανοί καὶ ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἐξηπλωμένος εἰς ὅλον τὸν πολιτισμένον κόσμον.

Ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ συγκρινομένη μὲ ὅλας τὰς ἄλλας θρησκείας παρουσιάζει ὑπεροχὴν ἀσύγκριτον. Εἶναι θρησκεία πνευματική, γεμάτη ἀπὸ ἀγάπην. Καὶ τὴν ἀγάπην αὐτὴν ἔδειξεν αὐτὸς ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἔστειλε τὸν Μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἐσταυρώθη διὰ τὰς ἰδικὰς μας ἁμαρτίας.

Ὁ Χριστιανισμὸς ἀνύψωσε τὸν ἄνθρωπον, κατήργησε τὴν δουλείαν, ἐδημιούργησε μιὰν ἀνωτέραν κοινωνίαν ἀνθρώπων. Ἀκόμη ἐθεμελίωσε τὴν οἰκογένειαν εἰς θεμέλια στερεὰ καὶ ἔδωκε τὴν ἀνάλογον θέσιν εἰς τὴν γυναῖκα ὡς μητέρα.

Ἡ Χριστιανικὴ Θρησκεία εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀληθείας ὑψηλὰς, αἱ ὁποῖαι περιέχονται εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφὴν καὶ εἰς τὰ διάφορα βιβλία, τὰ ὁποῖα ἔγραψαν οἱ θεόπνευστοι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

«Πάντες γὰρ Υἱοὶ Θεοῦ ἐστέ διὰ τῆς πίστεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ», λέγει ὁ Παῦλος καὶ ἡ ἀλήθειά του αὕτη εἰς καμμίαν ἄλλην θρησκείαν δὲν εὐρίσκεται.

«Οὐκ ἐνὶ Ἰουδαίῳ οὐδὲ Ἑλλήνι, οὐκ ἐνὶ δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἐνὶ ἄρσεν καὶ θήλῃ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἐστὲ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ», λέγει ὁ ἴδιος (Γαλάτας γ' 28). Δηλαδή, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ δὲν ὑπάρχει διάκρισις, ὅπως ἐνόμιζαν οἱ Ἰουδαῖοι οἱ ὁποῖοι ἐθεώρουν τὸν ἑαυτὸν των ὡς τὸν ἐκλεκτότερον λαὸν τοῦ Θεοῦ. Δὲν ὑπάρχει Ἰουδαῖος οὔτε Ἑλλήνι, οὔτε δοῦλος οὔτε ἐλεύθερος, δὲν ὑπάρχει ἀνὴρ ἢ γυνή. Ἀλλὰ πάντες ἐνώπιον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἴμεθα ἴσοι.

Με τοιαύτας ἀληθείας ἡ Χριστιανικὴ Θρησκεία κατ' ὀρθὴν νὰ διαδοθῇ καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ παρ' ὅλους τοὺς φοβεροὺς διωγμοὺς τοὺς ὁποίους ἐδοκίμασε.

1. Αἱ διάφοροι Χριστιανικαὶ Θρησκεῖαι

“Ὅταν λέγωμεν *Ἐκκλησίαν*, ἐννοοῦμεν ὅλους τοὺς Χριστιανούς, οἱ ὅποιοι πιστεύουν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν τοῦ κόσμου.

Τὴν Ἐκκλησίαν ἵδρυσεν ὁ Χριστὸς καὶ κατόπιν διὰ τῶν Ἀποστόλων αὕτη ἐξηπλώθη εἰς ὅλον τὸν κόσμον, διὰ τοῦτο δὲ καὶ λέγεται Ἀποστολική. Ἡ Ἐκκλησία αὕτη διετηρήθη ἡνωμένη καὶ ἀδιαίρετος ἐπὶ ἀρκετοὺς αἰῶνας.

Δυστυχῶς ὁμως ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας μας κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα διεσπάσθη καὶ ἀφορμὴν εἰς τοῦτο ἔδωκαν οἱ Πάπαι τῆς Ρώμης. Αὐτοὶ ἐνόθευσαν τὸ γνήσιον χριστιανικὸν πνεῦμα, εἰσέγαγον εἰς τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν ἰδέας ἀντιχριστιανικὰς καὶ ἐδείκνουν ἀπέναντι τῶν ἄλλων Χριστιανῶν ἀλαζονείαν καὶ ὑπερηφάνειαν. Ἐχωρίσθη δὲ εἰς δύο Ἐκκλησίας.

α) Εἰς τὴν *Ὁρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν* καὶ β) εἰς τὴν *Δυτικὴν ἢ Παπικὴν Ἐκκλησίαν*. Καὶ ἡ μὲν Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἐφύλαξεν ἀνόθευτον καὶ γνήσιαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ, τῶν Ἀποστόλων καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἀγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν. Τί εἶναι δὲ Ἱερὰ Παράδοσις θὰ ἴδωμεν εἰς ἄλλο κεφάλαιον. Ἡ Παπικὴ ὁμως Ἐκκλησία, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας εἶναι ὁ Πάπας, ἐνόθευσεν ὅπως εἴπομεν τὸ γνήσιον χριστιανικὸν πνεῦμα. Τὰς νοθείας δὲ τὰς ὁποίας ἔκαμε θὰ ἴδωμεν ἐπίσης εἰς ἄλλο κεφάλαιον αὐτοῦ τοῦ βιβλίου.

Ἀλλὰ καὶ ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία δὲν ἔμεινε μία. Ἀργότερα διηρέθη καὶ ἐν μέρος αὐτῆς ἀπετέλεσε τὴν Ἐκκλησίαν τῶν *Διαμαρτυρομένων ἢ Προτεστάντων*. Αὐτοὶ ἐχωρίσθησαν κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα, τοὺς λόγους δὲ διὰ τοὺς ὁποίους ἐχωρίσθησαν τοὺς εἰδομεν πέρυσιν εἰς τὸ βιβλίον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας. Σήμερον ὁ ἀριθμὸς τῶν Διαμαρτυρομένων ὑπολογίζεται εἰς 160—180.000.000 ἀνθρώπους.

Ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἀπεσχίσθη

σαν ὠρισμένοι Χριστιανοί, ὅπως οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Κόπται τῆς Αἰγύπτου, οἱ κάτοικοι τῆς Ἀβησσυνίας καί τινες ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἔπαυσαν πλέον νά εἶναι Ὁρθόδοξοι. Αὐτοί εἶναι αἰρετικοί καί ἀνήκουν εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν *Μονοφυσιτῶν*. Εἰς τὴν ἰδίαν αἵρεσιν ἀνήκουν καί οἱ *Νεστοριανοί* τῆς Περσίας. Ἐκ τῆς χώρας αὐτῆς ἡ Νεστοριανὴ αἵρεσις διεδόθη εὐρύτατα πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῶν Ἰνδιῶν. Ἀκόμη καί εἰς τὴν Κίναν εἶχεν ἰδρυθῇ Νεστοριανὴ Ἐκκλησία. Κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ὑπῆρχον ἑπτὰ Μητροπολῖται Νεστοριανοί εἰς τὴν Περσίαν καί ἄλλοι ὀκτὼ εἰς διάφορα ἄλλα μέρη τῆς Ἀνατολῆς μέχρι τῆς Κίνας.

Ἡ αἵρεσις τοῦ Νεστορίου κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐπισήμως κατὰ τὴν Γ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῆς Ἐφέσου, τὸν Ἰούνιον τοῦ 431.

Οἱ Κόπται καί οἱ Νεστοριανοί εἶναι μία καί ἡ αὐτὴ αἵρεσις. Οἱ ὁπαδοὶ αὐτῆς παραδέχονται ὅτι ὁ Χριστὸς ἔχει μόνον μίαν φύσιν, τὴν θεῖαν, ὅχι δὲ καί τὴν ἀνθρωπίνην. Ἐνῶ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία παραδέχεται αὐτὸν Θεὸν καί ἄνθρωπον, δηλαδή ὅτι ἔχει καί τὰς δύο φύσεις.

Ἄλλοι Χριστιανοί οἱ ὁποῖοι ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν εἶναι οἱ Βούλγαροι. Ἄλλ' αὐτοὶ ἀπεσπάσθησαν διοικητικῶς, διότι ἤρνουντο νά ἀνάγνωρῖσουν τὸν Πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς πνευματικὸν ἀρχηγόν. Τοὺς ἀπειθήσαντας αὐτοὺς Χριστιανούς ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τοὺς ἀπεκήρυξεν ὡς *Σχισματικούς*. Διὰ τοῦτο καί δὲν ἀνέκουν πλέον οὗτοι εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς.

2. Πηγαὶ τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας

Αἱ Πηγαὶ τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας, αἱ ὁποῖαι περιέχουν ὅλας τὰς θρησκευτικὰς ἀληθείας τὰς ὁποίας πρέπει νά γνωρίζωμεν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί, εἶναι δύο : Ἡ *Ἀγία Γραφή* καί ἡ *Ἱερὰ Παράδοσις*. Ἡ *Ἀγία Γραφή* εἶναι τὰ θεόπνευστα ἐκεῖνα βιβλία, τὰ ὁποῖα ἔγραψαν θεόπνευστοι συγγραφεῖς, ὠδηγούμενοι ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Οἱ συγγραφεῖς αὐτοὶ ἔγραψαν μόνον ἀληθείας, διότι τοὺς καθωδήγει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καί τοὺς ἐπροφύλασσαν ἀπὸ τὰς πλάνας.

Μὲ τὰς λέξεις Ἁγία Γραφή ἐννοοῦμεν καί τὴν Καινὴν Διαθήκην καί τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Ἀποτελεῖται δὲ ἡ Ἁγία Γραφή

ἀπὸ 76 ἐν ὄλῳ βιβλία, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 49 ἀνήκουν εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην καὶ τὰ 27 εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Τὰ βιβλία ταῦτα ἀποτελοῦν τὴν μίαν πηγὴν τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας. Τὴν δευτέραν πηγὴν ἀποτελεῖ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις. Ἡ λέξις *Διαθήκη* φανερώνει συμφωνίαν τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Θεὸς με τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ἡ μὲν Παλαιὰ Διαθήκη φανερώνει τὴν συμφωνίαν τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Θεὸς με τοὺς Ἑβραίους εἰς τοὺς ὁποίους ἐφανερώθη διὰ τῶν προφητῶν καὶ διὰ τοῦ Μωϋσέως. Ἡ δὲ Καινὴ Διαθήκη περιέχει τὴν συμφωνίαν τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἔκαμε με τὸν κόσμον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπέστειλε τὸν Μονογενῆ τοῦ Υἱόν, ὁ ὁποῖος ἐσταυρώθη καὶ τοὺς Ἀποστόλους οἱ ὁποῖοι ἐκήρυξαν τὰς χριστιανικὰς ὁληθείας εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην.

3. Τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης

Τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι 49 καὶ διαίρουνται : εἰς Ἱστορικά, Διδακτικά καὶ Προφητικά. Εἶναι δὲ τὰ ἑξῆς :

Α' Ἱστορικά βιβλία

1. Ἡ *Γένεσις*, ἡ *Ἔξοδος*, τὸ *Λευϊτικόν*, οἱ *Ἀριθμοί*, τὸ *Δευτερονόμιον*. Αὐτὰ με ἐν ὀνόμα λέγονται *Πεντάτευχος*. Ἡ Πεντάτευχος ἀναγράφει τὴν ἱστορίαν τῆς θείας ἀποκαλύψεως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Μωϋσέως. Τὰ πέντε ἀνωτέρω βιβλία λέγονται καὶ Νόμος τοῦ Μωϋσέως.

2. Τὸ βιβλίον τοῦ Ἰησοῦ τοῦ *Ναυῆ*.

3. Τὸ βιβλίον τῶν *Κριτῶν*.

4. Τὸ βιβλίον τῆς *Ρούθ*.

5. Τὰ τέσσαρα βιβλία τῶν *Βασιλειῶν*, δύο τῶν *Παραλειπομένων* ἢ *Χρονικῶν*.

6. Τὰ δύο βιβλία τοῦ Ἑσδρα καὶ ἐν τοῦ *Νεεμῖα*.

7. Τὸ βιβλίον τοῦ *Τωβίτ*.

8. Τὸ βιβλίον τῆς *Ἰουδῆθ*.

9. Τὸ βιβλίον τῆς *Ἑσθῆρ* καὶ

10. Τρία βιβλία τῶν *Μακκαβαίων*.

Β' Διδακτικά βιβλία

Διδακτικά βιβλία της Παλαιᾶς Διαθήκης λέγονται ὅσα ἀναγράφουν ὥραϊα καὶ χρήσιμα διηγήματα κατάλληλα διὰ νὰ ἡθικοποιήσουν τὸν ἀναγινώσκοντα. Ἀκόμῃ ταῦτα περιέχουν προσευχὰς πρὸς τὸν Θεόν, παραγγέλματα ἠθικὰ καὶ διδασκαλίας ἄλλας ὠφελίμους διὰ τὸν ἄνθρωπον. Εἶναι δὲ ταῦτα τὰ ἑξῆς :

1. Οἱ *Ψαλμοὶ* τοῦ Δαυΐδ, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται καὶ *Ψαλτήριον*.

2. Ὁ *Ἰὼβ*. Τὸ βιβλίον τοῦτο περιγράφει τὰ ἀπερίγραπτα μαρτύρια τὰ ὁποῖα ὑπέστη ὁ Ἰὼβ καὶ ὁ ὁποῖος ὑπέστη αὐτὰ μετὰ τὴν ἀταραξίαν καὶ ὑπομονήν, ὥστε οὔτε εἰς γογγυσμὸς ἐξέφυγεν ἀπὸ τὸ στόμα του.

3. Τὸ βιβλίον τῶν *Παροιμιῶν* τοῦ Σολομῶντος.

4. Τὸ βιβλίον *Ἐκκλησιαστής*.

4. Τὸ *Ἄσμα ἀσμάτων*.

6. Ἡ *Σοφία Σειράχ* καὶ

7. Ἡ *Σοφία Σολομῶντος*.

Ὡρισμέναι περικοπαὶ μερικῶν ἐκ τῶν διδακτικῶν τούτων βιβλίων ἀναγινώσκονται εἰς τὰς Ἐκκλησίας μας ὠρισμένους Ἑσπερινούς. Πρὸ τῆς ἀναγνώσεως δὲ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀναγινώσκει λέγει μεγαλοφώνως.

«Παροιμιῶν τὸ ἀνάγνωσμα» ἢ «Σοφία Σολομῶντος τὸ ἀνάγνωσμα» κλπ. Δηλαδὴ φανερώνει ἐκ ποίου βιβλίου γίνεται ἡ ἀνάγνωσις τῆς περικοπῆς.

Γ' Προφητικά βιβλία

Μερικοὶ ἄνθρωποι εὐσεβεῖς καὶ δίκαιοι ἐκ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ εἶχον λάβει παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸ χάρισμα νὰ προφητεύουν τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν. Αὐτοὶ ἐλέγοντο προφῆται καὶ τὰ βιβλία τῶν προφητικῶν.

Τοιοῦτοι Προφῆται ἦσαν τέσσαρες μεγάλοι, οἱ ἑξῆς : Ὁ *Ἡσαΐας*, ὁ *Ἰερεμίας*, ὁ *Ἰζεκιήλ* καὶ ὁ *Δανιήλ*. Αὐτοὶ ὀνομάζονται μεγάλοι, διότι παρουσιάζουν μέγαλον ὄγκον προφητειῶν. Ἐκτὸς αὐτῶν ἦσαν καὶ ἄλλοι 12 μικρότεροι, οἱ ὁποῖοι εἶναι οἱ ἑξῆς : Ὁ *Ὡσηέ*, ὁ *Ἰωνᾶς*, ὁ *Ἀμώς*, ὁ *Ἰωήλ*, ὁ *Ὀβδιού*, ὁ *Μιχαίας*, ὁ *Να-*

ούμ, ὁ Ἀββακούμ, ὁ Ἀγγαῖος, ὁ Σοφονίας, ὁ Μαλαχίας καὶ ὁ Ζαχαρίας.

Τὰ περισσότερα βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶχον γραφῇ εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν. Μόνον τρία βιβλία τῶν Μακκαβαίων ἐγράφησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν. Ἀργότερα ὅμως, κατὰ τὸν 3ον αἰῶνα, ἐπειδὴ ὑπῆρχον Ἑβραῖοι Ἑλληνισταί, οἱ ὅποιοι δὲν ἠδύναντο νὰ τὰ ἀναγνώσουν διότι δὲν ἐγνώριζον γράμματα Ἑβραϊκά, τὰ βιβλία αὐτὰ μετεφράσθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν. Ἡ ἐργασία τῆς μεταφράσεως ἐγίνε τότε εἰς μίαν νῆσον *Φάρον* τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅταν βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου ἦτο ὁ Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος.

Τὴν μεταφραστικὴν ἐργασίαν ἀνέλαβον 72 Ἑβραῖοι Ἑλληνισταί καὶ ἡ ἐργασία τῶν αὐτῶν εἶναι γνωστὴ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν θεολόγων ὡς «*μετάφρασις τῶν Ἑβδομήκοντα*».

4. Τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης

Ἐκ τῶν 27 βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης πέντε εἶναι ἱστορικά, τὰ ἑξῆς :

1. Τέσσαρα Εὐαγγέλια. Τὸ κατὰ *Ματθαῖον*, τὸ κατὰ *Μάρκον*, τὸ κατὰ *Λουκᾶν* καὶ τὸ κατὰ *Ἰωάννην*. Τὰ Εὐαγγέλια ἀποτελοῦν τὰ *ἱστορικά* βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ περιγράφουν τὸ βίον τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ μέχρις ὅτου ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Ἡ λέξις Εὐαγγέλιον σημαίνει χαρμόσουνον εἶδῃσιν περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου.

2. *Αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων*. Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι τὸ πέμπτον βιβλίον τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ ἐγράφη ἀπὸ τὸν Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν. Πραγματεύεται περὶ τῆς δράσεως τῶν Ἀποστόλων διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ περὶ τῶν παθημάτων τὰ ὅποια αὐτοὶ ὑπέστησαν διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Σωτῆρος. Εἰς αὐτὸ ἰδίως περιγράφεται ἡ δρᾶσις τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.

Διδακτικὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης

Τοιαῦτα ἔχομεν : 1. Δέκα τέσσαρας ἐπιστολάς τὰς ὁποίας ἔγραψεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ ὅποιος ὠνομάσθη καὶ Ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν καὶ τὰς ὁποίας ἀπέστειλεν εἰς διάφορα πρόσωπα. Ἐκ τούτων μίαν ἔστειλε πρὸς τοὺς *Ρωμαίους*. Δύο πρὸς

Κορινθίους. Μίαν πρὸς Γαλάτας. Μίαν πρὸς Ἐφεσίους. Μίαν πρὸς Φιλιππησίους. Μίαν πρὸς *Κολοσσαεῖς*. Δύο πρὸς *Θεσσαλονικεῖς*. Δύο πρὸς *Τιμόθεον*. Μίαν πρὸς Τίτον. Μίαν πρὸς Φιλήμονα καὶ μίαν πρὸς Ἑβραίους.

Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται τοῦ ἐκλεκτοῦ Ἀποστόλου ἐμπνευσμέναι πᾶσαι ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, περιέχουν διαφόρους συμβουλὰς καὶ διδάγματα πρὸς ἐκείνους πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθύνονται. Αὗται εἶναι ἀπὸ τὰ *Διδακτικά* βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης.

2. Ἀπὸ τὰ *διδακτικά* ἐπίσης βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶναι μία ἐπιστολὴ τὴν ὁποίαν ἔγραψεν ὁ Ἀπόστολος Ἰάκωβος καὶ ἡ ὁποία ἀπευθύνεται πρὸς τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ. Δύο ἐπιστολαὶ τὰς ὁποίας ἔγραψεν ὁ Πέτρος. Τρεῖς, τὰς ὁποίας ἔγραψεν ὁ Ἀπόστολος Ἰωάννης καὶ μία τὴν ὁποίαν ἔγραψεν ὁ Ἰούδας. Τὸ περιεχόμενον τῶν ἑπτὰ τελευταίων ἐπιστολῶν, δὲν ἀπευθύνεται πρὸς ἓνα καὶ μόνον ἄνθρωπον, ἀλλὰ γενικῶς πρὸς ὅλους τοὺς Χριστιανούς. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν αἱ ἐπιστολαὶ αὗται λέγονται *καθολικαί*.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω βιβλίων, τὰ ὁποῖα συμπεριλαμβάνονται εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, ὑπάρχει καὶ ἡ Ἀποκάλυψις. Αὕτη εἶναι βιβλίον προφητικόν, τὸ ὁποῖον ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, ὅταν αὐτὸς εὕρισκετο ἐξόριστος εἰς τὴν νῆσον Πάτμον. Περιέχει δὲ θείας ἀποκαλύψεις τὰς ὁποίας ὁ Χριστὸς φανερῶναι εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ αὐτοῦ.

Τὸ βιβλίον τῆς Ἀποκαλύψεως ἀρχίζει ὡς ἑξῆς :

«Ἀποκάλυψις Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς διὰ τὴν δέξιξιν εἰς τοὺς δούλους αὐτοῦ ὅσα πρέπει νὰ γίνωνται ταχέως».

5. Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις (Β' Θεσσαλ. β' 15)

Ἡ Ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία ἀποδίδει μεγάλην ἀξίαν καὶ ἐξαιρετικὴν σπουδαιότητα εἰς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν, διὰ τοῦτο καὶ θεωρεῖ αὐτὴν ὡς δευτέραν Χριστιανικὴν Πηγὴν ἐξ Ἰσοῦ ἱερὰν, ὅσον ἱερὰν θεωρεῖ καὶ τὴν Ἁγίαν Γραφήν.

Εἶναι δὲ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις ὁ ἄγραφος λόγος τοῦ Θεοῦ, τὸν ὁποῖον μετέδιδον εἰς τοὺς Χριστιανούς οἱ Ἀπόστολοι. Ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι συνέχεια τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ καὶ

τῶν Ἀποστόλων καὶ χρησιμεύει νὰ συμπληρώνη πολλὰ κενὰ τῆς γραπτῆς διδασκαλίας, ἡ ὁποία ἀναγράφεται εἰς τὰ ἱερὰ βιβλία τῆς Ἀγίας Γραφῆς.

Μὲ τὸν ἄγραφον λόγον ἀπὸ στόματος εἰς στόμα καὶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ἡ Ἱερὰ Παράδοσις διεφύλαξεν ὡς κειμήλια ἱερὰ διάφορα ἥθη καὶ ἔθιμα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων μετέδωκεν εἰς ἡμᾶς καὶ θὰ ἐξακολουθῇ νὰ μεταδίδῃ ἐφ' ὅσον θὰ ὑπάρχῃ χριστιανικὸς κόσμος.

«Ἀδελφοί μένετε σταθεροί καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις τὰς ὁποίας ἐδιδάχθητε εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν», λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὴν Β' πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολὴν (Β' Θεσσαλ. β', 15).

Πολλὰ, πλεῖστα μέρη τῆς Ἀγίας Γραφῆς δὲν θὰ ἡδυνάμεθα νὰ τὰ ἐννοήσωμεν οὐδὲ καὶ νὰ τὰ ἐκτελέσωμεν, ἐὰν δὲν εἴχομεν ὁδηγὸν τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν. Ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖον γίνεται ἡ βάπτισις, ὁ γάμος, τὸ εὐχέλαιον, ἡ Θεία Εὐχαριστία καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ μυστήρια θὰ ἦτο ἄγνωστος εἰς ἡμᾶς ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἡ Ἱερὰ Παράδοσις. Ἰδοὺ διατί συνιστᾷ εἰς ἡμᾶς ὅτι πρέπει νὰ φυλάττωμεν τὰς ἱεράς παραδόσεις ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, μὲ τοὺς λόγους τοὺς ὁποίους ἀναγράφομεν ἀνωτέρω.

6. Ποίαν διαφορὰν παρουσιάζουν αἱ ἄλλαι Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι ὡς πρὸς τὰς Πηγὰς ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας

Ἡ Ὁρθόδοξος ἡμῶν Χριστιανικὴ Ἐκκλησία, ἐπεὶ δὴ κατενόησε πόσῃν σημασίαν ἔχει ἡ Ἱερὰ Παράδοσις, διεφύλαξε γνησίαν καὶ ἀνόθευτον αὐτὴν ὅπως τὴν παρέλαβεν. Δὲν ἔπραξαν ὁμοῦς τὸ ἴδιον καὶ αἱ λοιπαὶ Ἐκκλησίαι.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἀντὶ νὰ διατηρήσῃ αὐτὴν ἀμόλυντον καὶ ἀγνήν, τὴν μετέβαλε καὶ τὴν ἐνόθευσεν ἀπὸ σκοποῦ διὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ σκοποὺς ἰδικούς της. Μὲ τὰς νέας ἰδέας τὰς ὁποίας αὕτη εἰσήγαγεν, ἐδημιούργησε νόθον παράδοσιν ἀπομεμακρυσμένην ἀπὸ τὸ γνήσιον χριστιανικὸν πνεῦμα καὶ ἀπέδωκε τόσῃν σημασίαν εἰς αὐτήν, ὥστε νὰ θέσῃ εἰς δευτέραν μοῖραν τὴν Ἀγίαν Γραφήν. Ὑπῆρξαν μάλιστα μεταξύ τοῦ Δυτικοῦ κλήρου πολλοὶ εἰς τὴν Ρώμην οἱ ὁποῖοι ἀπηγόρευσαν νὰ ἀναγινώσκεται εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἡ Ἀγία Γραφή.

Ἡ Ἐκκλησία τῶν διαμαρτυρομένων δὲν ἀναγνωρίζει τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν ὡς πηγὴν τῆς Θρησκείας, διὰ τοῦτο καὶ ἀπέρριψε αὐτήν. Ἀναγνωρίζει μόνον τὴν Ἀγίαν Γραφήν.

ΜΕΡΟΣ Α'

ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΝ

7. Τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως

Εἶπομεν ὅτι αἱ πηγαὶ τῆς θρησκείας ἡμῶν, αἱ ὁποῖαι περιέχουν τὰς ἀληθείας τὰς ὁποίας πρέπει νὰ πιστεύῃ ὁ Χριστιανός, εἶναι ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις. Αἱ ἀλήθειαι αὗται ὀνομάζονται καὶ δόγματα καὶ αὐτὰς μόνον μετὰ τὴν πίστιν μας πρὸς τὸν Χριστόν, τὴν ἀκλόνητον καὶ σταθερὰν δυνάμεθα νὰ τὰς παραδεχθῶμεν. Τὸ μέρος τῆς Κατηχήσεως, τὸ ὁποῖον πραγματεύεται τὰς ἀληθείας αὐτάς, λέγεται *Δογματικόν*.

Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι δύσκολον εἰς πάντα Χριστιανὸν νὰ ἀνατρέχῃ εἰς τὰς πηγὰς καὶ νὰ ἀνευρίσκῃ μόνος του τὰς ἀληθείας αὐτάς, ἡ Ἐκκλησία μας ἐθεώρησε σκόπιμον νὰ συμπεριλάβῃ μετὰ συντομίαν εἰς δώδεκα ἄρθρα ὅλας αὐτάς, εἰς τὸ *Σύμβολον τῆς Πίστεως*. Ὁ ὀρθόδοξος Χριστιανός ἔχει καθήκον νὰ γνωρίζῃ τὰς ἀληθείας αὐτάς καὶ νὰ τὰς μαρτυρῇ, νὰ τὰς ὁμολογῇ. Διὰ τοῦ Συμβόλου δὲ αὐτοῦ διακρίνονται οἱ ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τοὺς μὴ ὀρθοδόξους.

Τὸ Σύμβολον λοιπὸν τῆς Πίστεως, τὸ ὁποῖον λέγεται καὶ Πιστεῶν, εἶναι μία σύντομος ὁμολογία περὶ ἐκείνων τὰ ὁποῖα κάθε Χριστιανός πιστεύει. Ἐπίσης εἶναι καὶ ἓνα εἶδος κατηχητικῆς διδασκαλίας τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Πίστεως.

Ἐκ τῶν δώδεκα ἁρθρῶν αὐτοῦ, τὰ ἑπτὰ πρῶτα συνέταξεν ἡ πρώτη *Οἰκουμένη Σύνοδος*, ἡ ὁποία εἶχε συνέλθει εἰς τὴν *Νίκαιαν* τῆς *Βιθυνίας* τὸ 325 μ.Χ. Ἰδοὺ δὲ ἐκ ποίας ἀφορμῆς συνήλθεν ἡ Σύνοδος ἐκείνη.

Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὑπῆρχεν εἰς ἱερεὺς ἀρκετὰ μορφωμένος ἀλλ' αἰρετικός, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο Ἄρειος. Αἱ διδασκαλαὶ τὰς ὁποίας ὁ Ἄρειος ἐδίδασκεν, ὅτι δηλαδή ὁ Χριστὸς δὲν ἦτο Θεὸς καθὼς ὁ Πατήρ, ἀλλὰ κτίσμα τοῦ Πατρὸς καὶ τὰς ὁποίας εἶδομεν πέρυσιν εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν,

ἦσαν κηρύγματα ἀντιχριστιανικά. Καί ἐπειδὴ τὰ κηρύγματα αὐτὰ συνεκλόνισαν τὸν Χριστιανικὸν κόσμον, ὁ τότε αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μέγας Κωνσταντῖνος συνεκάλεσεν εἰς τὴν Νίκαιαν τὴν πρώτην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ἡ ὁποία ἀπετελέσθη ἀπὸ 318 Πατέρας, διὰ νὰ τὰ συζητήσῃ.

Ἐν αὐτῇ κατεδικάσθη ὁ Ἄρειος ὡς αἰρετικός, ὡς ἀνθρώπος δηλαδή, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκεν ἰδικὰς τοῦ ἐσφαλμένας χριστιανικὰς ἰδέας καὶ ὄχι τὰς ἀληθείας τὰς ὁποίας ἐκήρυξεν ὁ Χριστὸς καὶ διεφύλαξαν οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Ἅγιοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ διὰ νὰ μὴ συμβαίνουν τοῦ λοιποῦ παρανοήσεις μεταξὺ τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου περὶ τοῦ τί πρέπει νὰ πιστεύωμεν, ἡ Σύνοδος συνέταξε τὰ πρῶτα ἑπτὰ ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως.

Τὰ ὑπόλοιπα πέντε ἄρθρα ἔγιναν κατόπιν ἐξ ἀφορμῆς ἄλλης. Εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν ὑπῆρχεν εἰς Ἐπίσκοπος ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο *Μακεδόσιος*. Αὐτὸς ἐδίδασκεν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν εἶναι ὅμοιον μὲ τὸν Πατέρα, δηλαδή, ὅτι δὲν εἶναι Θεός, ἀλλ' ὅτι εἶναι δημιούργημα τοῦ Πατρὸς. Καὶ ἡ αἰρετικὴ αὕτη διδασκαλία ὅπως ἦτο ἐπόμενον, ἀνεστάτωσε πάλιν τὸν Χριστιανικὸν κόσμον. Καὶ κατὰ τὸ 381, ὅτε ἦτο αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Μέγας Θεοδόσιος, συνεκλήθη ἐκεῖ ἡ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Αὕτη κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν τοῦ Μακεδονίου, παρεδέχθη τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὡς Θεὸν καὶ συνέταξε καὶ τὰ ὑπόλοιπα πέντε ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως. Τοιοῦτοτρόπως ἀπετελέσθησαν τὰ 12 ἄρθρα ὁλοκλήρου τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, τὰ ὁποῖα ἔχουν ὡς ἑξῆς :

Ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως

1. «Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα, Παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν.

2 Καὶ εἰς ἓνα Κύριον, Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν Μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινόν, ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο.

3. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα.

4. Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα.

5. Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς.

6. Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς.

7. Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

8. Καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ Ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν.

9. Εἰς μίαν Ἀγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

10. Ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

11. Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν.

12. Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος».

8. Ἑρμηνεία τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως

Ἄρθρον 1.

«Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα, παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων».

Διὰ τοῦ πρώτου αὐτοῦ ἄρθρου τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως ὁμολογοῦμεν ὅτι πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, ὁ ὁποῖος εἶναι πατήρ μας, πατήρ ὅλων τῶν ἀνθρώπων, κυβερνήτης τοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησεν ὅλα ὅσα ὑπάρχουν ἐπάνω εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ κάτω εἰς τὴν γῆν, ὅλα ὅσα βλέπομεν καὶ ὅσα δὲν βλέπομεν (ὅπως τοὺς ἀγγέλους, τὰς ψυχάς, τὰ πνεύματα κλπ.).

Ἡ πρώτη λέξις τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, εἶναι ἡ λέξις πιστεύω. Διότι, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀρέσῃ κανεὶς εἰς τὸν Θεόν, ἐὰν δὲν ἔχῃ πρὸς αὐτὸν πίστιν. Ἡ πίστις εἶναι ἡ δύναμις μὲ τὴν ὁποίαν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀντιληφθῶμεν τὸν Θεόν. Ὅλοι αἱ ἀποδείξεις ὅτι ὑπάρχει Θεός, δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν, ὅταν λείπῃ ἀπὸ ἡμᾶς ἡ ζωτανὴ πίστις. «Χωρὶς πίστιν εἶναι ἀδύνατον νὰ εὐχαριστήσῃ κανεὶς τὸν Θεόν. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος προσέρχεται εἰς Αὐτὸν πρέπει νὰ τὸν πιστεύσῃ ὅτι ὑπάρχει καὶ ὁ Θεός μας δίδει κατόπιν

ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ζητοῦμεν», λέγει ὁ Παῦλος (Βλ. Ἑβρ. ια', στ').

Ἄφοῦ λοιπὸν στερεώσωμεν εἰς τὴν ψυχὴν μας τὴν Πίστιν, ἃς ἴδωμεν τὰς ἀποδείξεις περὶ τοῦ Θεοῦ.

9. Ποίας ἀποδείξεις ἔχομεν ὅτι ὑπάρχει Θεὸς

(Ἰωάν. δ' 24, Δαυὶδ 18, 1—2)

«Ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς γῆς πιστεύουν ὅτι ὑπάρχει μία ἀνωτέρα δύναμις, ἡ ὁποία ἐδημιούργησε καὶ κυβερνᾷ τὸν κόσμον. Ἡ δύναμις αὕτη εἶναι ὁ Θεός. Τί εἶναι ὁμοῦς ὁ Θεός, αὐτό, ὅσον εὐπαίδευτοι καὶ σοφοὶ καὶ ἂν εἶναι οἱ ἄνθρωποι, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὸ ἐννοήσουν, διότι ὁ Θεὸς εἶναι ἀχώρητος εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν. Εἶναι κάτι, τὸ ὁποῖον δὲν δυνάμεθα νὰ ἀντιληφθῶμεν οὔτε καὶ μὲ αὐτὰς ἀκόμη τὰς διανοητικὰς μας δυνάμεις.

«Ἄπειρον τὸ θεῖον καὶ ἀκατάληπτον», λέγει ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἶπεν εἰς τὴν Σαμαρείτιδα:

«Πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν» (Ἰωάν. δ' 24).

Δυνάμεθα ὁμοῦς τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ νὰ ἀντιληφθῶμεν, νὰ γνωρίσωμεν κατ' ἄλλον τρόπον. Καὶ ὁ τρόπος αὐτὸς εἶναι, ἂν παρατηρήσωμεν ὅλον τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον: τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τοὺς ἀστέρας, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν, τὰ φυτὰ, τὰ ζῶα κλπ., ὅλα αὐτὰ μαρτυροῦν, ὅτι ὑπάρχει μία ἀνωτέρα δύναμις ἡ ὁποία τὰ ἐδημιούργησεν.

«Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα», λέγει ὁ Προφητὰνὰς Δαυὶδ. (18, 1—2). Ἡ ἀπόδειξις αὕτη τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς παρατηρήσεως τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου λέγεται *κοσμολογικὴ ἀπόδειξις*.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλη ἀπόδειξις μαρτυρεῖ τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἡ λεγομένη *ἱστορικὴ ἀπόδειξις*.

Ἡ ἱστορία ὅλων τῶν λαῶν καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας μᾶς φανερώνει, ὅτι εἰς οἶονδήποτε πνευματικὴν κατάστασιν καὶ ἂν εὔρεθῃ ὁ ἄνθρωπος, πάντοτε ἐπίστευσεν εἰς μίαν ἀνωτέραν δύναμιν, ἡ ὁποία εἶναι ὁ Θεός. Αὕτη ἡ γενικὴ περὶ Θεοῦ ἰδέα οὐδὲν ἄλλο σημαίνει, παρὰ ὅτι εἰς τὴν ψυχὴν ἐκάστου ἀνθρώπου

εύρσκεται ἔμφυτος ἡ ἰδέα περὶ ὑπάρξεως μιᾶς ἀνωτέρας δυνάμεως, ἡ ὁποία κυβερνᾷ καὶ ρυθμίζει τὸ σύμπαν.

Τὴν ἔμφυτον αὐτὴν ἱκανότητα τὴν ὁποίαν ἔχομεν εἰς τὴν ψυχὴν μας ὅτι ὑπάρχει Θεός, τὴν ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος μᾶς ἔπλασε κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ

Τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ δυνάμεθα ἐπίσης νὰ ἀντιληφθῶμεν, ἐὰν ἐξετάσωμεν ὅτι τὸ κάθε δημιουργημα τῆς φύσεως ἔχει καὶ ἓνα σκοπὸν καὶ ἓνα προορισμόν. Προξενεῖ θαυμασμόν ἡ τάξις καὶ ἡ ἀρμονία ἡ ὁποία παρατηρεῖται εἰς αὐτά. Τὰ οὐράνια σώματα κινοῦνται κανονικώτατα, ἡ μία ἐποχὴ τοῦ ἔτους διαδέχεται τὴν ἄλλην, ἕκαστον φυτὸν βλαστάνει κατὰ ὠρισμένην ἐποχὴν, ἀνθίζει, καρποφορεῖ κλπ. Τὰ πάντα λοιπὸν κυβερνῶνται μὲ ὠρισμένους νόμους χωρὶς νὰ ἐπικρατῇ οὐδεμία ἀταξία καὶ σύγχυσις.

Διὰ νὰ γίνωνται ὅλα αὐτὰ μὲ τόσῃν θαυμαστὴν κανονικότητα εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὑπάρχει εἰς ἀνώτερος πάνσοφος καὶ παντοδύναμος νοῦς, ὁ ὁποῖος τὰ κανονίζει. Τὸ εἶδος αὐτοῦ τῆς ἀποδείξεως λέγεται ἀπόδειξις *τελολογική*.

Ἄλλην ἀπόδειξιν περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ἔχει ὁ ἄνθρωπος τὴν ἴδιαν αὐτοῦ συνειδήσιν. Ὅταν πράττωμεν τὸ καλόν, αἰσθανόμεθα μίαν ἐσωτερικὴν εὐχαρίστησιν, μίαν ἱκανοποίησιν δι' ὅ,τι ἐπράξαμεν. Ὅταν πάλιν πράττωμεν μίαν κακὴν πράξιν, λυπούμεθα διὰ τοῦτο καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἀντελήθῃ τὴν πράξιν μας αὐτὴν κανεὶς ἄνθρωπος ὥστε νὰ διατρέχωμεν τὸν κίνδυνον νὰ μᾶς τιμωρήσῃ ὁ νόμος. Λυπούμεθα διότι ἡ συνειδήσις μας γνωρίζει ὅτι ὁ Θεός, ὁ ἀνώτατος αὐτὸς κριτὴς, εἶδε τὴν πράξιν μας καὶ ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ κριθῶμεν ὑπ' αὐτοῦ ἀναλόγως τῶν ἔργων μας.

Ὁ ἔλεγχος αὐτὸς τῆς συνειδήσεώς μας εἶναι μία ἀκόμη ἀπόδειξις ὅτι ὑπάρχει Θεός καὶ ἡ ἀπόδειξις αὕτη λέγεται *ψυχολογική* καὶ *ἠθική*.

Ἀλλὰ τὴν σπουδαιότεραν ἀπόδειξιν περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, μᾶς τὴν ἔδωκεν ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἔστειλε τὸν μονογενηὶ αὐτοῦ Υἱὸν εἰς τὸν κόσμον καὶ ὑπέστη τὸν σταυρικὸν θάνατον διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν. Ἡ ἀπόδειξις αὕτη περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, λέγεται ἀπόδειξις ἐξ *ἀποκαλύψεως*. Διὰ τῆς ἀποκαλύψεως ἐφάνέρωσεν ὁ Θεός εἰς ἡμᾶς τὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐγνώρισε τί εἶναι ὁ Θεός.

10. Οὐσία καὶ ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ

(Ἐπιστολ. Μεγ. Βασιλείου 234, 2. Ψαλμὸς
Δαυὶδ 89, Ἠσαΐας στ' 3. Ψαλμὸς ρι' 9)

Εἴπομεν προηγουμένως ὅτι, ὅταν ὁ Χριστὸς ὠμίλησε μετὰ τὴν Σαμαρειτιδα περὶ Θεοῦ, ὠνόμασε τὸν Θεὸν «Πνεῦμα». Ἐπομένως ὡς πνεῦμα, ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ὁρατός, δὲν δυνάμεθα δηλαδὴ νὰ ἴδωμεν αὐτὸν μετὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς μας, οὔτε καὶ νὰ τὸν ἀντιληφθῶμεν μετὰ τὰς ἄλλας μας αἰσθήσεις. Ὡς πνεῦμα λοιπὸν ὁ Θεός, δὲν ἔμπορεῖ νὰ περιορίζεται εἰς ὀρισμένον χῶρον, ὅπως τὰ κτίσματα, τὰ ὑλικά πράγματα.

Καὶ ἀφοῦ δὲν εἶναι κάτι τὸ ὑλικόν, ποῦ εἶναι φθαρτόν, ἐπομένως δὲν φθείρεται, δὲν μεταβάλλεται. Εἶναι λοιπὸν ἀμετάβλητος καὶ αἰώνιος, ὅπως εἶναι τέλειος καὶ ἄπειρος, ἀφοῦ δὲν ἔχει οὔτε ἀρχὴν οὔτε καὶ τέλος.

Ὅλα αὐτὰ τὰ προσόντα, τὰς ἰδιότητας, τὰς ὁποίας ἀποδίδομεν εἰς τὸν Θεόν, τὰς εὐρίσκομεν μετὰ τὸν νοῦν, μετὰ τὴν σκέψιν μας. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Θεός εἶναι ἀχώρητος εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, δὲν εἴμεθα ἱκανοὶ νὰ ἀποδώσωμεν εἰς αὐτὸν ὅ,τι εἰς τὴν πραγματικότητα τοῦ ἀνήκει. Ἐχει τόσην τελειότητα, ὥστε μετὰ τὸν νοῦν μας οὔτε κἂν ἔμποροῦμεν νὰ συλλάβωμεν ὅλας τοὺς τὰς θείας ἰδιότητας. Ἀς ἀναφέρωμεν μόνον μερικὰς τὰς ὁποίας ὁ μικρὸς ἀνθρώπινος νοῦς μας κατορθώνει νὰ συλλάβῃ.

Τὰς ἰδιότητας ποῦ θὰ ἀναφέρωμεν τὰς γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰ θεόπνευστα βιβλία τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ. Διότι, ὅπως ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ ἔμποροῦμεν νὰ κρίνωμεν ἓνα ἀρχιτέκτονα, ἓνα ζωγράφον, ἓνα ποιητὴν, καὶ ὅταν ἀκόμη προσωπικῶς μᾶς εἶναι ἄγνωστος, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἔμποροῦμεν νὰ κρίνωμεν καὶ τὸν Θεὸν ἀπὸ τὰ ἔργα του, χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν τὴν θείαν αὐτοῦ οὐσίαν. Ἰδοὺ τί λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Μέγας Βασιλεὺς:

«Ἡμεῖς δὲ ἐκ τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζομεν τὸν Θεὸν ἡμῶν, τῇ δὲ οὐσίᾳ αὐτῇ προσεγγίζειν οὐκ ὑπισχνούμεθα». Δηλαδὴ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι τὸν Θεὸν γνωρίζομεν ἀπὸ τὰ ἔργα του, τὴν δὲ οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἀδυνατοῦμεν νὰ τὴν πλησιάσωμεν (Ἐπιστ. 234, 2).

Ὁ Θεὸς λοιπὸν εἶναι :

α'. *Πανταχοῦ παρών*. Ὡς ἄυλος καὶ ὡς πνεῦμα εὐρίσκεται

πανταχοῦ. Ὁ Προφητάναξ Δαυῖδ τὴν πανταχοῦ παρουσίαν αὐτὴν τοῦ Θεοῦ τὴν περιέγραψε μὲ τοὺς ἐξῆς θαυμασίους λόγους:

... «Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός σου καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω; Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, σὺ ἐκεῖ εἶ· ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν Ἄδην πάρει. Ἐὰν ἀναλάβω τὰς πτέρυγάς μου κατ' ὄρθρον καὶ κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔγκατα τῆς θαλάσσης καὶ γὰρ ἐκεῖ ἡ χεὶρ σου ὁδηγήσει με καὶ καθέξει με ἡ δεξιὰ σου».

Δι' ὧν αὐτῶν τῶν λόγων ὁ Δαυῖδ λέγει ὅτι τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι δυνατόν κανεῖς νὰ διαφύγῃ. Ὅπου καὶ ἂν ὑπάγῃ, εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς τὴν γῆν, εἰς τὴν θάλασσαν, παντοῦ εὐρίσκεται ὁ Θεός.

β'. Ὁ Θεὸς ἐπίσης εἶναι παντοδύναμος. Τὴν θεῖαν αὐτοῦ παντοδυναμίαν τὴν βλέπομεν εἰς τὰ δημιουργήματά του. Ὅπως ἀναφέρει ἡ Ἁγία Γραφή, ὁ Θεὸς ἐδημιούργησεν ἐκ τοῦ μηδενὸς ὅλον τὸν κόσμον, μὲ μόνον τὸν λόγον του, εἰς ἕξ ἡμέρας. Ὁ Δαυῖδ διὰ νὰ παραστήσῃ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ λέγει: Ἀρκεῖ μόνον νὰ κοιτάξῃ ὁ Θεὸς τὴν γῆν καὶ ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ τὴν κάμῃ νὰ τρέμῃ:

«Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν...».

γ'. Ὁ Θεὸς ἐπίσης εἶναι παντογνώστης. Ἀπὸ τὸ Θεὸν δὲν διαφεύγει τίποτε. Γνωρίζει τὰ παρελθόντα, τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα. Ἐπομένως γνωρίζει καὶ ὅλας τὰς σκέψεις ἡμῶν τὰς ὁποίας ἔχομεν εἰς τὸν νοῦν. Ἀπόκρυφον διὰ τὴν θεῖαν του παντογνωσίαν δὲν ὑπάρχει. Καὶ ὅμως ὁ Θεὸς μᾶς ἀφίνει ἐλευθέρους νὰ πράττωμεν ὅ,τι θέλομεν, ἀφοῦ μᾶς ἔδωκε τὴν δύναμιν νὰ διακρίνωμεν τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακόν. Δὲν δεσμεύει τὴν ἐλευθερίαν μας. Διὰ τοῦτο δὲ ἀκριβῶς εἴμεθα καὶ ὑπεύθυνοι διὰ τὰς πράξεις μας ἀπέναντι αὐτοῦ.

δ'. Ὁ Θεὸς εἶναι ἐπίσης αἰώνιος. Προτοῦ ὑπάρξουν πάντα ὅσα ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ὑπῆρχε. Διὰ τὸν Θεὸν δὲν ὑπάρχει οὔτε ἀρχὴ οὔτε τέλος. Αὐτὸς ὑπῆρχε καὶ θὰ ὑπάρχῃ πάντοτε, διότι εἶναι οἰώνιος καὶ ἄναρχος.

«Πρὸ τοῦ ὄρη γεννηθῆναι καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν καὶ τὴν οἰκουμένην καὶ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ...» λέγει ἡ Ἁγία Γραφή (ψαλμ. 89), διὰ νὰ παραστήσῃ τὴν θεῖαν του αἰωνιότητα.

ε'. Ὁ Θεὸς εἶναι ἐπίσης πάνσοφος. Ἡ θεία αὐτοῦ πάνσοφία

φανερώνεται ὅπου καὶ ἂν στρέψωμεν τὴν προσοχήν μας. "Ὅλα εἶναι τόσον σοφὰ καὶ μὲ τόσην σκοπιμότητα δημιουργημένα, ὥστε εἶχε πολὺ δίκαιον ὁ Δαυὶδ θαυμάζων τὰ μεγαλεῖα τῆς φύσεως νὰ γράψῃ εἰς τοὺς περιφήμους ψαλμούς του : «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας...».

στ'. Ὁ Θεὸς εἶναι ἐπίσης πανάγαθος. Τὴν θείαν αὐτοῦ ἀγαθότητα τὴν βλέπομεν νὰ ἐξαπλώνεται εἰς ὅλα τὰ δημιουργήματά του. Χωρὶς καμμίαν διάκρισιν παρέχει τὰ ἀγαθὰ ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. Συγχωρεῖ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, λυπεῖται τοὺς πᾶσχοντας, δίδει καιρὸν εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς νὰ μετανοήσουν. Ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀγάπη του πρὸς τὸν ἁμαρτήσαντα ἄνθρωπον ὑπῆρξαν ἀφορμή, ὥστε καὶ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν νὰ στείλῃ εἰς τὸν κόσμον νὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας.

ζ'. Ἐπίσης ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος. Ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἰδιότης του ἐκεῖνη διὰ τῆς ὁποίας μὲ μεγίστην ἀμεροληψίαν κρίνει τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἀδίκους, τοὺς ἐναρέτους καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς. Ἀναλόγως δὲ μὲ τὰς πράξεις μας μᾶς ἀνταμείβει ἢ μᾶς τιμωρεῖ.

η'. Ἐπίσης ὁ Θεὸς εἶναι ἅγιος. Εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἡ λέξις ἅγιος φανερώνει τὸν καθάρων, τὸν ἀμόλυντον, τὸν ἀπηλλαγμένον ἀπὸ ἁμαρτίας καὶ τοιοῦτος εἶναι πρὸ πάντων ὁ Θεὸς (Ἦσ. στ' 3, Ψαλμ. ΠΙ' καὶ ἄλ.). Εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην ὡς ἅγιος χαρακτηρίζεται καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ἅγιοι ἐπίσης χαρακτηρίζονται οἱ ἄγγελοι, οἱ ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀφοσιωμένοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Θεοῦ, οἱ προφῆται καὶ γενικῶς οἱ εὐσεβεῖς καὶ ἐνάρετοι ἄνθρωποι.

Ἐπιθυμία τοῦ Θεοῦ εἶναι ὅπως ἡ ἀγιότης του ἐπεκταθῇ καὶ εἰς ἡμᾶς τὰ πλάσματά του. Καὶ αἰσθάνεται μεγίστην χαράν, ὅταν μᾶς βλέπῃ νὰ κάμνωμεν τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀποφεύγωμεν τὸ κακόν.

Ὅσον περισσότερο ἀποφεύγομεν τὰς ἁμαρτίας καὶ πράττομεν καλὰ ἔργα, τόσον περισσότερο πλησιάζομεν πρὸς τὴν ἀγιότητα τοῦ Θεοῦ.

11. Διαιρέσεις τῶν ἰδιοτήτων τοῦ Θεοῦ

Τὰς ἰδιότητας τοῦ Θεοῦ τὰς ὁποίας εἶδομεν, ἡμποροῦμεν νὰ τὰς χωρίσωμεν εἰς τρία εἶδη :

α'. Εἰς φυσικὰς ἰδιότητας.

β'. Εἰς λογικὰς ἰδιότητας.

γ'. Εἰς ἠθικὰς ἰδιότητας.

Αἱ φυσικαὶ ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ εἶναι : "Ὅτι εἶναι πανταχοῦ παρών, ὅτι εἶναι αἰώνιος καὶ ὅτι εἶναι παντοδύναμος.

Αἱ λογικαὶ ἰδιότητες εἶναι : "Ὅτι εἶναι παντογνώστης καὶ ὅτι εἶναι πάνσοφος.

Αἱ ἠθικαὶ ἰδιότητες εἶναι : "Ὅτι εἶναι πανάγαθος, ὅτι εἶναι δίκαιος καὶ ἅγιος.

12. Ὁ Θεὸς εἶναι δημιουργὸς τοῦ κόσμου

(Ἑβρ. ια' 3, Ματθ. ε' 48)

Εἰς τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως ἀναφέρονται τὸν Θεὸν ὡς «*Ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς*». Παραδεχόμεθα καὶ πιστεύομεν αὐτὸν ὡς δημιουργὸν ὅλου τοῦ κόσμου. Ὁ κόσμος, ὅπως πιστεύει ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν, οὔτε μόνος του ἐγένετο, οὔτε πάντοτε ὑπῆρχεν. Εἶναι δημιούργημα τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ. Ἐγένετο διὰ μόνου τοῦ θείου λόγου του. «*Ρήματι Θεοῦ*», ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (Ἑβρ. ια' 3).

Κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην (Βλέπε Α' καὶ Β' κεφάλ. Γενέσεως) τὴν πρώτην ἡμέραν ὁ Θεὸς εἶπε καὶ ἐγένετο τὸ φῶς. Τὴν δευτέραν τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ. Τὴν τρίτην εἶπε καὶ ἐχωρίσθησαν τὰ ὕδατα ἀπὸ τὴν ξηρὰν καὶ ἡ γῆ ἤρchiσε νὰ βλαστήνῃ διάφορα χόρτα καὶ δένδρα. Τὴν τετάρτην ἡμέραν τῆς δημιουργίας ἐγένοντο ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη καὶ οἱ ἀστέρες, δηλαδὴ πάντα τὰ οὐράνια σώματα. Τὴν πέμπτην ἐγένοντο τὰ πτηνὰ καὶ οἱ ἰχθύες τῶν θαλασσῶν, τῶν ποταμῶν καὶ λιμνῶν. Τὴν ἕκτην τὰ λοιπὰ ζῶα.

Τελευταῖον πάντων τῶν δημιουργημάτων ὁ Θεὸς ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν. Καὶ διὰ νὰ εἶναι ἡ κορωνὴ τῆς θείας δημιουργίας, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν νοῦν μὲ τὸν ὁποῖον νὰ σκέπτεται καὶ βούλησιν ἐλευθέραν νὰ κάμνῃ πᾶν ὅ,τι θέλει. Ἐπίσης ἔδωκεν εἰς αὐτὸν καὶ τὴν δύναμιν, ἃν θέλῃ, νὰ ἡμπορῇ νὰ ὁμοιάσῃ τὸν δημιουργὸν του εἰς τὴν τελειότητα, ὅπως ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀπόστολος Ματθαῖος. «*Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὥσπερ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστι*» (Ματθ. ε' 48).

Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ,

Ὁ Θεὸς τότε τοὺς ἔδιωξεν ἀπὸ τὸν Παράδεισον καὶ τοὺς κατηράσθη

ἐπλάσθη κατὰ τὴν Παλαιάν Διαθήκην μὲ πηλόν. Ἐπειτα ὁ Θεὸς ἐφύσισεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ τοῦ ἔδωκε ψυχὴν. Τὸν ὠνόμασε δὲ Ἀδὰμ, δηλαδὴ πλασμένον μὲ χῶμα. Ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ ἐπλάσθη κατόπιν ἡ Εὕα, ὅπως γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν Παλαιάν Διαθήκην.

Τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, τὸ ὁποῖον ἐγίνεν ἀπὸ χῶμα εἶναι θνητόν. Ἡ ψυχὴ ὅμως, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὴν θεϊαν πνοήν, εἶναι ἀθάνατος.

Τοιοιουτρόπως ὁ ἄνθρωπος εἶναι συνδεδεμένος διὰ μὲν τοῦ σώματος μὲ τὸν *ὕλικόν κόσμον*, διὰ δὲ τῆς ψυχῆς του μὲ τὸν *πνευματικόν*. Διὰ τοῦ πνεύματός του σκέπτεται, παράγει ἔργα πνευματικά καὶ ὑψώνει τὴν σκέψιν του πρὸς τὸν δημιουργόν, ὁ ὁποῖος τὸν ἔπλασεν.

13. Ἡ ἁμαρτία τῶν πρωτοπλάστων καὶ ἡ Θεία Πρόνοια

Ὁ Θεὸς ἔβαλε τοὺς πρωτοπλάστους, καθὼς γνωρίζομεν,

εἰς τὸν Παράδεισον, ὁ ὁποῖος ἦτο κήπος ωραιότατος. Ἀπὸ
 θλους τοὺς καρποὺς τῶν δένδρων τοῦ Παραδείσου εἶπε πρὸς
 αὐτοὺς ὁ Θεὸς νὰ φάγετε, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τοὺς καρποὺς τοῦ
 δένδρου τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ νὰ μὴ φάγετε.
 Ἐὰν φάγετε θά ἀποθάνετε.

Τὴν θείαν αὐτὴν ἐντολὴν δυστυχῶς οἱ πρωτόπλαστοι δὲν
 ἐφύλαξαν. Παρασυρθέντες ἀπὸ τὸν διάβολον, ἔφαγαν ἀπὸ τὸν
 ἀπηγορευμένον καρπὸν καὶ ἡμάρτησαν. Ὁ Θεὸς τότε τοὺς
 ἐδίωξεν ἀπὸ τὸν Παράδεισον, τοὺς κατηράσθη καὶ ἡ ἁμαρτία
 ἐκείνη τῶν πρωτοπλάστων ἐβάρυνεν ἔπειτα εἰς ὀλόκληρον τὸ
 ἀνθρώπινον γένος ὡς μίᾱ κακὴ κληρονομία, ὅπως ὠνομάσθη τὸ
 προπατορικὸν ἁμάρτημα.

Καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐνῶ θὰ ἠδύναντο, ἐὰν δὲν ἡμάρτανον, νὰ
 ὁμοιάσουν μὲ τὸν Θεόν, τώρα μὲ τὸ βάρος τῆς ἁμαρτίας ἔζων
 μακρὰν ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἐβυθίζοντο ὁλονὲν περισσότερον εἰς τὴν
 διαφθορὰν καὶ εἰς τὴν κακίαν.

Παρ' ὅλα ὅμως ταῦτα ἡ Θεία Πρόνοια δὲν ἠθέλησε νὰ
 ἀφήσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος βυθισμένον εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Ὁ
 πολυεύσπλαγχνος Θεὸς ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον τοὺς προ-
 φήτας, οἱ ὁποῖοι μὲ τὰς θείας αὐτῶν προφητείας καὶ τὰ ἐμ-
 πνευσμένα ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος κηρύγματα, ἐφρόντισαν
 νὰ ἐπανασυνδέσουν τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ὅταν αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων ἠτοιμάσθησαν, τότε ὁ
 Θεὸς ἔστειλε τὸν μονογενῆ του Υἱόν, ὁ ὁποῖος καὶ ἐθυσίασε
 τὸν ἑαυτόν του διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὅπως
 καὶ ἀνωτέρω γράφομεν.

14. Οἱ ἄγγελοι καὶ τὰ λοιπὰ οὐράνια πνεύματα

Τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως λέγει μετα-
 ξὺ τῶν ἄλλων, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι δημιουργὸς «*ὁρατῶν τε πάντων*
καὶ ἀορατῶν». Καὶ ὁρατὰ μὲν εἶναι πάντα ὅσα βλέπομεν, ὅσα
 ἀποτελοῦν τὸν ὕλικόν κόσμον. Ἀόρατα δὲ ἐκεῖνα τῶν ὁποίων
 τὴν ὕπαρξιν μόνον μὲ τὸν νοῦν μας ἠμποροῦμεν νὰ συλλάβω-
 μεν. Εἶναι δὲ αὐτὰ οἱ ἄγγελοι καὶ τὰ ἄλλα οὐράνια πνεύματα.

Τὶ εἶναι οἱ ἄγγελοι

(Ματθ. β' 13—14, Ματθ. 20—21, Ἰωβ 38, 7)

Ἡ Ἀγία Γραφή εἰς πλεῖστα αὐτῆς μέρη ἀναφέρει τοὺς ἀγγέλους νὰ ἐκτελοῦν διάφορα θελήματα τοῦ Θεοῦ. Τοιοῦτο-τρόπως βλέπομεν τὸν ἄγγελον νὰ παρουσιάζεται τὴν νύκτα καθ' ἣν στιγμὴν ἐκοιμᾶτο ὁ Ἰωσήφ καὶ νὰ εἰδοποιῇ αὐτὸν νὰ φύγῃ εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀφοῦ παραλάβῃ τὸν Ἰησοῦν καὶ τὴν Μαρίαν, διότι ὁ Ἡρώδης ἔχει σκοπὸν νὰ φονεύσῃ τὸ παιδίον (Ματθ. β' 13—14). Δι' ἄγγελοῦ πάλιν εἰδοποιήθη ὁ Ἰωσήφ καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὰ μέρη τῆς Γαλιλαίας.

«Ἀφοῦ σηκωθῆς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ πήγαινε εἰς τὴν γῆν Ἰσραὴλ διότι ἀπέθανον αὐτοὶ οἱ ὅποιοι ἐζήτουν τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου», εἶπε πάλιν ὁ ἄγγελος πρὸς τὸν Ἰωσήφ (Ματθ. β' 20—21). Ἀλλὰ τί εἶναι οἱ ἄγγελοι;

Εἶναι πνεύματα δίχως σῶμα, ἀσώματα, διὰ τοῦτο καὶ ἀόρατοι καὶ ἀθάνατοι. Ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πολὺ πρωτότερα, προτοῦ ἀκόμη δημιουργηθῇ ὁ ὑλικὸς κόσμος (Ἰωβ 38, 7). Εἶναι οἱ πιστοὶ φύλακες τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς γεννήσεώς του μέχρι τοῦ θανάτου. Αὐτὸ ὅμως γίνεται ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος εἶναι καὶ ἐκτελεῖ τὰ παραγγέλματα τοῦ Θεοῦ. Ἐάν ὅμως εἶναι ἁμαρτωλός, ὁ ἄγγελος τὸν ἐγκαταλείπει.

Οἱ Ἄγγελοι ἐπλάσθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀγαθοὶ καὶ ἀθάνατοι. Μερικοὶ ὅμως ἀπὸ αὐτοὺς ἀντὶ νὰ περιορισθοῦν εἰς τὴν διακονίαν τοῦ Θεοῦ, ἔδειξαν ἀσέβειαν καὶ ἠθέλησαν νὰ γίνουν μὲ αὐτὸν ἴσοι καὶ συγκυβερνήται τοῦ κόσμου.

Οἱ κακοὶ αὐτοὶ ἄγγελοι, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν τὰ κακὰ καὶ πονηρὰ πνεύματα, ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ εἶναι ἐχθροὶ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ δικαίων ἀνθρώπων. Εἶναι οἱ κακοὶ δαίμονες καὶ ἀνώτερος ἀρχηγός των εἶναι ὁ Σατανᾶς.

Οἱ ἀγαθοὶ καὶ εὐπειθεῖς πρὸς τὸν Θεὸν ἄγγελοι ἀποτελοῦν ὁλόκληρον στρατιάν, μὲ Ἀρχιστρατήγους τὸν Ἀρχάγγελον Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ. Ἀποτελοῦν ἑννέα τάγματα τὰ ὅποια φέρουν τὰ ἑξῆς ὀνόματα :

Ἀρχαί, Ἄγγελοι, Ἀρχάγγελοι, Δυνάμεις, Ἐξουσίαι, Κυριότητες, Θρόνοι, Σεραφεῖμ, Χερουβεῖμ. Ἡ Ἐκκλησία εἰκονίζει τοὺς ἀγγέλους μὲ πτερὰ.

Ἄρθρον 2

(Ματθ. α' 20—22, Ματθ. β' 2, Ἰωάν. 1—14)

Τὸ ἄρθρον τοῦτο μέχρι τοῦ 7ου ἁρθρου τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, πραγματεύεται περὶ τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς Ἀγίας Τριάδος, δηλαδὴ περὶ τοῦ Υἱοῦ.

«Καὶ εἰς ἓνα Κύριον, Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινόν, ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο».

Διὰ τοῦ ἁρθρου αὐτοῦ ὁμολογεῖ ὁ Χριστιανός, ὅτι πιστεύει εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν. Ἡ Ἐκκλησία μας δίδει εἰς τὸν Χριστόν διάφορα ὀνόματα. Τὸν ὀνομάζει Κύριον, Ἰησοῦν, Χριστόν. Ἄς ἴδωμεν τί σημαίνουν τὰ ὀνόματα αὐτά.

Τὸ ὄνομα Κύριος σημαίνει τὸν Θεὸν τὸν παντοδύναμον, τὸν παντοκράτορα. Μεταχειρίζεται τὸ ὄνομα αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία μας πλειστάκις. «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε», λέγει ὁ Προφητὰναξ Δαυῖδ. «Μέγας εἶ, Κύριε, καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου», ἀπευθύνει ὁ ἱερεὺς εὐχὴν πρὸς τὸν Θεόν. «Κύριε, ἐκέκραξα πρὸς Σέ, εἰσάκουσόν μου, εἰσάκουσόν μου Κύριε», ψάλλομεν εἰς τὸ κεκραγᾶριον τοῦ Ἑσπερινοῦ.

Τὸ ὄνομα Ἰησοῦς ἐδόθη ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου, ὅταν παρουσιάσθη κατ' ὄναρ εἰς τὸν Ἰωσήφ. Σημαίνει δὲ τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου. Ἰδοὺ τί εἶπε τότε ὁ ἄγγελος πρὸς τὸν Ἰωσήφ :

«Ἰωσήφ Υἱὲ τοῦ Δαυῖδ, μὴ φοβηθῆς νὰ παραλάβῃς τὴν Μαριάμ τὴν γυναῖκα σου· διότι τὸ παιδίον τὸ ὅποιον θὰ γεννηθῇ θὰ εἶναι ἐκ Πνεύματος Ἁγίου. Θὰ γεννήσῃ δὲ ἡ Μαριάμ Υἱόν καὶ θὰ καλέσῃς τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· διότι αὐτὸς θὰ σώσῃ τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ» (Ματθ. α' 20—22).

Τὸ ὄνομα πάλιν Χριστὸς σημαίνει τὸν χρισμένον μὲ ἡγιασμένον ἔλαιον. Ἐδόθη δὲ εἰς τὸν Ἰησοῦν διότι οὗτος ἐχρίσθη ὅπως κατὰ παλαιὸν Ἑβραϊκὸν ἔθιμον ἐχρίνοντο οἱ ἱερεῖς, οἱ προφῆται καὶ οἱ βασιλεῖς. Ὅσοι δὲ ἐχρίνοντο ἐλέγοντο Χριστοί (ἀλειμμένοι, χρισμένοι). Ὁ Ἰησοῦς ἐχρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

...«Ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας τὴν ἀδικίαν, διὰ τοῦτο σὲ ἔχρισεν ὁ Θεός, ὁ Θεός σου μὲ ἔλαιον ἀγαλλιάσεως...», λέγει ὁ Δαυὶδ.

Καὶ διότι ἐχρίσθη ὁ Ἰησοῦς καθὼς καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ βασιλεῖς, διὰ τοῦτο ὀνομάζουσιν αὐτὸν καὶ ἀρχιερέα καὶ βασιλέα. «Ποῦ ἔστιν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;» ἡρώτων οἱ Μάγοι, ὅταν ἦλθον διὰ νὰ προσκυνήσουν τὸν Ἰησοῦν (Μαθτ. β' 2).

Τὸ δεῦτερον τοῦτο ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως ὀνομάζει τὸν Ἰησοῦν καὶ μονογενῆ *Υἱὸν τοῦ Θεοῦ*. «Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχομεν τὸν Θεὸν Πατέρα καὶ εἴμεθα υἱοὶ του. Τὸ ὄνομα τοῦτο τὸ ἔχομεν κατὰ χάριν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἰησοῦς ὅμως εἶναι ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, δηλ. ὁ κατ' οὐσίαν υἱὸς του... «Καὶ εἶδομεν τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς υἱοῦ μονογενοῦς κοντὰ εἰς τὸν Πατέρα του», λέγει ὁ Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστὴς (1, 14).

Εἰς τὸ δεῦτερον ἄρθρον ὀνομάζεται ὁ Ἰησοῦς καὶ φῶς ἐκ φωτός. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι ὅπως ὁ Θεός εἶναι φῶς ἄσβεστον καὶ αἰώνιον, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Ἰησοῦς, ὁ ὁποῖος εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας, ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, εἶναι καὶ αὐτὸς φῶς ὡς προερχόμενος ἀπὸ τὸ ἴδιον φῶς τοῦ Πατρὸς, τὸ ἄσβεστον καὶ αἰώνιον. «Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου, ὁ ἀκολουθῶν ἐμοί, οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἔξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς», λέγει ὁ Ἰδιος ὁ Χριστός.

«*Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ*»: Σημαίνει ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἀληθινὸς Θεός, ἀφοῦ προέρχεται ἀπὸ Θεὸν ἐπίσης ἀληθινόν.

«*Γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα*»: Σημαίνει ὅτι ὁ Χριστός ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ δὲν ἐδημιουργήθη ὅπως τὰ λοιπὰ δημιουργήματα τῆς φύσεως.

«*Ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο*»: Φανερώνει ὅτι ὁ Χριστός ὡς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, εἶναι ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πατήρ του καὶ ἔχει τὴν αὐτὴν μὲ αὐτὸν οὐσίαν. Ὀνομάζεται δὲ ὁ Χριστός καὶ *Λόγος τοῦ Θεοῦ*. Διὰ τοῦ Υἱοῦ δὲ καὶ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ ἐγένετο ὅλος ὁ κόσμος, δηλ ἡ Θεία Δημιουργία.

Ἄρθρον 3.

(Λουκ. α' 28—32)

«*Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα*».

Μὲ τὸ ἄρθρον τοῦτο ὁμολογεῖ ὁ Χριστιανός, ὅτι ὁ Ἰησοῦς κατέβη ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς εἰς τὴν γῆν καὶ ἔλαβε σάρκα γεννηθεὶς ἀπὸ τὴν Παρθένον Μαρίαν διὰ Πνεύματος Ἁγίου. Κατῆλθε δὲ διὰ νὰ σώσῃ τοὺς ἀνθρώπους.

Τὸν ἐρχομὸν τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὴν γῆν τὸν εἶχε προείπει εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὁ Θεὸς διὰ τοῦ στόματος τῶν Προφητῶν. Καὶ ὅταν ἦλθεν ὁ καιρὸς ὁ κατάλληλος, τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἔστειλε τὸν ἄγγελόν του εἰς τὴν Παρθένον Μαρίαν καὶ τῆς ἔφερε τὴν χαρμόσουν εἶδῃσιν. «Χαῖρε Κεχαριτωμένη· ὁ Κύριος μετὰ σοῦ· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναίξιν... Καὶ ἰδοὺ συλλήψει ἐν γαστρὶ καὶ τέξει υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν» (Λουκ. α' 20—32). Αὐτοὶ ἦσαν οἱ λόγοι τοὺς ὁποίους εἶπε πρὸς τὴν Παρθένον ὁ ἄγγελος.

Ὁ ἐρχομὸς τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἦτοι ἡ θεία ἐνανθρώπησις, ἐγένεν ὑπὸ τοῦ θεοῦ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὸ ὅποιον εἶχε βυθισθῇ εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἐξ αἰτίας τῆς παρακοῆς τῶν πρωτοπλάστων. Εἰς τὸν κόσμον ὁ Χριστὸς ἦλθεν ὡς τέλειος ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ ὡς Θεὸς τέλειος. Ἐβαπτίσθη ἔζησε μεταξὺ τῶν γονέων του καὶ ὅταν ἐμεγάλωσε, τότε ἤρχισε τὸ ἔργον τῆς θείας διδασκαλίας.

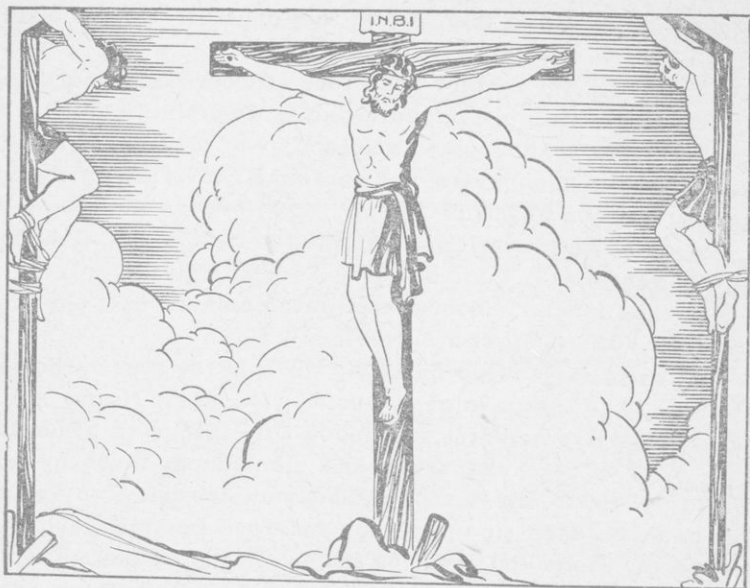
Εὗρε μεταξὺ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ μαθητὰς τοὺς Ἀποστόλους, ἀνθρώπους πιστοὺς καὶ ἀγαθοὺς, οἱ ὅποιοι τὸν ἠκολούθησαν καὶ ἐπεδόθησαν μαζὶ του εἰς τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων, γεμάτη ἀπὸ ὑψηλὰ καὶ θεῖα διδάγματα, ἐξύπνησε τὸν κόσμον ἀπὸ τὸν λήθαργον τῆς ἁμαρτίας καὶ ὠδήγησεν αὐτὸν εἰς τὸν ἀληθινὸν δρόμον τῆς σωτηρίας. Ἑκατομμύρια ἀνθρώπων εἶναι σήμερα Χριστιανοὶ καὶ πιστεύουν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, ὅπως παραγγέλλει τὸ Σύμβολον τῆς Πιστεως.

Ἄρθρον 4.

(Λουκ. κγ' 33, Ἰωάνν. ιθ' 26—28, Ματθ. κζ' 57—62).

Μὲ τὸ ἄρθρον τοῦτο ὁμολογοῦμεν οἱ Χριστιανοὶ ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὑπέστη τὸν σταυρικὸν θάνατον χάριν ἡμῶν, ὅταν εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἦτο Ρωμαῖος ἐπίτροπος ὁ Πόντιος Πιλάτος, ὅτι ἔπαθε πάθη πολλὰ καὶ ἔπειτα ἐτάφη.

‘Ο Χρ.στός ὑπέστη δι’ ἡμᾶς τὸν σταυρικὸν θάνατον

“Οτι δὲ ἐσταυρώθη, ἰδοὺ ὁ Ἀπόστολος Λουκᾶς τί λέγει :
«Καὶ ὅτε ἀπῆλθον ἐπὶ τὸν τόπον τὸν καλούμενον Κρανίον,
ἐκεῖ ἐσταύρωσαν αὐτὸν καὶ τοὺς κακούργους» (Λουκ. κγ’ 33).

Τὰ πάθη πάλιν τοῦ Χριστοῦ ὅσα ἔπαθε, ἦσαν πολλὰ καὶ
φρικτὰ. “Ολα δὲ τὰ ἡσθάνετο διότι ἔπασχε κατὰ σάρκα, δηλαδὴ
ὡς ἄνθρωπος. Ἐδέχθη ραπίσματα, ὑπέστη ἐμπυτισμούς, ἐδέχθη
εἰς τὴν κεφαλὴν του στέφανον ἐξ ἀκανθῶν, ἐποτίσθη μὲ ὄξος
καὶ ἐσταυρώθη ὡς κακούργος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ.

Ἄλλὰ καὶ κατὰ τὰς μεγάλας ἐκείνας ὥρας τοῦ μαρτυρίου
καὶ τῶν πόνων του ὁ Χριστὸς ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς ὑπέροχα διδά-
γματα. Ἐνῶ εὕρισκετο ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν καὶ ὑπέφερε, δὲν
ἐλησμόνησε τὴν Μητέρα του. “Οταν τὴν εἶδε νὰ παρίσταται καὶ
εἶδε καὶ τὸν μαθητὴν του Ἰωάννην τὸν ὁποῖον ἠγάπα, εἶπε εἰς
αὐτήν : «Γύναι, ἰδοὺ ὁ υἱός σου». Ἐπειτα λέγει εἰς τὸν μαθη-
τὴν : «Ἴδου ἡ μήτηρ σου». Καὶ ἀπ’ ἐκείνης τῆς ὥρας ἔλαβεν ὁ

Κατήχησις καὶ Δειτουργική, Β.Γ.Ο.

μαθητῆς αὐτὴν εἰς τὰ ἴδια. Εἰς τὰ ἴδια σημαίνει εἰς τὴν οἰκίαν του (Ἰωάν. ιθ' 26—28).

Ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς ἐχθροὺς μᾶς ἐδίδαξε ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ. Ἐνῷ οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι καὶ ὁ ὄχλος τῶν Ἰουδαίων ἐβλασφήμουν, περιέπαιζον αὐτὸν καὶ τὸν ἐσταύρωσαν, αὐτὸς προσηύχετο καὶ παρεκάλει τὸν Πατέρα του νὰ τοὺς συγχωρήσῃ λέγων :

«Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσι». Δηλαδή: Πάτερ, ἄφησέ τους, διότι δὲν γνωρίζουν τί κάμνουν.

Ὅτι δὲ ἐτάφη ὁ Ἰησοῦς, περὶ αὐτοῦ ὁμιλοῦν ὅλοι οἱ Εὐαγγελισταί. Ἰδοὺ τί λέγει ὁ Ματθαῖος.

Ὅταν ἐγένεν ἐσπέρα ἦλθεν εἰς τὸν Πιλάτον ἓνας ἄνθρωπος πλούσιος ἀπὸ Ἀριμαθαίας, ὁ ὁποῖος ὠγομάζετο Ἰωσήφ καὶ ὁ ὁποῖος εἶχε γίνει μαθητῆς τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐζήτησε τὸ σῶμα αὐτοῦ. Ἀφοῦ δὲ τὸ ἔλαβε, τὸ ἐτύλιξε μὲ καθαρὰν σινδόνην καὶ τὸ ἔθαψεν εἰς τὸ ἰδικόν του καινούργιον μνημεῖον, τὸ ὁποῖον εἶχε σκαλίσει μέσα εἰς τὴν πέτραν καὶ ἀφοῦ ἐκύλισε μέγαν λίθον εἰς τὴν θύραν τοῦ μνημεῖου ἔφυγεν. Ἦσαν δὲ ἐκεῖ ἡ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία καὶ ἐκάθηντο ἀπέναντι τοῦ τάφου (Ματθ. κζ' 57—62).

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος συνεχίζων λέγει ὅτι οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Πιλάτον στρατιώτας καὶ ἐφύλαξαν τὸν τάφον. Τοῦτο τὸ ἔκαμαν διότι ἐφοβοῦντο μήπως οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ κλέψουν τὸ σῶμα του καὶ ἔπειτα διαδώσουν ὅτι ἀνέστη ἐκ νεκρῶν.

Ἀριθμὸν 5.

(Κορινθ. α' ιε. γ. Ματθ. κζ' 28—5. Ματθ. ιβ' 40—41)

«Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς».

Διὰ τοῦ ἄρθρου τούτου ὁμολογεῖ ὁ Χριστιανός, ὅτι ὁ Χριστὸς τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ταφῆς του ἀνέστη, ὅπως ὁμιλοῦν αἱ Γραφαί. Τὴν ἀνάστασιν του βεβαιώνουν ὅλοι οἱ Εὐαγγελισταί.

Ἀφοῦ πρῶτον ἐξεπληρώθησαν ὅλα ὅσα εἶχον προείπει περὶ τοῦ Χριστοῦ οἱ Προφῆται, ὅτι θὰ ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον, θὰ γεννηθῇ ὅπως οἱ ἄλλοι θνητοὶ ἄνθρωποι, ὅτι θὰ πάθῃ καὶ θὰ σταυρωθῇ, ἔπειτα μὲ τὴν δύναμιν τῆς Θεότητός του θὰ ἀναστηθῇ ἐκ νεκρῶν, ὅπως καὶ πραγματικὰ ἀνέστη.

Τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ταφῆς τοῦ ἀνέστη

Τὴν ἀνάστασιν τοῦ τὴν βεβαιώνει μετὰ τῶν ἄλλων καὶ αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (Βλ. Κορινθ. α' ιε. γ').

Τὸ γεγονός τῆς Ἀναστάσεως τὸ ἐπληροφορήθησαν πρῶτον αἱ δύο γυναῖκες, ἡ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, αἱ ὁποῖαι ἐπῆγαν εἰς τὸ μνήμα. «Μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς», εἶπεν εἰς αὐτάς ὁ ἄγγελος. «Οἶδα γὰρ ὅτι Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον ζητεῖτε· οὐκ ἔστιν ὧδε· ἡγέρθη γὰρ καθὼς εἶπε. Δεῦτε ἴδετε τὸν τόπον ὅπου ἔκειτο ὁ Κύριος» (Ματθ. κζ' 28 5).

—Μὴ φοβεῖσθε, εἶπεν εἰς τὰς γυναῖκας ὁ ἄγγελος. Γνωρίζω ὅτι ζητεῖτε τὸν Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον. Ἐλᾶτε νὰ ἴδῃτε τὸν τόπον ὅπου εὐρίσκετο ὁ Κύριος.

Ὁ Ἰησοῦς παρέμεινεν εἰς τὴν γῆν καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας. Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα παρουσιάσθη δέκα φορές εἰς τοὺς μαθητάς του καὶ εἰς τοὺς ἰδιوكοὺς τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ ἦσαν περίλυποι καὶ φοβισμένοι διότι τὸν ἔχασαν, ὁ Ἰησοῦς τοὺς ἐνεψύχωνε καὶ τοὺς ὠμίλει περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Διὰ τῆς ἀναστάσεώς του ὁ Ἰησοῦς ἐπάτησε τὸν θάνατον, ἀφοῦ ἔμεινεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ ἐπὶ τρεῖς νύκτας εἰς τὸν τάφον, ὅπως καὶ ὁ προφῆτης Ἰωνᾶς μέσα εἰς τὴν κοιλιαν τοῦ κήτους, τὸ ὅποιον τὸν κατέπιε. Τὸν Ἰωνᾶν τὸν ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν, ὅταν ἐταξίδευεν ἀπὸ τὴν Ἰόππην διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Νινευὴ (Ματθ. ιβ' 40—41).

Ἀρθρον 6.

(Ἰωάν. ιστ' 16. 5—6. Πράξ. α' 8—11)

«Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς».

Διὰ τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ ὁ Χριστιανὸς ὁμολογεῖ ὅτι ὁ Χριστὸς ἀνελήφθη εἰς τοὺς Οὐρανοὺς καὶ ἐκάθησε δεξιὰ τοῦ Πατρὸς.

Εἰς τὴν μακρὰν ὁμιλίαν τὴν ὁποίαν εἶχε κάμει ὁ Ἰησοῦς μετὰ τοὺς μαθητάς του ὕστερα ἀπὸ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον ἔκαμε νύξιν τότε εἰς αὐτοὺς καὶ διὰ τὴν ἀνάληψίν του εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Ἰδοὺ τί εἶπε :

«Νῦν δὲ ὑπάγω εἰς τὸν πέμψαντά με καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἔρωτᾷ με· ποῦ ὑπάγεις ;» Δηλαδή: Τώρα πηγαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ κανεὶς ἀπὸ σᾶς δὲν με ἔρωτᾷ : ποῦ πηγαίνεις ; (Ἰωάν. ιστ' 16. 5—6).

Ἡ Ἀνάληψις τοῦ Ἰησοῦ ἐγίνε τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως. Ἐγίνε δὲ εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον, ὅπως ἀναφέρει ἡ Ἀγία Γραφή.

Ὁ Ἰησοῦς χωρὶς νὰ προαναγγεῖλῃ τίποτε εἰς τοὺς μαθητάς του ἔφερεν αὐτοὺς εἰς τὴν μικρὰν κώμην Βηθανίαν, ἡ ὁποία ἦτο ἀγαπητὴ εἰς αὐτόν. Ἐκεῖ ἦτο ἡ κατοικία τοῦ φίλου του Λαζάρου καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ Μάρθας καὶ Μαρίας. Εἰς τὴν αὐτὴν ἐπίσης κώμην ἦτο καὶ ἡ κατοικία τοῦ Σίμωνος λεπροῦ, τὸν ὅποιον ὁ Ἰησοῦς ἐθεράπευσεν.

Πλησίον τῆς Βηθανίας εὕρισκετο τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν εἰς τὸ ὅποιον ὁ Ἰησοῦς ἀνέβη μετὰ τοὺς μαθητάς του. Ἐκεῖ ὠμίλησε πρὸς αὐτοὺς διὰ τὴν ἐλάμβανον πνεῦμα Ἅγιον καὶ θὰ ἐκήρυττον

τὸ ὄνομά του εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, εἰς τὴν Σαμάρειαν καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἰουδαίαν. Καὶ ἐνῶ εἶπεν αὐτά, ἔξαφνα τὸν ἐσκέπασε μία νεφέλη ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦς των καὶ ἀνελήφθη (Πρ. Ἀποστ. α'. 8—11).

Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν παραδέχεται ὅτι ὁ Ἰησοῦς μὲ τὸ ἴδιον σῶμα του, τὸ ὁποῖον ἔπαθεν ἐπὶ τῆς γῆς, μὲ τὸ ἴδιον ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανούς καὶ ἐκάθησε πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς του.

Ἀρθρον 7.

(Ματθ. κε' 32—46. Ματθ. κδ' 36—37. Ρωμ. β' στ')

«Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος».

Μὲ τὸ ἄρθρον τοῦτο τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως ὁμολογεῖ ὁ Χριστιανὸς ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ ἔλθῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν γῆν μὲ δόξαν διὰ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς καὶ τότε ἡ βασιλεία του δὲν θὰ ἔχῃ τέλος, θὰ εἶναι διαρκὴς καὶ αἰώνια.

Ὅτι δὲ τοῦτο εἶναι ἀληθές, ἀποδεικνύεται ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Ὁ Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος λέγει: Ὅταν θὰ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μὲ δόξαν περιτοιχισμένος ἀπὸ ἀγγέλους καὶ θὰ καθήσῃ ἐπάνω εἰς τὸν θρόνον τῆς δόξης αὐτοῦ, τότε θὰ συναχθοῦν ἔμπροσθέν του ὅλα τὰ ἔθνη... Λέγει δὲ ὅτι θὰ κρίνῃ τότε τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀναλόγως τῶν ἔργων των οἱ ἄδικοι θὰ ἀπέλθουν εἰς τὴν κόλασιν, οἱ δὲ δίκαιοι θὰ κληρονομήσουν τὴν αἰώνιον ζωὴν (Ματθ. κε' 31—46).

Πότε δμως θὰ ἔλθῃ αὐτὴ ἡ ἡμέρα τῆς παρουσίας, δὲν γνωρίζομεν. Καὶ τοῦτο διὰ νὰ εἴμεθα πάντοτε ἕτοιμοι.

«Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας τῆς παρουσίας ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὔτε οἱ ἄγγελοι... (Ματθ. κδ' 36—37).

Ἡ ἐμφάνισις αὐτῆ τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὸν κόσμον λέγεται δευτέρα παρουσία, διὰ νὰ διαφέρῃ ἀπὸ τὴν πρώτην του ἐμφάνισιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγεννήθη ὡς ἄνθρωπος.

Κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν θὰ ἔλθῃ ὡς Θεὸς γεμᾶτος ἀπὸ δόξαν, ἐνῶ κατὰ τὴν πρώτην του παρουσίαν ἐγεννήθη ὡς ταπεινὸς ἄνθρωπος εἰς σπήλαιον, μέσα εἰς μίαν φάτνην ἀλόγων ζώων.

Ἡ δευτέρα παρουσία τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν κόσμον, εἶναι

ἀπαραίτητος. Διότι ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ ἀπαιτεῖ ἀνταπόδοσιν. Οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι χάριν τοῦ ὀνόματός του ἐφρόντισαν νὰ πράξουν φιλανθρωπίας, νὰ δώσουν ἐλεημοσύνας, νὰ βοηθήσουν τοὺς πάσχοντας καὶ τοὺς δυστυχεῖς, νὰ εἶναι πρᾶοι καὶ ἀγαθοί, πρέπει νὰ δικαίωθοῦν καὶ νὰ λάβουν ἀνταμοιβὴν καὶ ἀνταπόδοσιν. Ὅπως ἀνάλογον ἀνταπόδοσιν θὰ λάβουν καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι δὲν ὑπήκουσαν εἰς τὰ διδάγματα τοῦ Κυρίου καὶ ὁ βίος των ὑπῆρξεν ἁμαρτωλὸς καὶ γεμᾶτος ἀπὸ κακίαν. Δηλαδή θὰ γίνῃ, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: «Ὁ Θεὸς ἀποδώσει ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ» (Ρωμ. β' στ').

Ἄρθρον 8.

«Καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ ζωποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν (Λουκ. β' μ', Ἰωάν. ιε' κστ').

Διὰ τοῦ ὀγδόου ἁρθροῦ τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως ὁ Χριστιανὸς ὁμολογεῖ ὅτι πιστεύει καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Πιστεύει ὅτι εἶναι τοῦτο κύριον, δηλαδή παντοδύναμον ὅπως καὶ ὁ υἱὸς καὶ ὁ Πατὴρ καὶ ὅτι χαρίζει ζωὴν πνευματικὴν. Πιστεύει ὅτι ἐκπορεύεται μόνον ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ὅτι ὀφειλομένον νὰ προσκυνῶμεν αὐτὸ μαζί με τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. Πιστεύει ἐπίσης ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὠμίλησε διὰ τοῦ στόματος τῶν Προφητῶν.

Διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐνεπνεύσθησαν οἱ Ἅγιοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκήρυξαν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ ἔγραψαν τὰ θεόπνευστα βιβλία των.

Διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως ἀναφέρει ἡ Ἁγία Γραφή, ἐφωτίσθησαν οἱ Ἀπόστολοι καὶ διέδωσαν εἰς τὸν κόσμον τὴν Χριστιανικὴν πίστιν. Αὐτὸ συνήργησε καὶ ἐγράφησαν ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη. Αὐτὸ ἐφώτιζε τὸ νοῦν τῶν προφητῶν καὶ προεφήτευσαν. Φωτισμένοι μετ' Ἁγίου Πνεύματος ὠμύλουν εἰς τὰς Συνόδους οἱ Ἅγιοι Πατέρες, διὰ τοῦτο καὶ ὅσα ἔλεγον καὶ ὅσα ἀπεφάσιζον, ἦσαν ἅγια, θεόπνευστα καὶ ἱερά.

Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς, ὅταν ἀκόμῃ ἦτο παιδίον, ἐδυνάμωνε καὶ ἐμεγάλωνε γεμᾶτο ἀπὸ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἀπὸ σοφίαν, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος Λουκᾶς. «Τὸ παιδίον ἡῤξανε καὶ ἐκραται

οὗτο πνεύματι, πληρούμενον σοφίας καὶ χάρις Θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτῷ» (Λουκ. β' μ').

Ἡ Καθολικὴ ἐκκλησία παραβαίνουσα τὸ ἄρθρον τοῦτο τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, τὸ ὁποῖον ρητῶς ἀναφέρει ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται μόνον ἐκ τοῦ Πατρὸς, παραδέχεται ὅτι τοῦτο ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἔτους 1014 μ. Χ. ἐπρόσθεσε μετὰ τὴν φράσιν «ἐκ τοῦ Πατρὸς» καὶ «ἐκ τοῦ Υἱοῦ».

Τοῦτο ὁμῶς εἶναι ἀντίθετον μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα γράφει ἡ Ἁγία Γραφή καὶ παραδέχονται οἱ Ἅγιοι Πατέρες. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης λέγει : . . . «Τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται (Ἰωάν. ιε' κατ'). Ἐπίσης καὶ ὁ Μέγας Ἀθανάσιος λέγει εἰς τὸ Σύμβολόν του ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα οὔτε ἐγεννήθη οὔτε ἐδημιουργήθη ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ μόνον ἐκπορεύεται ἀπ' αὐτόν.

15. Περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος

(Ματθ. κη' 19—20)

Ἡ Ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία παραδέχεται ἓνα Θεόν, ὁ ὁποῖος ἔχει ὅλας ἐκεῖνας τὰς θείας ιδιότητες, τὰς ὁποίας ὅπως εἵπομεν, οἱ Ἅγιοι Πατέρες ἀναγράφουν εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως καὶ τὰς ὁποίας πρέπει νὰ πιστεύωμεν ὅλοι οἱ Χριστιανοί, Ὁ ἓνας ὁμῶς κατ' οὐσίαν αὐτὸς Θεός, διακρίνεται εἰς τρία πρόσωπα, εἰς τρεῖς ὑποστάσεις : Εἰς τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Τὰ τρία αὐτὰ πρόσωπα ἀποτελοῦν τὴν Ἁγίαν Τριάδα.

Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, δταν ἀναφέρωμεν τὰ ὀνόματα αὐτά, ἡ σειρά τὴν ὁποῖαν ἀκολουθοῦμεν εἶναι νὰ ὀνομάζωμεν πρῶτα τὸν Πατέρα, ἔπειτα τὸν Υἱὸν καὶ ἔπειτα τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Αὐτὸ ὁμῶς δὲν σημαίνει, ὅτι τὸ ἓν πρόσωπον ἔχει ἀξίαν ἢ εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ τὰ ἄλλα. Εἶναι ὅλα ἰσότιμα, ἔχουν τὴν αὐτὴν παντοδυναμίαν, τὴν αὐτὴν θεϊκὴν δύναμιν.

Ἡ Ἁγία Τριάς ἢ τὸ Τριαδικὸν δόγμα, ὅπως μὲ ἄλλας λέξεις λέγεται δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κατανοηθῇ ἀπὸ τὸν μικρὸν καὶ περιορισμένον ἀνθρώπινον νοῦν. Εἶναι κάτι τὸ ὁποῖον ὑπερβαίνει τὴν ἀνθρωπίνην ἀντίληψιν. Εἶναι Μυστήριον.

Κατὰ τὴν βάπτισιν τοῦ Ἰησοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου φανερώ-

νεται ἡ Ἁγία Τριάς : Ἐχομεν ἐκεῖ τὸν Υἱὸν νὰ βαπτίζεται. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον κατῆλθεν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Χριστοῦ ἐν εἶδει περιστερᾶς καὶ τὴν φωνὴν τοῦ Πατρὸς, ὁ ὁποῖος ἐφώναξεν : «Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός».

Ἄλλην ἀπόδειξιν περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος παρέχει εἰς ἡμᾶς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς μέτῃ παραγγελίαν τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τοὺς μαθητάς του : «Πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». Δηλαδή : Νὰ πηγαίνετε εἰς τὸν κόσμον καὶ νὰ βαπτίζετε τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Ματθ. κη' 19--20).

Ἐπίσης ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης λέγει : «Τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ Πατήρ, ὁ Λόγος καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα· καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς ἐν εἰσίν».

Ἀρθρον 9.

(Ἐφεσ. γ' 15, δ' 5. 6)

«Εἰς μίαν Ἁγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν».

Διὰ τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ τοῦ Συμβόλου τῆς Πιστεως ὁμολογεῖ ὁ Χριστιανὸς ὅτι πιστεύει : 1) Εἰς μίαν Ἐκκλησίαν. Εἶναι μία δὲ ἡ Ἐκκλησία διότι εἷς εἶναι καὶ ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος τὴν ἱδρυσεν καὶ ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ κεφαλὴ αὐτῆς. Ἐπίσης, καθὼς λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, μία εἶναι καὶ ἡ πίστις, ἐν τῷ βάπτισμα καὶ εἰς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ πάντων (Ἐφεσ. γ' 15, δ' 5. 6).

2) Ἡ Ἐκκλησία λέγεται Ἁγία, διότι τὰ μέλη αὐτῆς, οἱ Χριστιανοί, εἶναι ἡγιασμένοι διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ ἐπικοινωνοῦν μετὰ τὸν Κύριον. Εἶναι χωρισμένοι ἀπὸ τὸν ἄλλον μὴ Χριστιανικὸν κόσμον καὶ θεωροῦνται ὡς ἀφιερωμένοι εἰς τὸν Θεόν.

Ἀκόμη λέγεται Ἁγία διότι μετὰ τὰς τελετάς της, μετὰ τὰς κοινὰς προσευχὰς καὶ μετὰ τὰ κηρύγματα τῶν κληρικῶν της, προσπαθεῖ νὰ κάμῃ τὰ μέλη της ἀνθρώπους ἡθικούς, ἐναρέτους καὶ ἀρίστους Χριστιανούς.

3) Καθολικὴ λέγεται διότι εἶναι προωρισμένη ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ ἐξαπλώσῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ παντοῦ καὶ νὰ κάμῃ Χριστιανούς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

4) Ἀποστολική δὲ διότι ἐξηπλώθη εἰς τὸν κόσμον ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων. Τὴν πρώτην Ἐκκλησίαν οἱ Ἀπόστολοι ἱδρυσαν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ μὲ τοὺς πρώτους Χριστιανούς καὶ ἔπειτα ἱδρύθησαν καὶ ἄλλαι εἰς πλεῖστα ἄλλα μέρη. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία κρατεῖ γνησίαν καὶ ἀμετάβλητον τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων, τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως καὶ παραδέχεται τὰ ἑπτὰ Μυστήρια, διὰ τὰ ὁποῖα θὰ ὁμιλήσωμεν εἰς ἄλλο κεφάλαιον.

Ἄρθρο 10.

«Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν».

Μὲ τὸ δέκατον τοῦτο ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, πιστεύει ὁ Χριστιανὸς ὅτι κατὰ τὸ Ἅγιον Βάπτισμα καθαρίζεται ὁ βαπτιζόμενος διὰ τῆς θείας Χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, τὸ ὁποῖον φέρομεν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι. Ἐὰν ὁ βαπτιζόμενος εἶναι ἡλικιωμένος, τότε τὸ βάπτισμα καθαρίζει αὐτὸν καὶ ἀπὸ τὰς ἄλλας ἁμαρτίας τὰς ὁποίας ἔχει. Περὶ τοῦ βαπτίσματος θὰ ὁμιλήσωμεν καὶ κατωτέρω.

Ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν καὶ ἡ μέλλουσα ζωὴ

Ἄρθρον 11 καὶ 12.

(Ἰωάν. ε' 28 καὶ ἐξῆς : Ματθ. ιθ' 29—30)

Ἄρθρον ἐνδέκατον : *«Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν».*

Ἄρθρον δωδέκατον : *«Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος».*

Μὲ τὰ δύο αὐτὰ ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, ὁ Χριστιανὸς ὁμολογεῖ ὅτι περιμένει τὸν χρόνον κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ νεκροὶ θὰ ἀναστηθοῦν ἀπὸ τὰ μνημεῖα τῶν καὶ ὅτι ὁ Θεὸς θὰ κρίνῃ αὐτούς. Ἐπίσης πιστεύει καὶ εἰς τὴν πέραν τοῦ τάφου ζωὴν.

Πότε ἀκριβῶς θὰ γίνῃ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν καὶ ἐπομένως ἡ θεία κρίσις, περὶ τούτου οὐδεὶς γνωρίζει. Ὅπως δὲ ἀναφέρει ἡ Ἁγία Γραφή, ὅταν ἔλθῃ αὕτη ἡ ὥρα τότε θὰ ἀναστηθοῦν τόσον οἱ ἀγαθοί, ὅσον καὶ οἱ κακοί. Ὅλοι οἱ νεκροί, οἱ ὁποῖοι εἶναι εἰς τὰ μνημεῖα, θὰ ἀκούσουν τὴν φωνὴν τοῦ Υἱοῦ

τοῦ Θεοῦ. Καί ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἔπραξαν τὰ ἀγαθὰ, θὰ ἀπολαύσουν τὴν αἰώνιον ζωὴν, τὸν Παράδεισον. Ἐκεῖνοι δὲ οἱ ὅποιοι ἔπραξαν τὰ κακὰ, θὰ τιμωρηθοῦν καὶ θὰ ριφθοῦν εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν (Ἰωάν. ε' 28 καὶ ἐξ.). Ὑστερα δὲ ἀπὸ τὴν κρίσιν τῶν ἀνθρώπων ὁ Σωτὴρ θὰ ἰδρῦσῃ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, ἣ ὅποια πλέον θὰ εἶναι διαρκείας καὶ δὲν θὰ ἔχῃ τέλος. Οἱ δίκαιοι θὰ εἶναι μαζί του, ὅπως καὶ οἱ Ἅγιοι καὶ οἱ Ἀπόστολοι.

Τότε κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον :

«Πᾶς ὅστις ἀφῆκεν οἰκίαν ἢ ἀδελφούς ἢ ἀδελφάς ἢ πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς ἔνεκεν τοῦ ὀνόματός μου, ἑκατονταπλασίονα θέλει λάβει καὶ ζωὴν αἰώνιον θέλει κληρονομήσει» (Ματθ. ιθ' 29—30).

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΘΕΙΚΟΝ

16. Ὁ Δεκάλογος

Ὅπως ἀναφέρει ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, ἀφοῦ ὁ Φαραώ, ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς Ἑβραίους νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν γῆν Χαναάν, τὴν πατρίδα των, οὗτοι ἔπειτα ἀπὸ ἀνεκδιηγήτους ταλαιπωρίας ἔφθασαν εἰς τοὺς πρόποδας ἑνὸς ὄρους τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται Σινᾶ. Ἐκεῖ ἔμειναν περίπου ἔν ἔτος.

Ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἔτρεφε συμπάθειαν καὶ ἀγάπην πρὸς τὸ Ἑβραϊκὸν γένος, διέταξε τὸν Μωϋσέα, ὁ ὁποῖος ὡς ἀρχηγὸς εἶχεν ἀναλάβει νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς Ἑβραίους εἰς τὴν πατρίδα των, νὰ ἀναβῇ ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους. Ἐκεῖ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν δύο πλάκας, εἰς τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς εἶχεν ἀναγεγραμμένας δέκα ἐντολὰς μὲ τὴν παραγγελίαν, ὅπως φυλάττουν αὐτὰς οἱ Ἑβραῖοι.

Αἱ δέκα αὐταὶ ἐντολαί, αἱ ὁποῖαι ὀνομάζονται καὶ Δεκάλογος, εἶναι σπουδαιότατη νομοθεσία τὴν ὁποίαν ἐδέχθη καὶ ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν καὶ ἀποτελεῖ σπουδαῖον μέρος τῆς Χριστιανικῆς ἠθικῆς διδασκαλίας.

Αἱ δέκα ἐντολαί εἶναι αἱ ἑξῆς :

1. Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, ὅστις ἐξήγαγόν σε ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἐξ οἴκου δουλείας. Οὐκ ἔσονται σοι Θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ.
2. Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλόν, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι ὑποκάτω τῆς γῆς. Οὐ προσκυνήσεις, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς.
3. Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ.
4. Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν. Ἐξ

ἡμέρας ἔργῃ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ Σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου.

5. Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς.

6. Οὐ φονεύσεις.

7. Οὐ μοιχεύσεις.

8. Οὐ κλέψεις.

9. Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῇ.

10. Οὐκ ἐπιθυμήσεις, ὅσα τῷ πλησίον σου ἐσὶν.

17. Ἑρμηνεία τῶν δέκα ἐντολῶν

Ἑντολὴ πρώτη : « Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, ὅστις ἐξήγαγόν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐξ οἴκου δουλείας. Οὐκ ἔσονται σοι Θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ.

Ἡ πρώτη αὕτῃ ἐντολῇ τοῦ Θεοῦ παραγγέλλει τοὺς Ἑβραίους, ὅτι δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦν, οὔτε νὰ τοὺς διαφεύγῃ ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Θεός των, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐβοήθησε ἔχοντες ὥς ὁδηγὸν τὸν Μωϋσέα, νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν δουλείαν τῶν Αἰγυπτίων. Ἐκτὸς αὐτοῦ δὲν ὑπάρχουν ἄλλοι Θεοί.

Μὲ τὴν φράσιν «ἐξήγαγόν σε ἐξ Αἰγύπτου» ὑπενθυμίζει εἰς αὐτοὺς ὁ Θεός πόσον συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ πεισθῇ ὁ σκληρὸς Φαραὼ νὰ τοὺς ἐπιτρέψῃ νὰ ἀποχωρήσουν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Τοὺς ὑπενθυμίζει τὰς δέκα πληγὰς, τὰς ὁποίας ἔδωκεν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον κατάρθωσαν οἱ Ἑβραῖοι νὰ διαβοῦν τὴν Ἑρυθρὰν Θάλασσαν, τὸ μάννα μὲ τὸ ὁποῖον τοὺς ἔθρεψεν εἰς τὴν ἔρημον καὶ τόσα ἄλλα.

Μὲ τὴν φράσιν «οὐκ ἔσονται σοι Θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ» ὁ Θεός θέλει νὰ ἐνισχύσῃ τὴν πίστιν των πρὸς αὐτὸν καὶ μόνον καὶ νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τὴν ψυχὴν τῶν Ἑβραίων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν τυχόν ὀλιγόπιστοι, τὴν ἰδέαν ὅτι ἐκτὸς αὐτοῦ ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι Θεοί.

Συμφώνως μὲ τὴν ἐντολὴν αὐτὴν ἁμαρτάνουν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι εἶναι ἄθεοι καὶ δὲν πιστεύουν εἰς τὸν Θεόν. Διότι ὑπάρχουν δυστυχῶς καὶ τοιοῦτοι ἄνθρωποι. Τοὺς ἀπίστους αὐτοὺς ὁ Δαυὶδ

Ὁ Μαϋσῆς ὁδηγεῖ τοὺς Ἑβραίους νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον τοὺς ὀνομάζει ἀνοήτους, ἄφρονας. «Εἶπεν ἄφρων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ οὐκ ἔστι Θεός».

Ἐπίσης ἀμαρτάνουν οἱ ἀγνώμονες ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἄν καὶ δέχονται τόσα ἀγαθὰ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ὅμως τὸν λησμονοῦν καὶ δὲν τὸν πιστεύουν,

Ἐντολὴ δευτέρη. Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς· οὐ προσκυνήσεις, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς».

Μὲ τὴν ἐντολὴν αὐτὴν ὁ Θεὸς μᾶς ἀπαγορεύει νὰ κατασκευάζωμεν ἀγάλματα καὶ ἄλλα ὁμοιώματα καὶ νὰ τὰ πιστεύωμεν ὡς Θεὸν καὶ νὰ προσφέρωμεν εἰς αὐτὰ θυσίας. Οὔτε νὰ πιστεύωμεν καὶ νὰ προσκυνῶμεν ὡς Θεούς, ὅτι βλέπομεν ἐπάνω εἰς τὸν οὐρανὸν ἢ κάτω εἰς τὴν γῆν καὶ μᾶς κάμνουν ἐντύπωσιν.

Τὴν ἐντολὴν αὐτὴν παραβαίνουν ὅσοι δὲν λατρεύουν τὸν

ἀληθινὸν Θεόν, ἀλλὰ τὰ εἶδωλα. Τὴν παραβαίνουν ἐπίσης ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἀποδίδουν δύναμιν θεϊκὴν εἰς φυλακτὰ ἢ δίδουν προσοχὴν εἰς χειρομαντείας, εἰς μαγείας, ἢ πιστεύουν εἰς τὴν τύχην κλπ. Τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων πρέπει νὰ τὰς σεβώμεθα καὶ νὰ ἀποδίδωμεν τιμὴν εἰς τὰ πρόσωπα τὰ ὅποια δι' αὐτῶν εἰκονίζονται ὄχι ὁμῶς καὶ νὰ τὰς λατρεύωμεν. Ἡ λατρεία μόνον εἰς τὸν Θεὸν ἀνήκει.

Ἐντολὴ τρίτη. *Ὁὐ λήψει τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ*» (Ματθ. 3. 37).

Διὰ τῆς ἐντολῆς αὐτῆς μᾶς ἀπαγορεύει ὁ Θεὸς νὰ μεταχειριζόμεθα τὸ ὄνομά του, ἥτοι νὰ ὀρκιζόμεθα, διὰ νὰ γίνωμεν ἀπὸ τοὺς ἄλλους πιστευτοί. Τὴν ἐντολὴν παραβαίνουν ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἔχουν τὴν κακὴν συνήθειαν νὰ χρησιμοποιοῦν τὸ ὄνομά του διὰ τὸ παραμικρὸν χωρὶς νὰ ἔχουν συναίθησιν ὅτι πράττουν διὰ τοῦτο μέγα ἁμάρτημα. Ἡ μαρτυρία μᾶς ἄς εἶναι ναὶ ναὶ καὶ ὄχι ὄχι, λέγει ἡ Ἁγία Γραφή. «Ἐστὼ δὲ ὁ λόγος ἡμῶν, ναὶ ναὶ, οὐ οὐ».

Ἐπίσης ἁμαρτάνουν οἱ βλάσφημοι καὶ οἱ ὕβρισται τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, τῶν ἁγίων καὶ παντὸς ἄλλου ὅ,τι συνδέεται μὲ τὴν ἁγίαν ἡμῶν θρησκείαν. Ἀκόμη καὶ ἂν πρόκειται νὰ υποστώμεν χρηματικὴν ἢ ἄλλην τινὰ ζημίαν πρέπει τὸν ὄρκον νὰ τὸν ἀποφεύγωμεν.

Ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους δὲν πρέπει νὰ παρακινῶμεν νὰ ὀρκίζονται διὰ νὰ τοὺς πιστεύσωμεν. Εἶναι ἁμάρτημα νὰ θέλωμεν νὰ χρησιμοποιοῦν οἱ ἄλλοι τὸ ἱερώτατον ὄνομα τοῦ Θεοῦ δι' ὑποθέσεις καὶ συμφέροντα ἰδικά μας.

Κάποτε ὁμῶς εἰς περιπτώσεις ἐξαιρετικὰς ἢ πολιτεία ἐπιβάλλει τὸν ὄρκον, ὅπως ὅταν ὀρκίζονται οἱ ὑπάλληλοι διὰ νὰ ἀναλάβουν ὑπηρεσίαν, οἱ στρατιῶται, ὅταν τοὺς καλῇ ἡ πατρίς διὰ νὰ τὴν ὑπηρετήσουν, εἰς τὰ δικαστήρια, ὅταν πρόκειται νὰ ἐρευνηθῇ ἡ ἀλήθεια καὶ ἐξετάζονται μάρτυρες κλπ.

Εἰς πάσας ὁμῶς αὐτὰς τὰς περιπτώσεις πρέπει νὰ ἔχωμεν συναίσθησιν τοῦ ὄρκου τὸν ὅποιον δίδομεν καὶ νὰ φροντίζωμεν νὰ λέγωμεν πάντοτε τὴν ἀλήθειαν. Ὅσοι ὀρκίζονται καὶ δὲν καταθέτουν τὴν ἀλήθειαν ἢ δὲν τηροῦν τὸν ὄρκον τὸν ὅποιον

ἔδωκαν, αὐτοὶ εἶναι ἐπίορκοι καὶ ἁμαρτάνουν, ὅπως θὰ ὁμιλήσωμεν καὶ εἰς τὰ ἐπόμενα.

Ἐντολὴ τετάρτη. *«Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων αγιάζειν αὐτήν. Ἐξ ἡμέρας ἔργῳ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ Σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου».*

Ὁ Θεὸς διὰ τῆς ἐντολῆς αὐτῆς μᾶς παραγγέλλει ὅτι ἐξ ἡμέρας τὴν ἐβδομάδα νὰ ἐργαζώμεθα, τὴν δὲ ἐβδόμην ἡμέραν, νὰ τὴν ἀφιερώνωμεν εἰς αὐτὸν καὶ νὰ ἀναπαύωμεθα. Καὶ ὁ ἴδιος αὐτὸ ἔκαμεν. Ἀφοῦ ἀφιέρωσεν ἐξ ἡμέρας διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου, ὅπως ἀναφέρει ἡ Ἀγία Γραφή, τὴν ἐβδόμην ἡμέραν ἀνεπαύθη.

Σάββατον εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν σημαίνει ἡμέρα ἀναπαύσεως. Οἱ Ἑβραῖοι εἶχον ὡς ἡμέραν ἀναπαύσεως τὸ Σάββατον. Ἐτήρουν δὲ τὴν ἐντολὴν αὐτὴν τοῦ Θεοῦ αὐστηρῶς, παύοντες κάθε ἐργασίαν. Καὶ μακρυνὸν δρόμον ἔαν ἀκόμη εἶχον νὰ περάσουν καὶ αὐτὸ ἀπηγορεύετο. Ἐβάδιζον μόνον *Σαββάτου δόδον*, δηλαδὴ ἓν μόνον μίλιον.

Δι' ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς ὡς ἡμέρα ἀναπαύσεως ὀρίσθη ἡ Κυριακὴ. Τὴν ἡμέραν ὅμως αὐτὴν δὲν πρέπει νὰ τὴν χρησιμοποίῃ ὁ Χριστιανὸς ἀσκόπως εἰς διασκεδάσεις, εἰς χαρτοπαιξίαν, οἰνοποσίαν ἢ εἰς πράξεις αἱ ὁποῖαι δὲν συμβιβάζονται μὲ τὸ πνεῦμα τῆς Θρησκείας μας. Ἡ Κυριακὴ ἀφοῦ εἶναι ἀφιερωμένη διὰ τὸν Κύριον, ἃς τὴν διαθέτωμεν δι' αὐτὸν. Ἄς πηγαίνωμεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἃς καταγινώμεθα εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ ἄλλων θρησκευτικῶν βιβλίων, εἰς ἀκρόασιν λόγων θρησκευτικοῦ περιεχομένου, εἰς ἐκτέλεσιν φιланθρωπικῶν καὶ διαφόρων πράξεων ἀγαθοεργῶν. Τότε ἡ Κυριακὴ εἶναι πράγματι ἡμέρα διὰ τὸν Κύριον καὶ τότε ἡ ἐκτέλεσις τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν καθηκόντων θὰ μᾶς ἐνισχύῃ ὥστε νὰ ἐργαζώμεθα μὲ περισσοτέραν διάθεσιν κατὰ τὰς ἐργασίμους ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος.

Ἐντολὴ πέμπτη. *Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς».*

Διὰ τῆς ἐντολῆς αὐτῆς ὁ Θεὸς μᾶς παραγγέλλει νὰ τιμῶμεν

τούς γονεῖς μας, ἂν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν εἰς τὴν ζωὴν μας εὐτυχίαν καὶ μακροβιότητα. Ὁ σεβασμὸς μας δὲ αὐτοῦς δὲν πρέπει νὰ περιορίζεται μόνον εἰς τὴν ἔκφρασιν λόγων τιμῆς καὶ συμπαθείας πρὸς αὐτούς, ἀλλὰ νὰ ἐκδηλώνεται καὶ δι' ἔργων.

Ὅταν αὐτοὶ γηράσουν καὶ ἔχουν ἄμεσον ἀνάγκην τῆς βοήθειας καὶ προστασίας ἡμῶν, πρέπει νὰ δεῖξωμεν τὴν ἄπειρον εὐγνωμοσύνην τὴν ὅποιαν ὀφείλομεν εἰς αὐτούς. Ὅ,τι ἔπραξαν ἐκεῖνοι δι' ἡμᾶς μέχρις ὅτου μᾶς μεγαλώσουν καὶ μᾶς παραδώσουν ὠρίμους ἀνθρώπους εἰς τὴν κοινωνίαν, πρέπει νὰ τὰ ἀνταποδώσωμεν μὲ τόκον, πλουσιώτερα καὶ ἀφθονώτερα κατὰ τὰ γηρατειά των.

Ἐντολὴ ἕκτη. «Οὐ φονεύσεις».

Διὰ τῆς ἐντολῆς αὐτῆς παραγγέλλει ὁ Θεὸς νὰ μὴ φονεύωμεν τὸν πλησίον μας. Ἡ ζωὴ εἶναι ἀπὸ τὰ πολυτιμότερα ἀγαθὰ τὰ ὅποια ἔχει ὁ ἄνθρωπος καὶ συνεπῶς κανεὶς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὴν ἀφαιρῇ. Τὸν κακοῦργον Κάϊν, ὁ ὁποῖος ἐφόνευσεν τὸν ἀδελφόν του Ἀβελ, τὸν κατηράσθη ὁ ἴδιος ὁ Θεός, νὰ τρέμῃ εἰς ὅλον τὸ σῶμα του καὶ εἰς κανὲν μέρος νὰ μὴ δύναται νὰ εὕρῃ ἡσυχίαν, καθὼς λέγει ἡ Ἁγία Γραφή.

Ἡ κατάρα ἐκείνη τοῦ Θεοῦ βαρύνει κάθε φονέα, ὁ ὁποῖος δὲν ἔμπορεῖ παρὰ νὰ ἔχῃ διαρκῶς ψυχικὴν ἀνησυχίαν, διότι ἡ συνείδησίς του πάντοτε τὸν ἐλέγχει.

Καὶ ἡ Πολιτεία τιμωρεῖ τὸν φόνον καὶ ἐπιβάλλει εἰς τὸν φονέα ποινὴν αὐστηράν. Ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἡ Ἐκκλησία ἀναγκάζεται νὰ συγχωρῇ τὸν φόνον, ἡ δὲ Πολιτεία ὄχι μόνον νὰ τὸν ἀνέχεται ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν ἐπιβάλλῃ. Τοῦτο γίνεται, ὅταν ὁ ἄνθρωπος πρόκειται νὰ πολεμήσῃ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος του.

Τότε μάχεται ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν, μάχεται ὑπὲρ ὅλων, μάχεται ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος του καὶ ὑπὲρ τῆς Ὁρθοείας.

Τὸ φόνον ἐπιβάλλει κάποτε καὶ ἡ δικαιοσύνη τῆς πατρίδος μας εἰς φοβεροὺς ἐγκληματίας. Κάμνει τοῦτο διὰ νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν κοινωνίαν ἀπὸ τοὺς κακοῦργους αὐτοὺς καὶ διὰ νὰ περιφρουρήσῃ τὰ ἄλλα τῆς τέκνα.

Μέγα ἐπίσης ἀμάρτημα εἶναι καὶ ἡ αὐτοκτονία, δηλαδὴ νὰ

θέτωμεν τέρμα εἰς τὴν ζωὴν μας μόνοι μας. Τοὺς αὐτοκτονοῦν-
τας ἀρνεῖται νὰ θάψῃ διὰ τοῦ ἱερέως τῆς ἡ' Ἐκκλησίας μας καὶ
νὰ ἐκτελέσῃ δι' αὐτοὺς ἀκολουθίαν νεκρώσιμον.

Ὡς φόνος θεωρεῖται ἀκόμη καὶ ἐὰν δὲν ἐφόνευσες ὁ ἴδιος
ἀλλὰ ἐβοήθησες μὲ λόγους ἢ κατ' ἄλλον τρόπον εἰς τὴν ἐκτέ-
λεσίν του παρ' ἄλλου. Ἐπίσης μεγάλην ἁμαρτίαν ἔχουν καὶ
ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ὀργίζονται, ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι μισοῦν, οἱ ἄρ-
παγες, οἱ πλεονέκται καὶ ἄλλοι οἱ ὁποῖοι ἔχουν παρομοίας κα-
κίας, διότι αὐτοὶ προπαρασκευάζουν τὸν φόνον. Διὰ τοῦτο πρέ-
πει νὰ φροντίζωμεν νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ τὰς κακίας αὐτάς.

Ἐντολὴ ἐβδόμη. «Ὁὐ μοιχεύσεις».

Διὰ τῆς ἐντολῆς αὐτῆς παραγγέλλει εἰς ἡμᾶς ὁ Κύριος, νὰ
μὴ θέλωμεν νὰ προσβάλλωμεν τὴν οἰκογενειακὴν τιμὴν καὶ
ὕπόληψιν τοῦ ἄλλου. Ἡ Χριστιανικὴ κοινωνία προάγεται ὅταν
μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ὑπάρχῃ ἀμοιβαία ἐκτίμησις καὶ σεβα-
σμὸς πρὸς τὸν πλησίον μας, ὅταν ἡ διαγωγή μας εἶναι ἡ πρέ-
πουσα, ὅταν δὲν γινώμεθα κλέπτει καὶ ἄρπαγες τῆς ὑπολή-
ψεως αὐτοῦ.

Τὴν οἰκογενειακὴν τιμὴν τοῦ ἄλλου θίγουμεν καὶ ὅταν ἀκό-
μη συκοφαντῶμεν αὐτόν, ἢ τὸν ὑβρίζομεν μὲ αἰσχροὺς καὶ ἀ-
πρεπεῖς λόγους, ἢ τὸν θίγουμεν μὲ ἀστεῖα χυδαῖα καὶ ἀνάρμο-
στα. Ὅλα ταῦτα πρέπει νὰ τὰ ἀποφεύγωμεν διότι ἄλλως ἁμαρ-
τάνομεν.

Ἐντολὴ ὀγδόη. «Ὁὐ κλέψεις».

Διὰ τῆς ἐντολῆς αὐτῆς ὁ Θεὸς μᾶς παραγγέλλει νὰ μὴ
κλέπτωμεν κάτι τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς ἄλλον.

Τῇ ἐντολῇ αὐτῇ παραβαίνουν οἱ λησταὶ καὶ οἱ ἄρπαγες.
Ἐπίσης ὅσοι ἀδικοῦν τοὺς ἄλλους διὰ νὰ ὠφεληθοῦν οἱ ἴδιοι.
Ὁ ἔμπορος, ὁ ὁποῖος εἰπράττει ὑπερβολικὰ κέρδη, ὁ τοκογλύ-
φος, ὁ ὁποῖος λαμβάνει παράνομον τόκον, ὁ ὀκνηρὸς ἐργάτης,
ὁ ὁποῖος δὲν προσφέρει τὴν ἀπαιτουμένην ἐργασίαν ἂν καὶ
πληρώνεται κλπ. Ὅλοι οὗτοι παραβαίνουν τὴν ἐντολὴν αὐτὴν,
ἁμαρτάνουν καὶ μίαν ἡμέραν θά δώσουν λόγον εἰς τὸν Θεόν.

Ἐντολὴ ἐνάτη. «Ὁὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου
μαρτυρίαν ψευδῇ».

Κατήχησις καὶ Δειτουργική, Β.Γ.Ο.

Διὰ τῆς ἐνάτης ἐντολῆς μᾶς παραγγέλλει ὁ Θεός, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ψευδομαρτυρῶμεν εἰς τὰ δικαστήρια καὶ νὰ καταθέτωμεν πράγματα ἀναληθῆ εἰς βάρος τῆς ἀθωότητος ἄλλου.

Ὁ ἀληθὴς Χριστιανὸς εἰς πᾶσον περίστασιν πρέπει νὰ λέγῃ πάντοτε τὴν ἀλήθειαν ἢ ὅποια εἶναι ἀπὸ τὰς σπουδαιοτέρας χριστιανικὰς ἀρετὰς. Μία ψευδομαρτυρία, μία ἀναληθὴς κατάθεσις, δύναται πολλὰς φορὰς νὰ γίνῃ αἰτία μεγάλου κακοῦ εἰς βάρος τοῦ πλησίον μας. Ὑπῆρξαν ψευδομάρτυρες, τῶν ὁποίων αἱ ψευδεῖς καταθέσεις συνετέλεσαν νὰ καταδικασθοῦν ἄθωοι ἄνθρωποι εἰς θάνατον ἢ νὰ ριφθοῦν εἰς τὰς φυλακὰς καὶ νὰ χάσουν αἱ οἰκογένειαι τῶν τὸν μοναδικὸν τῶν προστάτην. Παράδειγμα ζωντανὸν ἀνθρώπου ἀθώου ἀδίκως καταδικασθέντος εἰς πολυετὴ ἐιρκτὴν συνεπείᾳ ψευδομαρτυριῶν ἔχομεν τὸν Γάλλον ἀξιωματικὸν Ντρεῦφους, τοῦ ὁποῦ ὁμως ἔγινεν ἡ πολυκροτος ἀναθεώρησις τῆς δίκης καὶ ἐπηκολούθησεν ἡ ἀθώωσις.

Οἱ ψευδορκοῦντες εἶναι κατώτεροι ἄνθρωποι, χωρὶς ἠθικὴν ὑπόστασιν καὶ ἀσυνείδητοι. Τοιοῦτοι ἄνθρωποι δὲν χαίρουں καμμίαν ἐκτίμησιν ἐκ μέρους τῆς κοινωνίας καὶ ὁ Θεὸς τοὺς μισεῖ.

Ἐντολὴ δεκάτη. *«Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστί».*

Διὰ τῆς ἐντολῆς αὐτῆς ὁ Θεὸς μᾶς παραγγέλλει νὰ μὴ ἐπιθυμῶμεν τὰ ἀγαθὰ τοῦ πλησίον μας. Καὶ μὲ τὸν νοῦν μας ἀκόμη δὲν πρέπει νὰ σκεπτόμεθα τὴν ἀπόκτησιν ἀγαθῶν, τὰ ὅποια ἀνήκουν εἰς ἄλλους.

Ὁ Θεὸς θεωρεῖ καὶ αὐτὴν τὴν ἀπλὴν σκέψιν ἀκόμη πρὸς ἄρπαγὴν, ὡς ἁμαρτίαν, ὡς πρᾶξιν κακὴν. Ὁ καλὸς Χριστιανὸς ἂς ἀρκεῖται εἰς τὰ ἰδικὰ του ἀγαθὰ, εἴτε πολλὰ εἶναι αὐτὰ εἴτε ὀλίγα, καὶ τὰ ὅποια ἀπέκτησε διὰ τοῦ ἰδρώτος καὶ τῆς ἐργασίας του. Τὰ ἀγαθὰ αὐτὰ εἶναι εὐλογημένα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι τὰ ξένα, τὰ ὅποια ἔχουν ἀποκτήσει ἄλλοι μὲ τοὺς κόπους τῶν.

Ἡ ἐπιθυμία τῶν ἀγαθῶν τοῦ ἄλλου γεννᾷ εἰς τὴν ψυχὴν μας τὸν φθόνον, ὁ ὅποιος ἡμπορεῖ νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς πολλὰς πράξεις κακὰς καὶ νὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν προστασίαν τοῦ Θεοῦ.

18. Περὶ προσευχῆς

(Α'. Θεσσαλ. ε' 17. Ματθ. κατ' 42—43)

Ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ ἀνυψῶνῃ τὸν νοῦν του πρὸς τὸν Θεόν, νὰ προσεύχεται. Εἶναι δὲ ἡ προσευχή συν-ομιλία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ. Διὰ τῆς προσευχῆς ἄλλοτε δοξολογοῦμεν αὐτὸν διὰ τὸ ἄπειρον μεγαλεῖον του. Ἄλλοτε τὸν εὐχαριστοῦμεν διὰ τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα μᾶς ἔδωκε καὶ ἄλλοτε παρακαλοῦμεν καὶ ἱκετεύομεν αὐτὸν νὰ μᾶς δώσῃ κάτι τὸ ὁποῖον δὲν ἔχομεν.

Ἀναλόγως λοιπὸν τῆς αἰτίας διὰ τὴν ὁποῖαν προσευχόμεθα, διακρίνομεν τρία εἶδη προσευχῆς :

1. Προσευχὴν διὰ νὰ δοξολογῶμεν τὸν Θεόν. 2) Διὰ νὰ τὸν εὐχαριστῶμεν. Καὶ 3) Προσευχὴν διὰ νὰ παρακαλῶμεν ἢ νὰ ἱκετεύομεν αὐτόν.

Διὰ νὰ εἰσακουσθῇ ὅμως ἡ προσευχή πρέπει ἡ καρδιά ἡμῶν νὰ εἶναι καθαρὰ καὶ ἡ πίστις μας πρὸς τὸν Θεόν βαθεῖα. Νὰ φροντίζωμεν δὲ καθ' ἣν ὥραν προσευχόμεθα νὰ ἀποδιώκωμεν ἀπὸ τὸν νοῦν μας πᾶσαν ἄλλην φροντίδα καὶ σκέψιν καὶ ὅλη ἡ προσοχή ἡμῶν νὰ εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τὸν Θεόν. Τότε ἡ προσευχή μας εἶναι παρ' αὐτοῦ εὐπρόσδεκτος.

19. Εἰς ποῖον μέρος πρέπει νὰ προσευχόμεθα

Ἀφοῦ ὁ Θεὸς εἶναι πνεῦμα ὅπως ἴδιος ὁ Χριστὸς εἶπε πρὸς τὴν Σαμαρείτιδα, ἐπομένως εἶναι καὶ πανταχοῦ παρών. Διὰ τοῦτο παντοῦ ὁ Χριστιανὸς δύναται νὰ προσεύχεται καὶ εἰς πᾶσαν ὥραν. Συνήθεια ὅμως ἐπεκράτησε νὰ προσευχόμεθα κατὰ τὴν πρωΐαν, ὅταν ἐξυπνῶμεν, κατὰ τὴν μεσημβρίαν, ὅταν θέλωμεν νὰ φάγωμεν καὶ κατὰ τὸ ἑσπέρας, ὅταν θέλωμεν νὰ κοιμηθῶμεν. Προσευχόμεθα δὲ συνήθως εἰς τὴν οἰκίαν μας.

Κατὰ τὰς Κυριακὰς ὅμως καὶ τὰς λοιπὰς ἑορτὰς κάμνομεν οἱ Χριστιανοὶ κοινὰς προσευχὰς εἰς τοὺς ἱεροὺς ναοὺς. Ἀκούομεν ἀπὸ κοινοῦ ἐκεῖ τότε ὕμνους θρησκευτικούς, παρακολουθοῦμεν τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὰ κηρύγματα καὶ ἡ Θεία Λειτουργία γεμίζει τὴν ψυχὴν μας ἀπὸ κατάνυξιν.

Ἡ προσευχή εἶναι πάντοτε ἀναγκασιότατη εἰς τὸν ἄνθρωπον

καὶ μάλιστα, ὅταν αὐτὸς εὐρίσκεται εἰς κρίσιμους στιγμὰς τῆς ζωῆς του. Τότε ἡ προσευχὴ ἀνακουφίζει καὶ γεμίζει τὴν ψυχὴν του ἀπὸ θάρρους καὶ ἐλπίδα.

Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς διὰ τῆς προσευχῆς ἐζήτει ἀνακούφισιν εἰς Γεθσημανῇ ἀπὸ τὸν Πατέρα του, λέγων: «Πάτερ μου, ἐὰν εἶναι δυνατόν, ἅς μὴ πῶ τὸ ποτήριον τοῦτο» (Ματθ. κατ' 42—43). Τὸ ἴδιον ἔκαμνε καὶ εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν καὶ ἄλλοῦ.

20. Κυριακὴ Προσευχὴ

(Ματθ. στ. 9—13)

Διὰ νὰ γνωρίζωμεν οἱ Χριστιανοὶ ποῖαν προσευχὴν πρέπει νὰ λέγωμεν, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς μᾶς ἔδωκεν ἕνα ὠρισμένον τύπον, ὥστε νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν πολυλογίαν καὶ φλυαρίαν ὅπως ἔκαμναν εἰς τὰς προσευχὰς τῶν οἱ Φαρισαῖοι.

Τὴν προσευχὴν τὴν ὁποῖαν μᾶς ἔδωκεν ὁ Χριστὸς, τὴν εἶπεν ὁ ἴδιος εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίαν του. Ὀνομάζεται Κυριακὴ προσευχὴ διότι μᾶς τὴν ἐδίδαξεν ὁ ἴδιος ὁ Κύριος. Ἡ ἰδίᾳ λέγεται καὶ «Πάτερ ἡμῶν» διότι αὐταὶ εἶναι αἱ πρῶται λέξεις ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀρχίζει. Ἡ Κυριακὴ προσευχὴ εἶναι ἡ ἐξῆς:

«Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς,

Ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά Σου,

Ἐλθέτω ἡ βασιλεία Σου,

Γενηθῇτω τὸ θέλημά Σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον.

*Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν,
τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν.*

Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν,

Ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Ἀμήν.

21. Ἑρμηνεῖα τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς

(Ἰωάν. α' 12—13. Ψαλμ. ια' 4. Ματθ. κε' 31. Ματθ. δ' 4)

«Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Μὲ τὴν προσευχὴν αὐτὴν ὁ Ὑψιστος μᾶς ἐπιτρέπει νὰ τὸν ὀνομάζωμεν Πατέρα. Τὴ

ἄλλη μεγαλύτερα τιμὴ καὶ χάρις εἰς ἡμᾶς νὰ λέγωμεν τὸν Θεὸν μας Πατέρα ; Τὴν χάριν αὐτὴν τῆς *υἱοθεσίας* τὴν ἔχομεν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ οἱ ὅποιοι πιστεύομεν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Ἐκεῖνος εἶναι φυσικὸν τέκνον τοῦ Θεοῦ, ἡμεῖς εἴμεθα τέκνα ἐξ υἱοθεσίας, τέκνα κατὰ χάριν, ὅπως λέγει ἡ Ἀγία Γραφή (Ἰωάν. α' 12—13).

Ὅταν ὁμοῦς ὀνομάζωμεν τὸν Θεὸν Πατέρα, τότε εἴμεθα τέκνα τοῦ ἰδίου Πατρός, ἐπομένως εἴμεθα ἀδελφοί, διὰ τοῦτο δὲ καὶ πρέπει νὰ ἀγαπώμεθα μετὰ ἡμᾶς ὡς ἀδελφοί.

Ἡ φράσις «ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς» δὲν ἐξηγεῖται ὅτι ὁ Θεὸς κατοικεῖ μόνον εἰς τοὺς οὐρανούς. Γνωρίζομεν ὅτι αὐτὸς εἶναι πανταχοῦ παρών. Ἐτέθη διὰ νὰ μᾶς δείξῃ ὅτι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ πλοῦτη τῶν εὐεργεσιῶν του λάμπουν πρὸ πάντων εἰς τὸν οὐρανόν. Διὰ τοῦτο καὶ λέγομεν ὅτι εἰς τὸν οὐρανὸν εἶναι καὶ ὁ θρόνος του, ὅπως λέγει καὶ ὁ Δαυΐδ. «Ὅτι ἐν οὐρανῷ ὁ θρόνος αὐτοῦ» (Ψαλμ. ια' 4).

«*Ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου*». Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγιάζομεν ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι, ὅταν πρῶτα ἀγιάζωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ ἔργα καλὰ, χριστιανικὰ, μὲ ἔργα εὐσεβῆ. Διότι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι καὶ μόνον του ἅγιον.

«*Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου*». Μὲ τὸ μέρος αὐτὸ τῆς προσευχῆς ζητοῦμεν νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ ἡ δευτέρα παρουσία του, ὅποτε ὁ Χριστὸς θὰ καθήσῃ ἐπὶ θρόνου δόξης (Ματθ. κε' 31).

«*Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς*». Μὲ τὸ μέρος αὐτὸ τῆς προσευχῆς ζητοῦμεν νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς τὸν κόσμον τὸ θεῖον του θέλημα, ὅπως ἐπικρατεῖ καὶ εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου εἶναι οἱ ἄγγελοι : Δηλαδὴ νὰ ἐκτελῶνται ὅλαι του αἱ ἐντολαὶ καὶ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι νὰ ὑπακούωμεν εἰς αὐτόν.

«*Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον*». Μὲ τὸ μέρος αὐτὸ τῆς προσευχῆς δὲν ζητοῦμεν μόνον τὸν ὑλικὸν ἄρτον, τὸν συνηθισμένον, ὁ ὅποῖος χρειάζεται διὰ τὴν τροφήν μας, ἀλλὰ καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἡμποροῦμεν νὰ λαμβάνωμεν καὶ τὸν πνευματικὸν ἄρτον. Διότι ὅπως λέγει ἡ Γραφή, ὁ ἄνθρωπος δὲν ζῇ μόνον μὲ τὸν κοινὸν ἄρτον : «Οὐκ ἐπ' ἄρτι μόνον ζήσεται.

ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ρήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ» (Ματθαῖος δ' 4).

«Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὥς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν». Μὲ τὸ μέρος αὐτὸ τῆς προσευχῆς ζητοῦμεν νὰ μᾶς συγχωρήσῃ ὁ Θεὸς τὰς ἁμαρτίας ὅσας ἐπράξαμεν ἔπειτα ἀπὸ τὸ βάπτισμα. Ὑποσχόμεθα δὲ ὅτι καὶ ἡμεῖς θὰ συγχωρήσωμεν τὰς ἁμαρτίας ἐκείνων ποὺ μᾶς ἔβλαψαν.

«Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμῶς εἰς πειρασμόν». Μὲ τὸ μέρος αὐτὸ τῆς προσευχῆς ζητοῦμεν νὰ μᾶς προστατεύσῃ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὰ πειράγματα τοῦ διαβόλου, εἰς τὰ ὁποῖα πολλὰς φορές ὡς ἄνθρωποι ἁμαρτωλοὶ ὑποπίπτομεν.

«Ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ». Μὲ τὰς λέξεις αὐτάς τῆς προσευχῆς ζητοῦμεν νὰ μᾶς προφυλάττῃ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ μᾶς δίδῃ δύναμιν νὰ ἀντιστεκώμεθα εἰς τὰ βέλη τοῦ διαβόλου, τοῦ πονηροῦ, τὰ ὁποῖα ρίπτει κάθε στιγμὴν ἐναντίον μας. Ἐὰν μᾶς προφυλάξῃ μὲ τὴν θείαν του δύναμιν, τότε ἀσφαλῶς θὰ νικήσωμεν καὶ θὰ εἴμεθα τέκνα τοῦ Θεοῦ ἀληθινά.

22. Περὶ Μυστηρίων

Μυστήρια εἶναι αἱ ἱεραὶ ἐκεῖναι τελεταὶ κατὰ τὰς ὁποίας μὲ τὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας τοῦ ἱερέως μεταδίδεται εἰς τοὺς πιστοὺς ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μὲ τρόπον μυστικόν.

Ἰδρυτὴς τῶν μυστηρίων εἶναι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ὅλοι οἱ Ἅγιοι πατέρες ὁμολογοῦν ὅτι ἡ ἐνέργεια τῶν μυστηρίων προέρχεται ἐκ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἢ ὅλης τῆς Ἀγίας Τριάδος.

Τὰ μυστήρια εἶναι ἑπτὰ : 1) Τὸ Βάπτισμα. 2) Τὸ Χρῖσμα. 3) Ἡ Θεία Εὐχαριστία ἢ Μετάληψις. 4) Ἡ Μετάνοια ἢ Ἐξομολόγησις. 5) Ἡ Ἱερωσύνη. 6) Ὁ Γάμος καὶ 7) Τὸ Εὐχέλαιον.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω μυστηρίων τὰ τέσσαρα πρῶτα, δηλαδὴ τὸ Βάπτισμα, τὸ Χρῖσμα, ἡ Θεία Εὐχαριστία ἢ Μετάληψις καὶ ἡ Μετάνοια ἢ Ἐξομολόγησις εἶναι *ὑποχρεωτικά*. Δηλαδή ὁ Χριστιανὸς ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ τὰ ἐκτελῇ. Τὰ λοιπὰ τρία,

ἦτοι ἡ Ἱερωσύνη, ὁ Γάμος καὶ τὸ Εὐχέλαιον, εἶναι προαιρετικά. Ὁ Χριστιανός, ἂν θέλῃ τὰ ἐκτελεῖ, ἂν θέλῃ δὲν τὰ ἐκτελεῖ.

Εἰς τὰ μυστήρια διακρίνομεν τὸ *ὁράτον, ἐξωτερικὸν ἢ φυσικὸν μέρος*, τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν τελετὴν καὶ αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ λόγους καὶ πράξεις καὶ τὸ *ἀόρατον* μέρος τοῦ μυστηρίου, τὴν *Θεῖαν Χάριν*.

Διὰ τὴν ἐπενεργήσιν ἡ Θεία χάρις εἰς τὸν ἄνθρωπον, πρέπει αὐτὸς νὰ ἔχῃ πίστιν εἰς τὸν Θεόν.

Ἐκ τῶν μυστηρίων ὑπάρχουν μερικὰ τὰ ὁποῖα μόνον μίαν φοράν γίνονται, χωρὶς νὰ ἐπαναλαμβάνωνται. Εἶναι δὲ αὐτὰ τρία : Τὸ Βάπτισμα, ἡ Ἱερωσύνη καὶ τὸ Χρῖσμα. Τὰ ἄλλα ἐπαναλαμβάνονται.

Οἱ Διαμαρτυρόμενοὶ περιώρισαν τὰ μυστήρια εἰς δύο : Εἰς τὸ Βάπτισμα καὶ τὴν Θεῖαν Εὐχαριστίαν. Ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία διετήρησε καὶ τὰ ἑπτὰ μυστήρια.

Ποιοὶ ἔχουν δικαίωμα νὰ ἐκτελοῦν τὰ Μυστήρια

Ἡ Ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία καθώρισεν ὅπως τὰ Ἱερὰ Μυστήρια ἐκτελῶνται μόνον ἀπὸ τοὺς κληρικοὺς. Καὶ ὁ ἀνώτερος ἐξ αὐτῶν, ὁ Ἐπίσκοπος, δύναται νὰ τὰ ἐκτελέσῃ ὅλα.

Ὁ Ἱερεὺς δύναται νὰ ἐκτελῇ πάντα τὰ ἄλλα, ἐκτὸς τοῦ μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης. Καὶ τέλος ὁ Διάκονος ἐκτελεῖ μόνον τὸ μυστήριον τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος.

23. Τὸ Βάπτισμα

Τὸ Βάπτισμα κατὰ τὴν Ἁγίαν ἡμῶν Ἐκκλησίαν, εἶναι μυστήριον διὰ τοῦ ὁποῖου εἰσέρχεται ὁ βαπτιζόμενος εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς καὶ γίνεται Χριστιανός.

Μὲ τὸ μυστήριον τοῦτο ὁ βαπτιζόμενος καθαρίζεται ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, τὸ ὁποῖον κάθε ἄνθρωπος φέρει κληρονομημένον ἀπὸ τοὺς πρωτοπλάστους.

Ἐὰν ὁ βαπτιζόμενος εἶναι ἡλικιωμένος, τότε διὰ τοῦ βαπτίσματος καθαρίζεται καὶ ἀπὸ τὰς ἰδικὰς του ἁμαρτίας.

Συμπλήρωμα τοῦ βαπτίσματος εἶναι τὸ χρῖσμα τοῦ βαπτιζομένου διὰ μύρου. Τὸ βάπτισμα ἵδρυσεν αὐτὸς ὁ Θεάνθρωπος,

ὁ ὁποῖος εἶπεν : Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἡμπορεῖ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἐὰν δὲν βαπτισθῇ μὲ ὕδωρ καὶ μὲ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Ἐπίσης ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ὅταν ἔστειλε τοὺς μαθητάς του νὰ κηρύξουν εἰς τὸν κόσμον τὴν Χριστιανικὴν Θρησκείαν τοὺς παρήγγειλε νὰ βαπτίζουν τοὺς μενανοοῦντας εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Ματθ. κη' 19-20).

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ Προδρόμου, ὁ ὁποῖος ἐβάπτιζεν ὅσους προσήρχοντο εἰς αὐτὸν βάπτισμα μετανόιας. Τὴν παραγγελίαν τοῦ Ἰησοῦ ὅπως βαπτίζουν τοὺς μετανοοῦντας, τὴν ἐφύλαξαν καὶ οἱ Ἀπόστολοι. Διὰ τοῦτο αὐτοὶ ὁσάκις ἐδίδασκον ἔλεγον :

«Μετανοήσατε καὶ βαπτισθῆτε ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ὑμῶν» (Πράξ. Ἀποστ. β' 38).

Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους οἱ χριστιανοὶ ἐβαπτίζοντο εἰς μεγάλην ἡλικίαν καὶ ἐτέλουν τὸ βάπτισμα οἱ ἴδιοι οἱ Ἀπόστολοι. Ἐκεῖνος δέ, ὁ ὁποῖος ἐπρόκειτο νὰ βαπτισθῇ καὶ ἐπομένως νὰ γίνῃ μέλος τῆς Ἐκκλησίας, ἔπρεπε προηγουμένως νὰ διδαχθῇ, νὰ κατηχηθῇ σχετικῶς πρὸς τὴν θρησκείαν αὐτὴν καὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἐλέγοντο κατηχούμενοι. Ἡ Ἐκκλησία μας ἔχει ἀρκετὰς εὐχὰς διὰ τοὺς κατηχούμενους.

Ἀργότερα ὁμως, ὅταν ὁ Χριστιανισμὸς ἐξηπλώθη, ἡ βάπτισις ἤρχισε νὰ γίνεται εἰς νηπιακὴν ἡλικίαν καὶ ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος ἐπεκράτησεν ὀριστικῶς νὰ γίνεται εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτὴν. Τοῦτο λέγεται *νηπιοβαπτισμός*.

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑπάρχει διὰ τάξεις ἐκκλησιαστικῆς, ὅπως παρίσταται κατὰ τὴν βάπτισιν καὶ *ἀνάδοχος* (νουνός). Αὐτὸς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ φροντίζῃ ὥστε τὸ νήπιον τὸ ὁποῖον οὗτος ἐβάπτισε καὶ τὸ ὁποῖον λόγῳ τῆς ἡλικίας του δὲν ἔχει κατηχηθῇ εἰς τὰ τῆς θρησκείας, νὰ διδαχθῇ παρ' αὐτοῦ διὰ νὰ γίνῃ ἐκλεκτὸν τέκνον τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Ἐπίσης ὑποχρεοῦται ὁ ἀνάδοχος νὰ τὸ παρακολουθῇ ὡς πνευματικὸς πατὴρ μέχρις ὅτου μεγαλώσῃ, ὅποτε θὰ δύναται φροντίζῃ μόνον του διὰ τὸν ἑαυτὸν του.

Ἀνάδοχοι ἀποκλείονται νὰ γίνωνται ἑτερόδοξοι.

Ποῖοι ἐτέλουν τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος

Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους εἶπομεν ὅτι τὸ βάπτισμα τὸ ἐτέλουν οἱ Ἀπόστολοι. Ἐπειτα ἀνετέθη ἡ ἐκτέλεσις τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ εἰς τοὺς Ἐπισκόπους. Ἀργότερα ὁμως, ὅταν οἱ χριστιανοὶ ἐπληθύνθησαν καὶ δὲν ἦτο δυνατόν οἱ Ἐπίσκοποι μόνοι των νὰ ἐξαρκέσουν, ἐδόθη ἐντολὴ νὰ βαπτίζουν καὶ οἱ πρεσβύτεροι.

Εἰς ὅλως ὁμως ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις, ὅπως π. χ. ὅταν κινδυνεύῃ νὰ ἀποθάνῃ ἐν νήπιον, ἐπιτρέπεται νὰ τελέσῃ τὸ βάπτισμα ὁ Διάκονος ἢ ἀκόμη καὶ λαϊκός, καθὼς θὰ εἴπωμεν ἐν συνεχείᾳ.

Ὁρατὰ σημεῖα τοῦ βαπτίσματος

Τοιαῦτα εἶναι τὸ ὕδωρ, τὸ ἔλαιον, ἡ κατάδυσις εἰς τὸ ὕδωρ τρεῖς φορές τοῦ βαπτιζομένου καὶ αἱ ἁγιαστικαὶ εὐχαί, αἱ ὁποῖαι λέγονται κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ μυστηρίου.

Ὁ ἱερεὺς καταδύει τρεῖς φορές ἐντὸς τοῦ ὕδατος τὸν βαπτιζόμενον καὶ ἐπικαλούμενος τὴν χάριν τῆς Ἀγίας Τριάδος λέγει :

«Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ. . . εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος».

Ἡ τριπλῇ αὐτῇ κατάδυσις συμβολίζει τὴν τριήμερον ταφὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν του ἀνάστασιν. Τὸ ὕδωρ συμβολίζει τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωὰμ καὶ τὸν Ἰορδάνην ποταμόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐβαπτίσθη ὁ Κύριος.

Ἐν ἀνάγκῃ δύναται νὰ γίνῃ τὸ βάπτισμα εἰς ἐτοιμοθάνατον ἀβάπτιστον νήπιον καὶ εἰς τὸν ἀέρα ἀπὸ πρόσωπον κοσμικόν. Ἀλλὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἶναι ὁρθόδοξον. Ἄν τὸ νήπιον ζήσῃ τότε θὰ γίνῃ καὶ βάπτισμα κανονικόν.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία παραδέχεται τὸ βάπτισμα ὡς μυστήριον, ἐπίσης καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι. Αὐτοὶ ὁμως κάμνουν αὐτὸ ὄχι διὰ τριπλῆς καταδύσεως, ἀλλὰ διὰ ραντισμοῦ ἢ ἐπιχύσεως ὕδατος εἰς τὸν βαπτιζόμενον.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία δὲν χρεῖται τὸν βαπτιζόμενον ἀμέσως μετὰ τὴν βάπτισιν, ἀλλὰ κατὰ τὸ 7ον ἢ 12ον ἔτος τῆς ἡλικίας

του. Ἐπίσης ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία δὲν ἐπιτρέπει εἰς τὸν πρεσβύτερον νὰ χρῆσθαι μὴ μύρον. Τὸ δικαίωμα τοῦτο ἔχουν μόνον οἱ Ἐπίσκοποι. Εἰς τοὺς ἱερεῖς δύναται νὰ χορηγηθῇ τὸ δικαίωμα τοῦτο μόνον κατόπιν ἀδείας τοῦ Πάπα.

Ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία χρῆσι χῶρις νὰ ἐπιθέτῃ τὰς χεῖρας ἐπάνω εἰς τὸν βαπτιζόμενον. Ἡ Δυτικὴ κάμνει καὶ τὰ δύο.

24. Τὸ Χρῖσμα

Εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸ Ἅγιον Βάπτισμα, ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ὥρισε νὰ γίνεται τὸ χρῖσμα. Τὸ χρῖσμα εἶναι μυστήριον κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ ἱερεὺς ἀλείφει, χρῆσι μὲ ἡγιασμένον ἔλαιον, μὴ μύρον, τὸ βαπτισθὲν παιδίον, σταυροειδῶς εἰς τὸ μέτωπον, τοὺς ὀφθαλμούς, τὰ χεῖλη, τὰς χεῖρας καὶ τὰ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος καὶ παρακαλεῖ νὰ μεταδοθῇ εἰς αὐτὸ ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Διὰ τοῦ Μυστηρίου αὐτοῦ ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν παραδέχεται ὅτι αὐξάνεται, στερεώνεται καὶ γίνεται τελειότερα εἰς τὸν βαπτισθέντα ἡ πνευματικὴ ζωὴ, ἡ ὁποία ἤρχισε μετὰ τὸ βάπτισμα. Ἐπίσης μεταδίδονται εἰς αὐτὸν ἀρεταὶ διάφοροι, καθὼς ἡ πίστις, ἡ ἀγάπη, ἡ εἰρήνη, ἡ σοφία καὶ ὅσαι ἄλλαι ἀρεταὶ πρέπει νὰ στολίζουν ἓνα εὐσεβεῖ χριστιανόν.

Τὸ χρῖσμα κατ' ἀρχάς, ὅταν ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἦτο ὀλιγάριθμος, ἐτελεῖτο ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων. Οὗτοι ἔθετον τὰς χεῖρας ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ βαπτιζομένου καὶ ἐπεκαλοῦντο τὴν Χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Βλ. Πράξ. Ἀπ. ε' 42—στ' καὶ ἐξῆς).

Ἀργότερα ὅτε διεδόθη εὐρύτερα ὁ Χριστιανισμὸς ἤρχισε νὰ χρησιμοποιηθῇ τὸ μύρον ὑπὸ τῶν ἱερέων, οἱ ὁποῖοι ἔχρουν τὸν βαπτισθέντα μὲ ἔλαιον, καὶ ἐπεκαλοῦντο τὴν θείαν εὐλογίαν (Βλέπε Πράξ. Ἀποστ. β' 38 καὶ Α' Κορινθ. 12, 14).

Τὰ ὁρατὰ σημεῖα κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ χρίσματος εἶναι : 1) τὸ μύρον καὶ 2) αἱ διάφοροι εὐχαί, τὰς ὁποίας ἐκφωνεῖ ὁ ἱερεὺς καὶ ἐπικαλεῖται τὴν Χάριν τοῦ Θεοῦ. Μεταξὺ τῶν ἄλλων εὐχῶν ἀκούομεν νὰ ἐπαναλαμβάνῃ μεγαλοφώνως καὶ τὴν εὐχὴν :

«Σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος Ἁγίου. Ἀμήν».

Τὸ ἅγιον μύρον παρσκευάζεται εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς

Κωνσταντινουπόλεως. Είναι έλαιον τὸ ὁποῖον περιέχει καὶ ἄλλας 40 οὐσίας εὐώδεις. Ἡ παρασκευὴ του γίνεται κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς Μεγάλης Πέμπτης. Ἐκ τοῦ Πατριαρχείου ἔπειτα γίνεται ἡ διανομὴ καὶ εἰς τὰς λοιπὰς Ἐκκλησίας.

Αἱ πολλαὶ εὐώδεις οὐσαί, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὸ μύρον, φανερώουν τὰ πολλὰ χάρισματα, τὰ ὁποῖα δίδονται διὰ τοῦ χρίσματος εἰς τοὺς χρισμένους πιστοὺς.

Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἐλαίου ὡς μέσου διὰ νὰ χρίωνται εἶναι συνήθεια παλαιά, τὴν ὁποῖαν ἀναφέρει καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη. Ὅσοι ἐχρίοντο μὲ ἔλαιον, ἐλέγοντο Χριστοὶ (Σελ. 337 Δογματ. Ἀνδρούτσου).

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία παραδέχεται τὸ χρίσμα ὡς μυστήριον, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἀποχωρίζει αὐτὸ ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος, καθὼς προηγουμένως εἴπομεν. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι παραδέχονται αὐτὸ ὡς ἀπλὴν τελετὴν, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἀναγκαία εἰς σωτηρίαν.

25. Ἡ Θεία Εὐχαριστία

Ἡ Θεία Εὐχαριστία ἡ ὁποία ὀνομάζεται καὶ Θεία Μετάληψις ἢ Κοινωνία, εἶναι μυστήριον, τὸ ὁποῖον συνέστησεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς κατὰ τὴν νύκτα τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, ὅταν συνέφαγε μὲ τοὺς μαθητὰς του.

Τότε, ἀφοῦ ἔλαβε ἄρτον ἠύχαρίστησε τὸν Θεὸν καὶ ἀφοῦ ἠύλόγησε καὶ ἡγάσσε τὸν ἄρτον, τὸν ἔκοψεν εἰς τεμάχια καὶ τὸν ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀγίους αὐτοῦ μαθητὰς καὶ Ἀποστόλους εἰπὼν :

«Λάβετε φάγετε· τοῦτό ἐστὶ τὸ σῶμα μου». Κατὰ τὸν ἴδιον ἔπειτα τρόπον, ἀφοῦ ἔλαβε ποτήριον οἴνου ἠύχαρίστησε τὸν Θεόν, τὸ ἠύλόγησε καὶ τὸ ἡγάσσε καὶ τὸ ἔδωκεν εἰς τοὺς μαθητὰς του εἰπὼν :

«Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἐστὶ τὸ αἷμα μου» Ματθ. κατ' 26—28).

Μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς ὁ Κύριος ἐφανέρωσεν εἰς τοὺς μαθητὰς του ὅτι τὸ τεμάχιον τοῦ ἄρτου, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς αὐτούς, εἶναι τὸ σῶμα του, ὁ δὲ οἶνος τὸ αἷμα του. Ἐπομένως ὅσοι δέχονται τὴν Θεῖαν Κοινωνίαν μεταλαμβάνουν τὸ τίμιον σῶμα καὶ τὸ τίμιον αἷμα αὐτοῦ τοῦ Κυρίου.

Τὰ ὁρατὰ ἢ φυσικὰ μέρη τοῦ μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας εἶναι :

1) Ὁ ἄρτος ὁ ἔνζυμος, 2) ὁ οἶνος ἀναμειγμένος με ὕδωρ καὶ 3) τὰ διάφορα ἅγια λόγια τὰ ὁποῖα λέγει ὁ ἱερεὺς. Καὶ ὁ μὲν ἔνζυμος ἄρτος συμβολίζει τὸ τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Ὁ οἶνος συμβολίζει τὸ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ, τὰ ὁποῖα ἐξήλθον ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ὅταν εἰς ἐκ τῶν στρατιωτῶν τὸν ἐκέντησε διὰ τῆς λόγχης ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρόν.

Θεία Χάρις. Ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος με τὴν εὐλογίαν τοῦ ἱερέως καὶ με τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ γίνονται σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου. Διὰ τῆς Θείας λοιπὸν Εὐχαριστίας ὁ χριστιανός, ὁ ὁποῖος μεταλαμβάνει, ἐνώνεται με τὸν Κύριον καὶ γεμίζει θεῖαν χάριν καὶ ἀπὸ πάντα τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ. Τὸ μυστήριον τοῦτο ἐπειδὴ ἐπικοινωνοῦμεν δι' αὐτοῦ με τὸν Κύριον δεχόμενοι τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα του, λέγεται καὶ Ἁγία Κοινωνία ἢ Μετάληψις.

Ἡ Θεία Μετάληψις εἶναι τὸ ὑψιστον καὶ ἀγιώτατον μυστήριον τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας. Εἰς τὸ μυστήριον τοῦτο εἶναι παρὼν αὐτός ὁ Κύριος.

«Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον», λέγει ὁ Χριστός.

Τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὁ Χριστιανὸς δύναται νὰ τὸ ἐπαναλαμβάνῃ, νὰ δέχεται δηλαδὴ τὴν Ἁγίαν Μετάληψιν πολλὰς φορές κατ' ἔτος. Ὅταν ὁμοῦς μεταλαμβάνῃ πρέπει νὰ εἶναι πανέτοιμος. Νὰ ἔχη προσευχηθῇ με κατάνυξιν καὶ νὰ ἔχη μετανοήσῃ δι' ὅσας ἔπραξεν ὡς ἄνθρωπος ἁμαρτίας. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος μεταλαμβάνει ἀναξίως, ἔχει μεγάλην ἁμαρτίαν.

Τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας συμβολίζει καὶ τὸν σταυρικὸν θάνατον τοῦ Κυρίου τὸν ὁποῖον οὗτος ἔπαθε διὰ νὰ σώσῃ ἡμᾶς ἀπὸ τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν.

Τὴν Θεῖαν Εὐχαριστίαν τελοῦν οἱ Ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἱερεῖς. Τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν ἔλαβον ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους. Οἱ διάκονοι μόνον ἐν ἀνάγκῃ δύνανται νὰ χορηγοῦν τὴν Ἁγίαν Μετάληψιν εἰς τοὺς λαϊκοὺς.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία διατηρεῖ τὸ μυστήριον τοῦτο ἀλλὰ παρουσιάζει διαφορὰς.

1) Ἀντὶ ἔνζυμον ἄρτον, μεταχειρίζεται ἄρτον ἄζυμον. 2) Οἱ κληρικοὶ τῆς Δύσεως κοινωνοῦν ἄρτον καὶ οἶνον, ἐνῶ οἱ λαϊκοὶ μόνον με ἄρτον καὶ 3) Δὲν χορηγοῦν τὴν Ἁγίαν Κοινωνίαν

παρά από τοῦ 12ου ἔτους καί ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος δεχθῇ πρῶτον τὸ Χρῖσμα.

26. Ἡ Μετάνοια ἢ Ἐξομολόγησις

Ἡ Μετάνοια ἢ Ἐξομολόγησις εἶναι μυστήριον κατὰ τὸ ὅποιον ὁ Θεὸς συγχωρεῖ διὰ τοῦ ἱερέως τὰς ἁμαρτίας τῶν ἐξομολογουμένων ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ὁμῶς μετανόουν εἰλικρινῶς.

Ἡ Ἐξομολόγησις εἶναι ἀναγκαία εἰς τὸν Χριστιανόν, διότι τὸ μὲν μυστήριον τοῦ βαπτίσματος καθαρίζει αὐτὸν ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, ἐνῶ ἡ Ἐξομολόγησις τὸν καθαρίζει ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, τὰς ὁποίας οὗτος κάμνει ἔπειτα ἀπὸ τὸ βάπτισμα.

Τὸ μυστήριον τοῦτο συνέστησεν αὐτὸς οὗτος ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὅταν ἔδωκεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους τὴν δύναμιν νὰ συγχωροῦν ἁμαρτίας καὶ εἶπεν :

«Ὅσων ἀνθρώπων θὰ συγχωρῆτε τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, θὰ συγχωρηθοῦν, ὅσων δὲν θὰ συγχωρῆτε δὲν θὰ συγχωρηθοῦν» (Βλ. κατὰ Ἰωάν. κ' 23 καὶ Ματθ. ιη' 18). Καὶ ἄλλοις πάλιν εἶπεν : «Ὅσα ἐὰν δέσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ». Δηλαδή : Εἰς ὅσους ἀνθρώπους θὰ συγχωρήσητε τὰ ἁμαρτήματα εἰς τὴν γῆν, θὰ συγχωρήσῃ αὐτοὺς καὶ ὁ Θεός, καὶ εἰς ὅσους δὲν θὰ τὰ συγχωρήσητε δὲν θὰ τοὺς συγχωρήσῃ καὶ ὁ Θεός.

Ἡ ἐξουσία αὐτὴ τῶν Ἀποστόλων νὰ συγχωροῦν ἁμαρτίας ἐδόθη κατόπιν καὶ εἰς τοὺς Ἐπισκόπους καὶ διὰ τῶν Ἐπισκόπων εἰς τοὺς ἱερεῖς.

Οἱ ἱερεῖς οἱ ὅποιοι ἔχουν δικαίωμα νὰ ἐξομολογοῦν, λέγονται *πνευματικοί*. Αὐτοὶ δύνανται νὰ ἐπιβάλλουν εἰς τοὺς ἐξομολογουμένους καὶ διαφόρους ποινὰς διὰ τὰς ἁμαρτίας των. Αἱ ποιναὶ λέγονται *ἐπιτίμια*. Ὡς ἐπιτίμια συνήθως ἐπιβάλλονται προσευχαί, νηστεία, ἐλεημοσύνη, ἀνάγνωσις βιβλίων θρησκευτικῶν, μετάβασις εἰς ἱεροὺς τόπους, ἵνα ὁ Χριστιανὸς ἐξιλεωθῇ.

Ὅρατὰ ἢ φυσικὰ σημεῖα κατὰ τὴν Μετάνοιαν ἔχομεν : 1) Τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ἁμαρτιῶν ἐκ μέρους τοῦ Χριστιανοῦ πρὸς τὸν πνευματικόν. 2) Τὴν εὐχὴν τὴν ὁποίαν ὁ πνευματικὸς ἀναγινώ-

σκει καὶ 3) Τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν αὐτοῦ εἰς τὸν ἑξομολογούμενον πιστόν.

Θεία Χάρις. Διὰ τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι τοῦ Χριστιανοῦ, ἀλλὰ μόνον ἐὰν μετανοήσῃ εἰλικρινῶς καὶ αἰσθανθῇ συντριβὴν καὶ θλίψιν διὰ τὰς ἁμαρτίας του. Τότε ἐνοῦται πάλιν μετὰ τὸν Θεὸν ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὸν ἀπεμάκρυναν αἱ ἁμαρτίαι του, ἡ Ἐκκλησία τὸν δέχεται μετανοοῦντα καὶ ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ εἶναι μαζί του.

Οἱ Χριστιανοὶ συνήθως καταφεύγουν εἰς τὸν πνευματικὸν πατέρα, ὅταν θέλουν νὰ κοινωνήσουν. Διὰ τῆς ἑξομολογήσεως προσέρχονται εἰς τὸ μυστήριον τῆς Θείας Κοινωνίας καθαροί.

27. Ἡ Ἱερωσύνη

Ἡ Ἱερωσύνη εἶναι μυστήριον κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ Ἐπίσκοπος ἐπιθέτει τὰς χεῖρας του εἰς τὸν χειροτονούμενον καὶ μεταδίδει εἰς αὐτὸν τὴν Θεῖαν Χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν ἀποκτᾷ ὁ χειροτονούμενος ἐν ἀπὸ τὰ τρία ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα: Τοῦ Ἐπισκόπου, τοῦ Ἱερέως καὶ τοῦ Διακόνου.

Τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν ἀναγράφουν αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (ε' 42—στ' καὶ ἐξ.), ὅτι τὴν ἐφήρμοσαν καὶ οἱ Ἀπόστολοι κατὰ τοὺς πρώτους Χριστιανικοὺς χρόνους. Ὅταν αὐτοὶ ἤθελον νὰ μεταδώσουν εἰς κανένα ἄνθρωπον τὴν Χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔθετον τὰς χεῖρας εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ προσήχοντο.

Ἡ συνήθειά αὕτη κατόπιν μετεδόθη καὶ εἰς τοὺς Ἐπισκόπους. Οἱ Ἐπίσκοποι, ὅταν πρόκειται νὰ κάμουν κανένα κληρικόν, θέτουν τὰς χεῖρας εἰς τὴν κεφαλὴν του καὶ προσεύχονται διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς αὐτὸν ἡ Θεία Χάρις.

Ἡ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν λέγεται *χειροτονία* καὶ ὁ ἄνθρωπος *χειροτονούμενος*. Διὰ τῆς χειροτονίας ὁ χειροτονηθεὶς ἀποκτᾷ ἀξίωμα καὶ γίνεται ἀντιπρόσωπος τῶν Ἀποστόλων καὶ τοῦ Χριστοῦ. Οἱ βαθμοὶ τῆς Ἱερωσύνης εἶναι τρεῖς: Τοῦ Διακόνου τοῦ Ἱερέως καὶ τοῦ Ἐπισκόπου. Ὁ Διάκονος δὲν δύναται νὰ ἐκτελέσῃ κανὲν ἀπὸ τὰ μυστήρια, ἀλλὰ βοηθεῖ τὸν Ἱερέα καὶ τὸν Ἐπίσκοπον. Ὁ Ἱερεὺς ὁ ὁποῖος λέγεται καὶ Πρεσβύτερος

ἐκτελεῖ ὅλα τὰ μυστήρια ἐκτὸς τῆς Ἱερωσύνης. Οἱ Ἐπίσκοποι ἐκτελοῦν πάντα τὰ μυστήρια.

Διὰ τὴν χειροτονηθῆ κανεῖς Ἐπίσκοπος, πρέπει νὰ εἶναι συλλειτουργοὶ τοῦλάχιστον δύο Ἐπίσκοποι. Τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς διακόνους τοὺς χειροτονεῖ εἰς Ἐπίσκοπος. Ὁ Ἐπίσκοπος εἶναι ἀνώτερος κληρικός, κυβερνᾷ τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα τῆς περιοχῆς του, καθοδηγεῖ καὶ ἐπιβλέπει τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς διακόνους καὶ κηρύττει εἰς τὸ ποίμνιόν του τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

Τὰ ὁρατὰ ἢ φυσικὰ σημεῖα τὰ ὁποῖα ἔχομεν εἰς τὸ μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης εἶναι : 1) Ἡ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ χειροτονουμένου. 2) Αἱ διάφοροι εὐχαὶ τὰς ὁποίας κατὰ τὴν τελετὴν τῆς χειροτονίας ἀναγινώσκει ὁ Ἐπίσκοπος.

Ἡ Θεία Χάρις. Αὕτη μεταδίδεται εἰς τὸν χειροτονούμενον διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ καθιστᾷ αὐτὸν ἱκανὸν νὰ ἀσκῇ τὰ καθήκοντα τοῦ κληρικοῦ, τὰ ὁποῖα διὰ τῆς χειροτονίας ἀναλαμβάνει.

Εἰς τοὺς Ἐπισκόπους ἡ Ὁρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία δὲν ἐπιτρέπει τὸν γάμον, ἐνῶ εἰς τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς διακόνους τὸν ἐπιτρέπει. Εἰς τοὺς Καθολικοὺς Ἐπισκόπους καὶ Πρεσβυτέρους εἶναι ἀπηγορευμένος ὁ γάμος.

Τὸ μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης εἶναι προαιρετικόν. Ἐκεῖνοι δέ, οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἀναλάβουν τὸ ἀξίωμα τοῦ κληρικοῦ, πρέπει νὰ εἶναι ἄνθρωποι ἄμεμπτοι, ἄξιοι καὶ ἱκανοὶ καὶ προικισμένοι μὲ μόρφωσιν.

Εἰς τοὺς κληρικοὺς εἶναι ἀνατεθειμένη ἡ πλεον λεπτὴ καὶ ἱερὰ ἐργασία, ὅχι μόνον τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἱερῶν μυστηρίων, ἀλλὰ καὶ τῆς διδασκαλίας καὶ καθοδηγήσεως τῶν Χριστιανῶν, ὅπως γίνουν εὐσεβεῖς καὶ ἐνάρετοι.

28. Ὁ Γάμος

Ὁ γάμος εἶναι μυστήριον τὸ ὁποῖον ὥρισεν αὐτὸς ὁ Θεός, ὅταν ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον. Κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ὅταν ὁ Θεὸς εἶδε τὸν πρωτόπλαστον Ἀδὰμ μόνον, εἶπεν : «Οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον, ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθόν». Καὶ ὥς βοηθὸς καὶ σύντροφος τοῦ Ἀδὰμ ἐπλάσθη ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ἡ Εὕα.

Ὁ Θεὸς ἠυλόγησε τὸ ζεῦγος τοῦτο καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸ τὴν θεϊκὴν εὐχὴν, νὰ ἀποκτήσουν τέκνα διὰ τὴν αὐξάνεται καὶ

νά πληθύνεται τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἐπίσης εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην ἀναφέρεται ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς εἰς τὴν Κανᾶν τῆς Γαλιλαίας ὑψόλογησε τὸν γάμον καὶ ἔκαμεν ἐκεῖ τὸ πρῶτον τοῦ θαύμα.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὴν πρὸς τοὺς Ἐφεσίους ἐπιστολὴν του λέγει διὰ τὸν γάμον : «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν (Ἐφεσ. ε' 32).

Αἱ εὐχαὶ τὰς ὁποίας ἀναγινώσκει ὁ ἱερεὺς κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου, περιέχουν νοήματα μεγάλα καὶ ὑψηλά. Συμβουλευοὺν τὸ ζεῦγος τῶν μελλονύμφων τὸ ὅποιον ἔρχεται εἰς γάμου κοινωνίαν, νὰ εἶναι ἡνωμένον μὲ τὸν δεσμὸν τῆς ἀγάπης, νὰ ἔχη σεβασμὸν καὶ ἀλληλοεκτίμησιν καὶ νὰ φροντίξῃ μὲ κάθε ἐπιμέλειαν διὰ τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων του.

Τὸ μυστήριον τοῦ γάμου ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα, διότι δι' αὐτοῦ δημιουργεῖται ἡ οἰκογένεια, ἡ ὁποία εἶναι τὸ θεμέλιον καὶ ἡ βάσις τῆς Κοινωνίας. Ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι πρόκειται νὰ συνταυτίσουν τὰς τύχας τῶν καὶ νὰ ἐνωθοῦν διὰ γάμου, πρέπει νὰ ἔχουν ἡλικίαν νόμιμον, νὰ τρέφουν μεταξὺ τῶν ἀγάπην καὶ νὰ μὴ εἶναι συγγενεῖς καὶ νὰ δώσουν τὴν συγκατάθεσιν τῶν ὅτι ἐπιθυμοῦν νὰ ἐνωθοῦν ὡς σύζυγοι.

Παρουσιάζονται ὅμως καὶ περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἡ Ἐκκλησία ἐπιτρέπει τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου, ὅταν ἡ συμβίωσις τοῦ ζεύγους εἶναι ἀδύνατος. Εἰς ἐκεῖνον δὲ ἀπὸ τοὺς συζύγους, ὁ ὁποῖος ἀποδειχθῇ ὅτι εἶναι αἷτις τῆς μὴ ἀρμονικῆς συμβιώσεως, ἡ Ἐκκλησία ἀπάγορεύει νέον γάμον.

Ὅταν πάλιν ὁ εἷς ἐκ τῶν δύο συζύγων συμπέσῃ νὰ ἀποθάνῃ, ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ἄλλον νὰ συνάψῃ καὶ δεύτερον καὶ τρίτον γάμον.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἐπιτρέπει εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν καὶ τέταρτον γάμον. Ἀπαγορεύει ὅμως ἡ Ἐκκλησία αὕτῃ τελείως τὰ διαζύγια.

Κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, γίνεται διπλὴ τελετὴ. Πρῶτον γίνεται ἡ τελετὴ τῶν ἀρραβώνων. Ὁ ἱερεὺς ἀλλάσει τὰ δακτυλίδια τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης, Κατόπιν ἐπακολουθεῖ ἡ τελετὴ τῆς στέψεως.

Κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ γάμου *ὁρατὰ ἢ φυσικὰ* σημεῖα ἔχο-

μεν : Τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα, τοὺς δύο στεφάνους, τὰς εὐχὰς τοῦ ἱερέως, τὰς λαμπάδας, τὸν οἶνον.

Θεῖα Χάρις. Μὲ τὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας τῆς Ἐκκλησίας ἀγιάζεται ὁ δεσμός τοῦ γάμου καὶ ἐνισχύονται οἱ νεόνυμφοι εἰς τὴν συζυγικὴν τῶν ζώῃν τὴν ὁποῖαν θὰ ἀκολουθήσουν.

Ἡ Ἐκκλησία τῶν Διάμαρτυρομένων, ἂν καὶ ἀναγνωρίζει διὰ τὸ σκοπὸς τοῦ γάμου εἶναι θεῖος καὶ ἱερός, ὅμως δὲν θεωρεῖ τὸν γάμον ὡς μυστήριον. Αὕτη καθώρισε τὸν πολιτικὸν γάμον. Οἱ μελλόνυμφοι προσέρχονται εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν καὶ ὑπογράφουν πρᾶξιν διὰ ἐπιθυμοῦν νὰ ἐνωθοῦν. Τοὺς τοιοῦτου ὅμως εἶδους γάμους ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν τοὺς καταδικάζει ὡς ἀντιχριστιανικούς.

29. Τὸ Εὐχέλαιον

Τὴν Μεγάλην Τετάρτην, ἕκαστον ἔτος, ἡ Ἐκκλησία μας τελεῖ Εὐχέλαιον, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀγιάζονται καὶ καθαρίζονται οἱ Χριστιανοί, διὰ νὰ εἶναι ἕτοιμοι νὰ λάβουν τὴν Μεγάλην Πέμπτην τὴν Θεῖαν Κοινωνίαν. Εἶναι δὲ τὸ Εὐχέλαιον μυστήριον κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ ἱερεὺς χρεῖται τοὺς Χριστιανοὺς μὲ ἔλαιον ἡγιασμένον. Ἡ συνήθεια αὕτη εἶναι παλαιὰ καὶ ἔχει τὴν ἀρχὴν της ἀπὸ τοὺς Ἀποστολικούς χρόνους. Ὁ Ἀπόστολος Ἰάκωβος εἰς τὴν ἐπιστολὴν του, τὴν ὁποῖαν ἔγραψε πρὸς τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ, λέγει μεταξύ τῶν ἄλλων :

« Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν ; Προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος· κὰν ἁμαρτίας ᾗ πεποιηκώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ ».

Οἱ λόγοι αὗτοί τοῦ Ἀποστόλου ἐξηγοῦνται ὡς ἑξῆς :

« Εἶναι ἀσθενὴς κανεὶς μεταξύ σας ; Ἄς προκαλέσῃ τοὺς ἱερεῖς τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἃς προσευχηθοῦν δι' αὐτόν, ἀφοῦ πρῶτα τὸν ἀλείψουν μὲ ἔλαιον ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου. Καὶ ἡ εὐχὴ αὕτη, ἂν γίνῃ μὲ πίστιν θὰ θεραπεύσῃ τὸν ἀσθενῆ καὶ ὁ Θεὸς θὰ συγχωρήσῃ τὰς ἁμαρτίας του ».

Ἡ ἀσθένεια διὰ τὸν ὁποῖον ὁμιλεῖ ὁ Ἰάκωβος, ἡμπορεῖ νὰ εἶναι σωματικὴ ἀλλὰ καὶ ψυχικὴ. Οἱ Ἀπόστολοι ἔχριον τότε

τούς πάσχοντες με ἔλαιον πρὸς θεραπείαν των εἰς διάφορα μέλη τοῦ σώματος. Τὸ ἴδιον δὲ κάμνει σήμερον καὶ ὁ ἱερεὺς ὅταν ἐκτελῇ τὸ μυστήριον τοῦ Εὐχελαίου.

Ὁρατὰ σημεῖα τοῦ μυστηρίου εἶναι: 1) Τὸ ἡγιασμένον ἔλαιον καὶ 2) αἱ εὐχαὶ τὰς ὁποίας λέγει ὁ ἱερεὺς ὅταν ἐπικαλεῖται τὴν Θεῖαν Χάριν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος πρὸς θεραπείαν τοῦ ἀσθενοῦντος.

Θεία Χάρις. Αὐτὴ μεταδίδεται εἰς τὸν ἀσθενοῦντα κατὰ τὴν ὥραν τοῦ Εὐχελαίου, ὁ ὁποῖος καὶ θεραπεύεται ἀπὸ τὰς σωματικὰς ἀσθενείας καὶ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας τῆς ψυχῆς. Διὰ νὰ ἐπέλθῃ ὁμοῦς ἡ θεραπεία, πρέπει ὁ ἀσθενὴς νὰ δείξῃ μετάνοιαν εἰλικρινῆ. Χωρὶς μετάνοιαν, δὲν ὠφελεῖ τὸ Εὐχέλαιον.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ Ἐκκλησία μας ἐνώνει τὸ μυστήριον τοῦ Εὐχελαίου μετὰ τὸ μυστήριον τῆς Μετανοίας καὶ χρεῖται δι' ἑλαιοῦ καὶ τοὺς ὑγιεῖς οἱ ὁποῖοι πρόκειται νὰ δεχθοῦν τὴν Θεῖαν Κοινωνίαν. Διὰ τοῦ μέσου τούτου αὐτοὶ καθαρίζονται καὶ λαμβάνουν τὴν Ἀγίαν Μετάληψιν ἐξαγνισμένοι.

Τὸ μυστήριον τοῦ Εὐχελαίου τελοῦν σήμερον ἑπτὰ ἱερεῖς. Ἦμπορεῖ ὁμοῦς νὰ τελεσθῇ ἐν ἀνάγκῃ καὶ ἀπὸ ἕνα μόνον. Εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν τὸ Εὐχέλαιον γίνεται μόνον ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπον. Ἀπαγορεύεται δὲ ἡ τέλεσις αὐτοῦ εἰς παιδιὰ ἡλικίας μικροτέρας τῶν 14 ἐτῶν. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι δὲν τὸ ἀναγνωρίζουν ὡς μυστήριον.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

Οι Χριστιανοί διὰ τὴν ἐκδηλώσασιν πρὸς τὸν Θεὸν τὴν λατρείαν των, ἐκτελοῦν ὠρισμένας τελετὰς καὶ ἀκολουθίας, αἱ ὁποῖαι ὀνομάζονται *λειτουργίαι*.

Τὸ μάθημα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐξετάζει τὴν ἱστορίαν τῆς λατρείας τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐξηγεῖ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον γίνεται ἡ λατρεία, λέγεται *Λειτουργικὴ*.

Ἡ Λειτουργικὴ θὰ μᾶς διδάξῃ : 1) Τὰ μέρη εἰς τὰ ὁποῖα γίνεται ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ (Ναοί, ρυθμοὶ τῶν ναῶν, μέρη αὐτῶν, ἱερὰ σκεύη, ἄμφια κλπ.).

2) Πότε λατρεύεται ὁ Θεὸς (Ἑορταί, εἶδη ἑορτῶν καὶ ἱστορία αὐτῶν κλπ.).

3) Πῶς λατρεύεται ὁ Θεὸς (Ὑμνοὶ θρησκευτικοί, Ἱερὰ Ἀκολουθία, τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας κλπ.).

Ἀκολουθίας καὶ λειτουργίας ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἔχει πολλὰς, ἀλλ' ἡ κυριωτέρα εἶναι ἡ λειτουργία τῆς *Θείας Εὐχαριστίας*.

Ἡ Θεία Εὐχαριστία ὅπως μᾶς διδάσκει τὸ μάθημα τῆς Ἱερᾶς Κατηχήσεως, εἶναι μυστήριον καὶ μάλιστα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα μυστήρια τῆς Θρησκείας μας. Διὰ τοῦτο, ὅταν ὁ Χριστιανὸς ὁμιλῇ περὶ θείας λειτουργίας, καμμίαν ἄλλην ἀπὸ τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας δὲν ἐννοεῖ, παρὰ τὴν θείαν Εὐχαριστίαν ἢ Μετάληψιν, διότι αὕτη εἶναι ἡ βάση τῆς λατρείας μας.

Τὴν σπουδαιότητάν αὐτὴν λειτουργίαν τῆς Θείας Εὐχαριστίας, χρέος ἔχει κάθε Χριστιανὸς νὰ τὴν γνωρίσῃ καὶ μάλιστα μὲ ὅλας τὰς λεπτομερείας της. Εἰς τοῦτο θὰ μᾶς βοηθήσῃ ἡ μελέτη τοῦ μαθήματος τῆς Λειτουργικῆς. Μὲ τὴν σπουδὴν τοῦ μαθήματος αὐτοῦ κατατοπίζεται ὁ Χριστιανὸς εἰς θρησκευτικὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα τὸν ἐνδιαφέρουν, αὐξάνει καὶ πλουτίζει τὰς γνώσεις του, δυναμώνει τὴν πίστιν του πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ γίνετο Χριστιανὸς τελειότερος.

Καί τώρα ἄς ἐξετάσωμεν τὸ πρῶτον ἀπὸ τὰ τρία ζητήματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἀσχολεῖται ἡ Λειτουργικὴ, δηλαδή ποῖοι εἶναι οἱ τόποι τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ.

1. Τόποι Λατρείας. Ναοὶ ἢ Ἐκκλησίαι

Διὰ νὰ ἐκτελέσωμεν σήμερον τὰ θρησκευτικά μας καθήκοντα, ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί, χρησιμοποιοῦμεν ὡς τόπους λατρείας τὰς ἐκκλησίας, τοὺς ναοὺς. Καί εἰς τὸ παραμικρότερον ἀκόμη χωρίον, βλέπεις νὰ ὑψώνεται εἰς τὸ καλύτερον μέρος του καλλιμάρμαρον τὸ κτίριον τοῦ ναοῦ, μαζί μὲ τὸ κωδωνοστάσιον.

Κανὲν ἄλλο κτίριον εἰς τὸ χωρίον δὲν ἔχει τὴν ὠραιότητα καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τὴν ὁποῖαν ἔχει ὁ ναός. "Ὅσον πτωχοὶ καὶ ἂν εἶναι οἱ κάτοικοι, φροντίζουν καὶ συνεισφέρουν τὸν ὀβολόν των διὰ νὰ κτισθῇ εὐπρόσωπος ὁ *Οἶκος τοῦ Κυρίου*.

Ἡ ἀγάπη τῶν Χριστιανῶν πρὸς τοὺς ναοὺς των δεικνύει ὅτι εἶναι βαθύτατα χαραγμένον εἰς τὰς ψυχὰς των τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα.

Τὴν αὐτὴν ἀγάπην τῶν Χριστιανῶν πρὸς τοὺς ναοὺς των εὐρίσκομεν καὶ εἰς τὰς πόλεις. Ὑπάρχουν πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ναοὺς ἀληθινὰ κομψοτεχνήματα. Εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὰς Πάτρας, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, εἰς τὸν Βόλον, εἰς τὴν Τρίπολιν, εἰς τὴν Λαμίαν καὶ ἄλλοι, εὐρίσκομεν ναοὺς οἱ ὁποῖοι προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν διὰ τὴν ὠραιότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν.

Τὸ ἴδιον παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ χωρία καὶ εἰς τὰς πόλεις ξένων χριστιανικῶν χωρῶν.

2. Οἱ Ναοὶ τῶν πρώτων Χριστιανικῶν χρόνων

Αὐτὸ ὅμως τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται εἰς τὴν ἐποχὴν μας, νὰ ὑπάρχουν δηλαδή ναοὶ ὠραῖοι καὶ εὐπρόσωποι ἐξηπλωμένοι σχεδὸν παντοῦ, δὲν συνέβαινε κατὰ τοὺς πρώτους Χριστιανικοὺς χρόνους.

Ὅπως γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν, ἡ πρώτη Ἐκκλησία τῶν Χριστιανῶν ἰδρύθη τότε εἰς τὴν Ἱερουσα-

λήμ. "Όταν δὲ λέγωμεν Ἐκκλησίαν δὲν ἐννοοῦμεν τὴν οἰκοδομήν, ἀλλὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν τὸν Χριστιανισμόν· κατόπιν τὸ ὄνομα Ἐκκλησία ἐδόθη εἰς τὴν οἰκοδομήν. Οἱ Χριστιανοὶ λοιπὸν τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων καθὼς καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἄλλων Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι ἰδρύθησαν εἰς ἄλλας τότε πόλεις, δὲν εἶχον ἀκόμη κατασκευάσει κτίρια ἰδιαίτερα, διὰ νὰ τὰ μεταχειρίζωνται ὡς τόπους λατρείας τοῦ Θεοῦ.

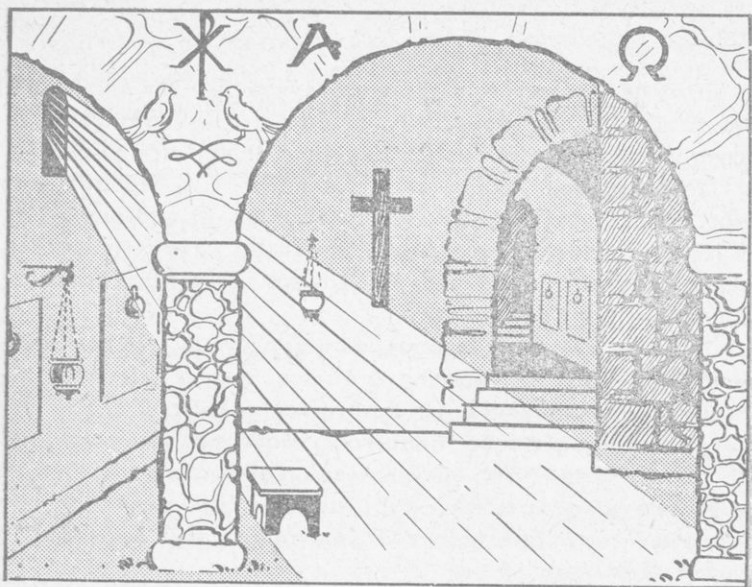
Οἱ Χριστιανοὶ τῶν Ἱεροσολύμων μετέβαινον εἰς τὸν περιφημὸν Ναὸν τοῦ Σολομῶντος, ὁ ὅποιος ἀνῆκεν εἰς τοὺς Ἑβραίους καὶ προσηύχοντο. Οἱ Χριστιανοὶ πάλιν τῶν ἄλλων πόλεων μετέβαινον εἰς τοὺς Ἑβραϊκοὺς ναοὺς, τὰς *Συναγωγὰς* καὶ ἐκεῖ προσηύχοντο. Αὐτὸ ὅμως ἐγένετο ἐφ' ὅσον ἀκόμη δὲν εἶχεν ἀναπτυχθῆ φανατισμὸς καὶ μῖσος τῶν Ἑβραίων κατὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶχε λάβει ἀκόμη μεγάλην ἐξάπλωσιν.

"Όταν ὅμως οἱ Χριστιανοὶ ἐπληθύνθησαν καὶ ἤρχισε τὸ μῖσος τῶν Ἑβραίων ἐναντίον των, οἱ Χριστιανοὶ ἤναγκάζοντο νὰ μεταχειρίζωνται ὡς ναοὺς, εὐρυχώρους οἰκίας Χριστιανῶν. Ἐτέλουν δὲ εἰς τὰς αἰθούσας αὐτῶν καὶ εἰς τὰ ἀνώγεια τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαρίστιας, τὸ βάπτισμα καὶ τὰς λοιπὰς ἀκολουθίας καὶ ἐν γένει ὅλα τὰ θρησκευτικὰ τῶν καθήκοντα.

Οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι ναοὶ δὲν ἦσαν διακοσμημένοι, οὔτε εἶχον εἰκόνας, οὔτε καὶ παρουσίαζον τὴν ἐμφάνισιν τὴν ὁποίαν παρουσιάζουν οἱ ναοὶ σήμερον.

Ἀπὸ δὲ τὸ 64 μ.Χ. τὰ πράγματα διὰ τοὺς Χριστιανοὺς ἐχειροτέρευσαν. Ἦρχισαν τότε ἐναντίον των οἱ διωγμοί, οἱ ὅποιοι διήρκεσαν μέχρι τοῦ 313. Εἰς ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα οἱ Χριστιανοὶ οὔτε καὶ εἰς τὰς οἰκίας τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποιοῦν ἄλλοτε ὡς ναοὺς ἤμποροῦσαν πλέον νὰ ἐκκλησιάζωνται.

Ἐχρησιμοποίησαν ὅμως τῶρα ἄλλου εἶδους ναοὺς, τὰς *Κατακόμβας*. Ἐξέλεγον τόπους ἐρημικοὺς, σπήλαια ἢ λόφους καὶ ἔσκαπτον εἰς τὴν γῆν δρόμους λαβυρινθώδεις. "Όταν ἐπροχώρουν ἀρκετὰ, κατεσκευάζον ἐκεῖ εἰς τὰ βάθη μίαν στοάν εὐρύχωρον καὶ αὐτὴν ἐχρησιμοποιοῦν ὡς ναόν. Ἐκεῖ μέσα συνηθροίζοντο κρυφίως καὶ ἐκεῖ ἐτέλουν τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ τὰ λοιπὰ θρησκευτικὰ τῶν καθήκοντα.

Εἰς τὰς Κατακόμβας ἐτοποθέτου καὶ κανδήλας καὶ ἐξωγράφιζον καὶ εἰκόνας συμβολικὰς

Τὰς κατακόμβας αὐτὰς τὰς ἐχρησιμοποιοῦν ἀργότερα καὶ ὡς Νεκροταφεῖα. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ κατὰ μῆκος τῶν δρόμων ἢ εἰς τὸ βάθος αὐτῶν ἔσκαπτον καὶ ἔθαπτον τοὺς νεκροὺς των.. Εἰς τὰς κατακόμβας ἔθαπτον καὶ τοὺς Χριστιστιανοὺς ἐκεῖνους, οἱ ὅποιοι ἀπέθνησκον ὡς μάρτυρες διὰ τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ. Τοὺς τάφους τῶν μαρτύρων αὐτῶν τοὺς ἔκαμνον πλατυτέρους, εἰς δὲ τὴν πλάκα, ἣ ὁποία τοὺς ἐσκέπαζεν, ἔγραφον διάφορα ρητὰ τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μάρτυρος.

Οἱ τοιοῦτοι μάρτυρες ἐθεωροῦντο ἅγιοι καὶ εἰς τὸν τόπον τῆς ταφῆς των κατεσκευάζετο μικρὰ ἐκκλησία, *εὐκλήριος οἶκος*, ὅπως ἐλέγετο, καὶ ἐτελεῖτο ἐκεῖ ἡ Θεία Λειτουργία. Ὡς Ἀγίαν Τράπεζαν ἐχρησιμοποιοῦν τὴν πλάκα τοῦ τάφου καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὴν ἐγίνετο τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας.

Εἰς μερικὰς μάλιστα κατακόμβας, οἱ Χριστιανοὶ κατεσκεύαζον καὶ θρόνους Ἐπισκόπων, ἐτοποθέτου δὲ κανδήλας διὰ νὰ

φωτίζεται ὁ χώρος καὶ ἐξωγράφιζον καὶ εἰκόνας συμβολικάς. Ὅταν σκεπτόμεθα σήμερον τοὺς διωγμοὺς τοὺς ὁποίους ὑπέφερον οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἀδελφοί μας καὶ τὰ μέσα τὰ ὅποια μετεχειρίζοντο διὰ νὰ λατρεύσουν τὸν Θεὸν καὶ νὰ παραδώσουν εἰς ἡμᾶς ἀγνὴν τὴν Χριστιανικὴν Θρησκείαν, δὲν δυνάμεθα παρὰ νὰ τοὺς θαυμάζωμεν. Ἀλλὰ καὶ νὰ εὐχαριστῶμεν τὸν Θεὸν διότι μὲ τὴν χάριν αὐτοῦ ἐνισχύοντο καὶ ἐνεθαρρύνοντο οἱ ἀδελφοί μας ἐκεῖνοι καὶ μὲ τὴν παντοδυναμίαν αὐτοῦ ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ κατῴρθωσε νὰ ἐξαπλωθῇ εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς τὸν λοιπὸν κόσμον.

Κατακόμβαι περίφημοι εὑρίσκονται εἰς τὴν Ρώμην. Ἐπίσης ὑπάρχουν τοιαῦται εἰς τὴν Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας, εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἄλλοι. Εἰς τὴν πατρίδα μας εὑρίσκονται κατακόμβαι εἰς τὴν Κρήτην, εἰς τὴν Μῆλον καὶ εἰς τὴν Κύπρον.

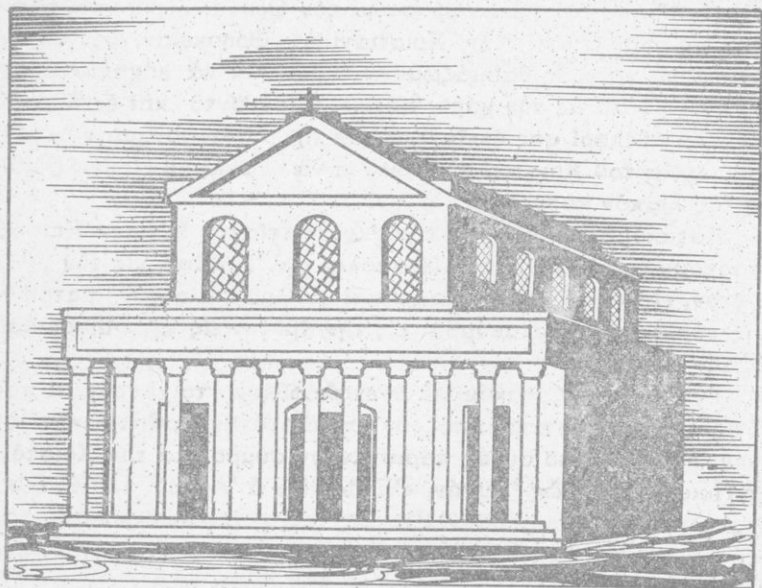
Εἰς ἀρκετὰς κατακόμβας ἀνεκαλύφθησαν τοιχογραφίαι πολύτιμοι αἱ ὅποιαι παρουσιάζουν ἀρχαιοτάτην χριστιανικὴν τέχνην. Μερικαὶ ἀπὸ αὐτὰς παριστάνουν συμβολικὰ τὸν Χριστὸν ὡς Ποιμένα καὶ ὡς Ἀμνόν. «Ἐγὼ εἰμι ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ», ὅπως λέγει τὸ Εὐαγγέλιον. Εἰς τὰς τοιχογραφίας ἐκεῖνας ὑπάρχει ζωγραφισμένη ἡ περιστέρα, ἡ ὅποια συμβολίζει τὴν εἰρήνην. Ὁ στέφανος, τὴν νίκην. Τὸ πλοῖον, τὴν ζωὴν, κλπ.

3. Οἱ ρυθμοὶ τῶν Ναῶν

Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν διωγμῶν, ὅπως ἀνεφέραμεν, ἦτοι ἀπὸ μὲν ἔτος 64 μ.Χ. ἕως τὸ 313 οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἔκτιζον ναοὺς. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἐτόλμων νὰ ἀνεγείρουν, οἱ εἰδωολάτραι τοὺς ἐκρήμνιζον.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος μάλιστα Διοκλητιανοῦ ἐδόθη διαταγὴ κανεὶς χριστιανικὸς ναὸς νὰ μὴ μείνῃ ὀρθιος. Καὶ ἐκρημνίσθησαν τότε ὅλοι οἱ ναοί, ὅσοι εὑρέθησαν εἰς τὴν ἐπικράτειάν του.

Τὰ πράγματα ἥλλαξαν, ὅταν ἐγινεν αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος. Ἡ Χριστιανικὴ Θρησκεία ἐκηρύχθη τότε ἐλευθέρα καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἤρχισαν νὰ κτίζουν ναοὺς. Καὶ ἡ ἰδίᾳ μάλιστα ἡ μήτηρ τοῦ αὐτοκράτορος ἡ Ἀγία Ἑλένη ἔκτισε τότε τὸν λαμπρὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως

Ναὸς ρυθμοῦ Βασιλικῆς

εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, εἰς τὸ μέρος οὗ ἐϋρε τὸν Τίμιον Σταυρόν.

Οἱ ναοί, οἱ ὁποῖοι ἐκτίζοντο τότε, ἤρχισαν νὰ κτίζωνται μὲ ὠρισμένον σχέδιον. Διότι καὶ ὡραῖοι ἔπρεπε νὰ εἶναι καὶ ὀστεροί, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τῆς λατρείας τῶν Χριστιανῶν.

Τὸ σχέδιον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ οὐοῦ οἱ ἀρχιτέκτονες ἔκτιζον τοὺς ναοὺς, ὀνομάζεται καὶ *ρυθμός*. Εἶναι δὲ οἱ ρυθμοὶ τῶν χριστιανικῶν ναῶν διάφοροι.

Α'. Ὁ ρυθμὸς τῆς Βασιλικῆς ἢ ρυθμὸς Βασιλικὸς

Ὁ πρῶτος ρυθμὸς, τὸν ὁποῖον μετεχειρίσθησαν οἱ ἀρχιτέκτονες διὰ νὰ κτίσουν τοὺς πρῶτους χριστιανικοὺς ναοὺς, ἦτο ὁ *ρυθμὸς τῆς Βασιλικῆς* ἢ ὁ *Βασιλικὸς* ρυθμὸς. Οἱ ναοί, οἱ ὁποῖοι ἐκτίζοντο μὲ τὸ σχέδιον τοῦτο, ἦσαν ὀρθογώνιοι. Ἡ στέγη τῶν ἦτο ξυλίνη ἢ ἀπὸ πέτρας. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ ἐχωρίζετο ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ εἰς ὅλον τὸ μῆκος μὲ στυλοὺς (κίονας, κο-

λώνας). Οί στύλοι ἐχώριζον τὸν χώρον τοῦ ναοῦ ἀναλόγως τοῦ μεγέθους του εἰς τρία ἕως πέντε μέρη, τὰ ὅποια ἐλέγοντο *κλίτη*. Τὸ μεσαῖον κλίτος ἦτο πλατύτερον ἀπὸ τὰ κλίτη τῶν πλευρῶν καὶ ἐτελείωνε πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ κτιρίου εἰς μίαν ἀψίδα, ἡ ὁποία ὁμοιάζει μὲ ἡμικύκλιον (Κόγχη τοῦ Ἱεροῦ Βήματος).

Εἰς τοὺς ναοὺς οἱ ὅποιοι ἐκτίζοντο μὲ τὸν ρυθμὸν τῆς Βασιλικῆς, ὅταν ὑπῆρχεν οἰκονομικὴ εὐχέρεια ἐκ μέρους ἐκείνων οἱ ὅποιοι τοὺς ἐκτίζαν, οἱ στύλοι κατεσκευάζοντο ἀπὸ λίθους, οἱ ὅποιοι ἦσαν πολυχρώμοι καὶ οἱ τοῖχοι ἔφερον διαφόρους ἀγιογραφίας καὶ μωσαϊκά.

Ὁ ρυθμὸς τῆς Βασιλικῆς ἐξηκολούθει νὰ ἐφαρμόζεται εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ναῶν ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Εἰς μερικοὺς μεγάλους ναοὺς τοῦ ρυθμοῦ τῆς Βασιλικῆς προσετίθεντο εἰς τὰς δύο πλαγίας πλευράς, τὴν δεξιὰν καὶ τὴν ἀριστεράν, δύο πτέρυγες καὶ τότε ὁ ναὸς μετετρέπετο εἰς σχῆμα Σταυροῦ καὶ ἐγίνετο Σταυρωτός.

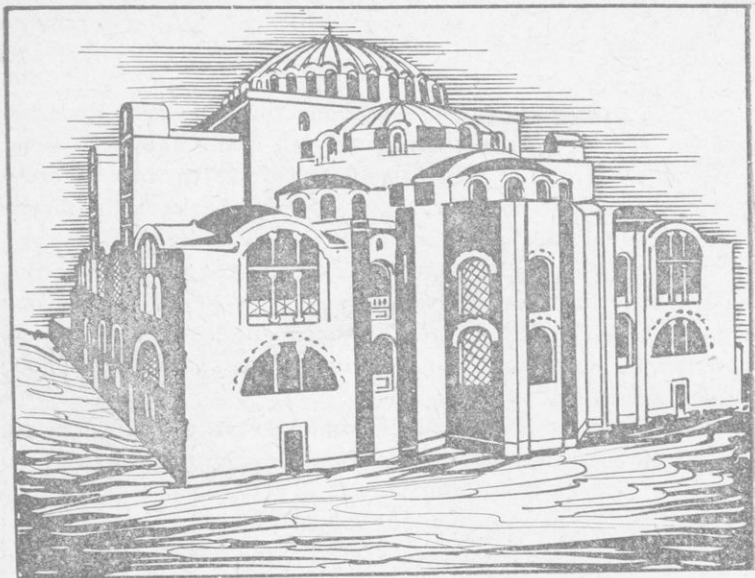
Τὸν ρυθμὸν τῆς Βασιλικῆς οἱ ἀρχιτέκτονες φαίνεται ὅτι τὸν ἀντέγραψαν ἀπὸ ἓν δημόσιον οἰκοδόμημα τὸ ὁποῖον εὗρίσκετο εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς δικαστήριον, ὅπου ἐδίκαζεν ὁ βασιλεὺς. Ἐπειδὴ τὸ οἰκοδόμημα ἐκείνο ὁμοίαζε μὲ τὰ Ρωμαϊκὰ κτίρια, τὰ ὅποια ἐλέγοντο Βασιλικαί, ἐπεκράτησε νὰ λέγεται καὶ ὁ ρυθμὸς Βασιλικὴ ἢ Βασιλικός.

Ναοὶ ρυθμοῦ Βασιλικῆς εἶναι εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ ναὸς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, ὁ ὁποῖος ἀνήκει εἰς τοὺς Καθολικοὺς, τῆς Ἀγίας Τριάδος τοῦ Πειραιῶς, ὁ ναὸς τοῦ Ἀγίου Δημητρίου τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ ὁποῖος ἐκάη κατὰ τὸ 1917 ἀλλ' ἀνεστηλώθη καὶ πάλιν.

Β'. Ὁ Βυζαντινὸς ρυθμὸς

Ὁ Βυζαντινὸς ρυθμὸς εἰσῆχθη διὰ πρώτην φοράν εἰς τὸ Βυζάντιον, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὠνομάσθη Βυζαντινός. Τὸν ἐπέ- νόησαν δύο ἔξοχοι ἀρχιτέκτονες Ἕλληνες ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας, ὁ *Ἰσιδωρος* καὶ ὁ *Ἀνθέμιος*.

Οἱ ναοί, οἱ ὅποιοι κτίζονται κατὰ τὸν Βυζαντινὸν ρυθμὸν, ἔχουν σχῆμα Σταυροῦ, ἡ στέγη τῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ τροῦλλον, ὁ ὁποῖος στερεώνεται εἰς τὰς κεραίαις τοῦ Σταυροῦ. Τὸ ἐσωτε-

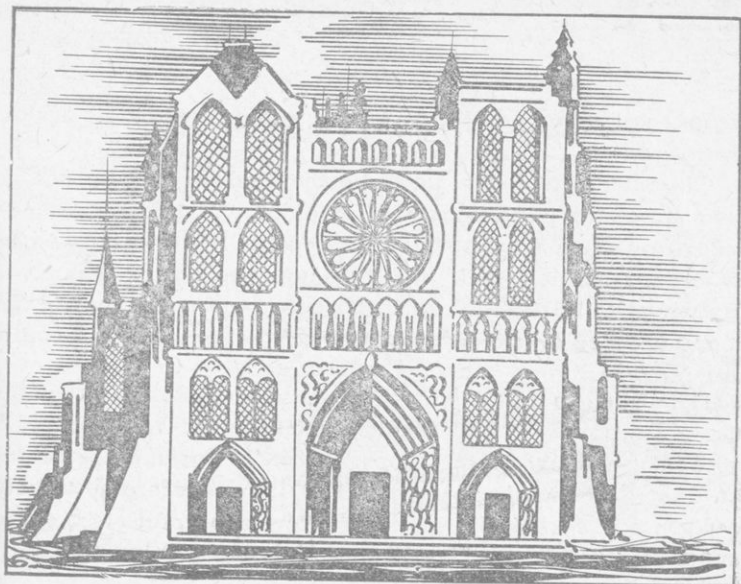

Ἡ Ἁγία Σοφία

ρικὸν τῶν ναῶν εἶναι στολισμένον μὲ διαφόρους εἰκόνας καὶ ἄλλας καλλιτεχνικὰς παραστάσεις, ἐνῶ τὸ ἐξωτερικὸν τῶν εἶναι ἀπλοῦν καὶ σοβαρὸν.

Μὲ σχέδιον Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ εἶναι κτισμένος ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ περίφημος καὶ μεγαλοπρεπέστατος αὐτὸς ναὸς, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ ἀρχιτεκτονικὸν θαῦμα. Οὗτος ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατὰ τὰ ἔτη 532 μέχρι τοῦ 537. Ἐκτίσθη δὲ εἰς τὸν ἴδιον τόπον ὅπου ἄλλοτε εἶχε κτισθῇ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ὁ ἴδιος ναός, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο ἐπίσης Ἁγία Σοφία καὶ ὁ ὁποῖος εἶχε πυρποληθῇ. Διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ αὐτοῦ καλλιτεχνήματος ἀπασχολήθησαν περὶ τοὺς 10 χιλιάδες ἐργάται ἐπὶ πέντε περίπου συνεχῇ ἔτη καὶ ἔδαπανήθησαν περὶ τὰ 360 ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Σήμερον ἡ Ἁγία Σοφία εὑρίσκεται εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς Ἱστορικὸν Μοῦσεῖον. Τὸ σχέδιον τῶν ἀνωτέρω ἀρχιτεκτόνων ἐπεκράτησεν ἔκτοτε καὶ πλεῖ-

Ναός ρυθμοῦ Γοτθικοῦ

στοι ναοὶ κτίζονται μὲ ρυθμὸν Βυζαντινόν.

Ναοὶ Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπάρχουν πολλοί· ἡ Καπνικαρέα, ὁ Ἅγιος Ἐλευθέριος, οἱ Ἅγιοι Θεόδωροι καὶ ἄλλοι. Ὁ Ἅγιος Γεώργιος τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι ἐπίσης ρυθμοῦ Βυζαντινοῦ. Οἱ ναοὶ πολλῶν Μοναστηρίων εἰς τὴν πατρίδα μας εἶναι ἐπίσης τοῦ ἰδίου ρυθμοῦ.

Γ'. Ὁ Γοτθικὸς ρυθμὸς

Ὁ Γοτθικὸς ρυθμὸς διὰ τὴν κατασκευὴν ναῶν ἐνεφανίσθη διὰ πρώτην φοράν εἰς τοὺς *Γότθους*, κατὰ τὸν Μεσαίωνα. Τὸ ὄνομα αὐτὸ ἐδόθη εἰς τὸν ρυθμὸν ἀπὸ τὸν διάσημον Ἰταλὸν ζωγράφον Ραφαήλ. Οὗτος μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ἠθέλησε νὰ χαρακτηρίσῃ αὐτὸν ὡς ρυθμὸν βάρβαρον, ἐν ἀντιθέσει μὲ τὴν ὡραίαν Βυζαντινὴν τέχνην.

Παρ' ὅλην ὁμως τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν, ὁ Γοτθικὸς ρυθμὸς ταχύτατα διεδόθη καὶ ἐπεβλήθη. Τὰ πλεονεκτήματα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει εἶναι ὅτι ἐκεῖ ὅπου εἰς τὴν Βασιλικὴν ὑπάρχουν

τόξα καὶ καμπύλαι, ὁ Γοτθικὸς ρυθμὸς τὰ μετατρέπει εἰς ὀξείας γωνίας.

Οἱ ναοὶ οἱ κτιζόμενοι μὲ τὸν ρυθμὸν αὐτὸν φέρουν πολλὰ στενὰ παράθυρα μὲ χρωματισμένας ὑάλους. Ὡς βάσις τοῦ ρυθμοῦ αὐτοῦ εἶναι ὁ ρυθμὸς τῆς Βασιλικῆς. Ἡ στέγη τῶν ναῶν τῶν κατασκευασμένων μὲ τὴν Γοτθικὴν ἀρχιτεκτονικὴν εἶναι ὀξυγώνιος. Ὁ Γοτθικὸς ρυθμὸς δίδει μεγάλην προσοχὴν εἰς τὴν πρόσοψιν. Αὐτὴ ἔχει τρεῖς στήλας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μεσαία εἶναι ἡ μεγαλύτερα.

Πολλοὶ εὐρωπαϊκαὶ Μητροπόλεις εἶναι ρυθμοῦ Γοτθικοῦ : ὅπως ἡ Μητρόπολις τῶν Παρισίων, τοῦ Ρουέν, τοῦ Ἀμιέν, ὁ Καθεδρικός ναὸς τῆς Νέας Ὑόρκης κλπ. Ἡ Γοτθικὴ ἀρχιτεκτονικὴ ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰ σκεύη τῶν ἐκκλησιῶν, εἰς τὰ δημόσια κτίρια καὶ εἰς λοιπὰς οἰκοδομὰς. Ἀκόμη καὶ καθίσματα καὶ κλῖνας καὶ ἄλλα ἀντικείμενα ἔχομεν σήμερον γοτθικοῦ ρυθμοῦ.

Δ'. Ὁ ρυθμὸς τῆς Ἀναγεννήσεως

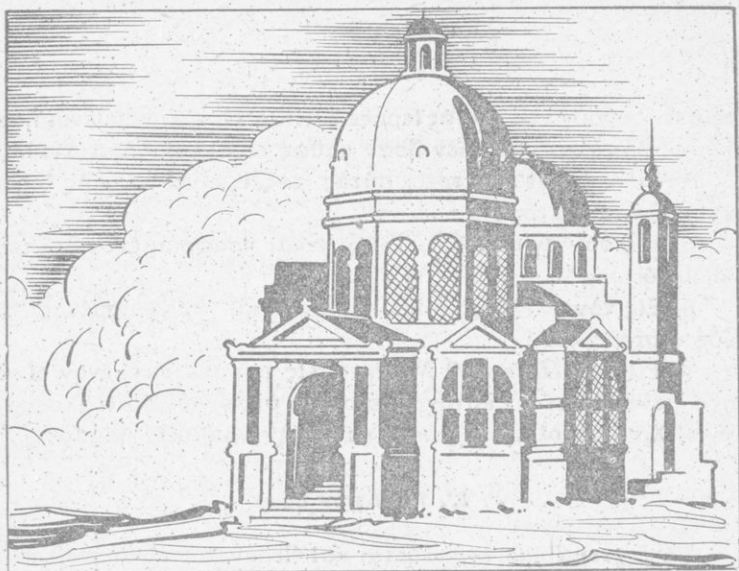
Κατὰ τὸν 15ον μ.Χ. αἰῶνα, μαζὶ μὲ τὴν ἀναγέννησιν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, ἡ ὁποία ἔγινεν εἰς τὴν Δύσιν, ἐνεφανίσθη εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ὁ ρυθμὸς τῆς Ἀναγεννήσεως. Οὗτος φέρει αὐτὸ τὸ ὄνομα διότι ἐφανερώθη κατὰ τὸν χρόνον αὐτόν.

Τὸν ρυθμὸν παρουσίασαν οἱ Ἱτατοὶ ἀρχιτέκτονες εἰς τὴν πατρίδα των καὶ ἀπ' ἐκεῖ διεδόθη καὶ εἰς ἄλλα εὐρωπαϊκὰ μέρη.

Οἱ ναοὶ, οἱ ὁποῖοι κτίζονται μὲ τὸν ρυθμὸν τῆς Ἀναγεννήσεως, ἔχουν στέγην ἐπίπεδον καὶ εἰς τὸ μέσον αὐτῆς ἓνα μεγάλον τροῦλλον. Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πρόσοψιν εἰς τὸ μέσον φέρουν κίονας (κολῶνας) μὲ κιονόκρανον Κορινθιακοῦ ρυθμοῦ.

Ἡ ὅλη κατασκευὴ τῶν κτιρίων παρουσιάζει μεγαλοπρέπειαν, κομψότητα καὶ χάριν. Ὀνομαστὸν ὑπόδειγμα τοῦ ρυθμοῦ τούτου εἶναι ὁ ἐν Ρώμῃ ναὸς τοῦ Ἁγίου Πέτρου, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ μεγαλύτερος χριστιανικὸς ναὸς εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Λέγεται ὅτι διὰ τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ ἐχρηιάσθησαν περισσότερα ἀπὸ 100 ἔτη.

Ὁ ρυθμὸς τῆς Ἀναγεννήσεως εἶναι συγχώνευσις τοῦ Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς Σταυρωτῆς Βασιλικῆς.

Ναός ρυθμοῦ Ἀναγεννήσεως

Ε'. Ἄλλοι ρυθμοὶ

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω τεσσάρων εἰδῶν ρυθμῶν σύμφωνα μετὰ τοὺς ὁποίους εἶδομεν ὅτι κτίζονται οἱ ναοί, τὸ ἀνήσυχον πνεῦμα τῶν ἀρχιτεκτόνων ἐπενόησε καὶ ἄλλους. Αὐτοὶ εἶναι ὁ ρυθμὸς Μπαρόκ καὶ ὁ ρυθμὸς Ροκοκό.

Οἱ ναοὶ οἱ ὁποῖοι ἀκολουθοῦν τὸ σχέδιον Μπαρόκ, ἔχουν κολοσσιαῖον ὄγκον. Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Παύλου εἰς τὸ Λονδὶνον εἶναι κτισμένος μετὰ ρυθμὸν Μπαρόκ. Ὁ ρυθμὸς Ροκοκό εἶναι τροποποιήσις τοῦ ρυθμοῦ Μπαρόκ. Τὰ κτίριά του διακρίνονται διὰ τὴν κομψότητα καὶ μεγαλοπρέπειάν των.

4. Τὰ μέρη τοῦ Ναοῦ

Ἀφ' οὗτου ἔγιναν αἱ πρῶται Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι, οἱ Χριστιανοὶ ἦσαν διηρημένοι εἰς τρεῖς τάξεις : α) Εἰς τοὺς κληρικοὺς, β) εἰς τοὺς πιστοὺς καὶ γ) εἰς τοὺς κατηχουμένους.

Καὶ οἱ μὲν κληρικοὶ ἐτέλουν τὰ ἱερατικά καθήκοντα. Οἱ πιστοί, ὡς βαπτισμένοι, ἦσαν τέλειοι Χριστιανοὶ καὶ ἠδύναντο νὰ

παρακολουθοῦν πάσας τὰς ἱερωτελεστίαις. Οἱ κατηχούμενοι ἦσαν ἀκόμη ἀβάπτιστοι καὶ δὲν ἦσαν καθὼς οἱ ἄλλοι Χριστιανοί.

Ἀναλόγως μὲ τὰς τρεῖς αὐτὰς τάξεις εἶναι ὁ ναὸς διηρημένος εἰς τρία μέρη :

α) Εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα. Τοῦτο εἶναι προωρισμένον διὰ τοὺς κληρικούς.

β) Εἰς τὸν Κυρίως Ναόν. Αὐτὸς εἶναι προωρισμένος διὰ τοὺς πιστοὺς καὶ

γ) Εἰς τὸν Πρόναον ἢ Νάρθηκα, εἰς τὸν ὁποῖον ἔμενον οἱ κατηχούμενοι. Σήμερον κατηχούμενοι δὲν ὑπάρχουν διότι ὅλοι σχεδὸν οἱ Χριστιανοὶ βαπτίζονται κατὰ τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν.

Α'. Τὸ Ἅγιον Βῆμα

Τὸ Ἅγιον Βῆμα ὀνομάζεται καὶ Ἱερὸν καὶ εἶναι τὸ ἱερώτερον μέρος τοῦ ναοῦ, εὐρίσκεται δὲ εἰς τὸ ἀνατολικὸν αὐτοῦ μέρος. Εἶναι ὀλίγον ὑψηλότερον ἀπὸ τὰ ἄλλα μέρη τοῦ ναοῦ καὶ χωρίζεται ἀπὸ τὸν κυρίως ναὸν διὰ τοῦ *Εἰκονοστασίου*.

Μὲ τὸν κυρίως ναὸν τοῦτο ἐπικοινωνεῖ μὲ τρεῖς εἰσόδους, πύλας. Ἡ μεσαία λέγεται *Ὠραία Πύλη* καὶ εἶναι πλατυτέρα ἀπὸ τὰς δύο ἄλλας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία εὐρίσκεται ἀριστερὰ καὶ ἡ ἄλλη δεξιὰ αὐτῆς. Ἀπὸ τὴν Ὠραίαν Πύλην δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἰσέλθῃ καὶ νὰ ἐξέλθῃ λαϊκός.

Τὸ Ἅγιον Βῆμα ὀνομάζεται καὶ *Θυσιαστήριον* καὶ *Ἄδυτον*. Εἰς αὐτὸ ἐπιτρέπεται νὰ εἰσέρχωνται μόνον οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ ὑπηρετοῦντες εἰς τὸν ναόν.

Εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα ὑπάρχει ἡ Ἁγία Τράπεζα, ἡ Πρόθεσις, τὸ *Σκευοφυλάκιον* καὶ τὸ *Σύνθρονον*.

1. Ἡ Ἁγία Τράπεζα. Αὐτὴ εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τοῦ Ἀγίου Βήματος. Εἶναι τράπεζα λιθίνη τετράγωνος, ἡ ὁποία στηρίζεται ἢ εἰς ἕνα κεντρικὸν στύλον ἢ εἰς τέσσαρας τοιούτους ἀνά ἕνα εἰς τὸ κάθε ἄκρον. Ἡ Ἁγία Τράπεζα συμβολίζει τὸν ἱερὸν Τάφον τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπ' αὐτῆς τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Ὁ μεσαῖος στύλος παριστάνει τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Ἰδρυτὴν τῆς Ἐκκλησίας. Ὅταν ἡ Ἁγία Τράπεζα στηρίζεται εἰς τέσσαρας στύλους, αὐτοὶ συμβολίζουν τοὺς τέσσαρας Εὐαγγελιστάς, οἱ ὁποῖοι διὰ τῶν θείων

Εὐαγγελίων ἐστήριξαν τὴν Χριστιανικὴν πίστιν καὶ συντέλεσαν νὰ διαδοθῇ αὕτη εἰς τὸν κόσμον.

Εἰς τὴν βᾶσιν τῆς Ἀγίας Τραπεζῆς ὑπάρχει μέσα εἰς κοίλωμα μίᾳ θήκῃ ἀργυρᾶ. Εἰς ταύτην εἶναι τοποθετημένα ἅγια λείψανα. Τὰ λείψανα συμβολίζουν τὰς θυσίας τῶν ἡρώων καὶ μαρτύρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅτι ἐπ' αὐτῶν στηρίζεται ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ.

Ἐπάνω εἰς τὴν Ἀγίαν Τράπεζαν παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς :

α'. Τὸ *Εἰλητόν*. Τοῦτο εἶναι ὕφασμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ζωγραφισμένη ἡ εἰκὼν τοῦ Ἐπιταφίου. Ὅταν πρόκειται νὰ γίνῃ ἡ Θεία Λειτουργία, τὸ Εἰλητόν ἐκτυλίσσεται καὶ δι' αὐτοῦ σκεπάζεται ἡ Ἀγία Τράπεζα.

β'. Τὸ *Κατασάρκιον*. Τοῦτο εἶναι ὕφασμα τὸ ὁποῖον συμβολίζει τὴν σινδόνην μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἰωσήφ περιετύλιξε τὸ θεῖον Σῶμα τοῦ Χριστοῦ.

γ'. *Δύο Κηροπήγια*. Ταῦτα ἀνάπτονται κατὰ τὴν Θείαν Λειτουργίαν.

δ'. Τὸ *Θεῖον Εὐαγγέλιον*. Τοῦτο συμβολίζει τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου.

ε'. Τὸ *Ἀρτοφόριον*. Τοῦτο εἶναι κιβωτίδιον ξύλινον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου φυλάσσεται ἡγιασμένος ἄρτος ἀπὸ τὴν Μεγάλῃν Πέμπτην καὶ χρησιμεύει δι' ἐξαιρετικὰς περιστάσεις. Ἐὰν ὁ ἱερεὺς εὗρεθῇ εἰς ἐξοχήν, εἰς στρατόπεδον ἢ εἰς ναῦσκον, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια καὶ θέλει νὰ τελέσῃ λειτουργίαν, τότε ὡς Ἀγίαν Τράπεζαν μεταχειρίζεται τὸ *Ἀντιμίνειον*. Τοῦτο εἶναι ὕφασμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ζωγραφισμένος ὁ τάφος τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα του εἶναι ραμμένα ἅγια λείψανα.

2. Ἡ *Πρόθεσις*. Αὕτη ὀνομάζεται καὶ Προσκομιδὴ ἢ *Παρατραπέζιον*. Εἶναι μικρὰ τράπεζα ἢ κοιλότης, εὗρισκομένη ἀριστερὰ τῆς Ἀγίας Τραπεζῆς καὶ χρησιμεύει διὰ νὰ τοποθετοῦν ἐπ' αὐτῆς τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον, ἥτοι τὰ *Θεῖα Δῶρα*, προτοῦ τὰ μεταφέρουν εἰς τὴν Ἀγίαν Τράπεζαν. Ἡ *Πρόθεσις* συμβολίζει τὴν φάτνην ὅπου ἐγεννήθη ὁ Χριστός. Πλησίον εἰς αὐτὴν εἶναι τὸ *Χωνευτήριον* καὶ ὁ *Νιπτῆρ*.

3. Τὸ *Σκευοφυλάκιον*. Τοῦτο εἶναι κιβώτιον, δύναται ὁμῶς νὰ εἶναι καὶ δωμάτιον, εὗρισκόμενον δεξιὰ τῆς Ἀγίας Τραπε-

ζης. Χρησιμεύει διὰ τὴν φύλαξιν τῶν ἱερῶν σκευῶν.

4. Τὸ *Σύνθρονον*. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ θρόνων καὶ καθισμάτων τὰ ὁποῖα εἶναι τοποθετημένα ὀπισθεν τῆς Ἀγίας Τράπέζης καὶ χρησιμεύουν νὰ κάθωνται οἱ Ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἱερεῖς. Λέγεται σύνθρονον, διότι ὑπάρχουν πολλοὶ μαζὶ θρόνοι. Ἀπὸ πλείστας ἐκκλησίας λείπει τὸ σύνθρονον.

Β'. Ὁ Κυρίως Ναὸς

Ὁ *Κυρίως Ναὸς* εἶναι τὸ μέρος τοῦ ναοῦ μεταξὺ Ἀγίου Βήματος καὶ τοῦ Νάρθηκος. Ἀπὸ τὸ Ἅγιον Βῆμα χωρίζεται διὰ τοῦ Εἰκονοστασίου ἢ Τέμπλου.

Εἰς τὸν κυρίως ναὸν παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς:

1. Τὴν *Σολέαν*. Αὕτη ἦτο ὕψωμα μικρόν, ἐμπρὸς εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα, τὸ ὁποῖον εἶχε καθίσματα ἐκτισμένα διὰ νὰ κάθωνται ὠρισμένοι ἄρχοντες κλπ. Σήμερον ἀντ' αὐτῆς ὑπάρχει μικρὸν κυκλικὸν ἀνάβαθρον ἐμπρὸς εἰς τὴν Ὡραίαν Πύλην.

2. Τὰ *Στασίδια*. Ταῦτα εἶναι ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ καὶ ἀριστεροῦ μέρους τοῦ κλίτους καὶ ἐπ' αὐτῶν κάθονται οἱ πιστοί.

3. Ὁ Ἅμβων. Αὐτὸς εἶναι τοποθετημένος ἐπάνω καὶ ἀριστερὰ τοῦ κλίτους. Χρησιμεύει διὰ το θεῖον κήρυγμα καὶ διὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἀγίου Εὐαγγελίου.

4. Ὁ Ἀρχιερατικὸς θρόνος ἢ τὸ *Δεσποτικόν*. Οὗτος εὐρίσκεται ἀπέναντι τοῦ ἁμβωνος, διὰ νὰ ἴσταται ἐπ' αὐτοῦ ὁ Ἐπίσκοπος. Λαϊκὸς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν Δεσποτικὸν θρόνον.

5. Τὰ Ἀναλόγια. Ταῦτα εἶναι κατεσκευασμένα ἐκ ξύλου καὶ δύνανται νὰ περιστρέφωνται. Εἶναι δύο καὶ εἶναι τοποθετημένα τὸ ἓν πρὸ τοῦ δεξιοῦ ψάλτου καὶ τὸ δευτέρον πρὸ τοῦ ἀριστεροῦ. Ἐπ' αὐτῶν τοποθετοῦν οἱ ψάλται τὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦν κατὰ τὴν θέαν λειτουργίαν.

6. Ὁ *Γυναικωνίτης*. Αὐτὸς εὐρίσκεται εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ ναοῦ, εἶναι κατασκευασμένος ἐν εἵδει ἐξέδρας καὶ χρησιμεύει διὰ τὴν παραμονὴν τῶν γυναικῶν.

7. Τὸ *Εἰκονοστάσιον*. Τοῦτο λέγεται καὶ *Τέμπλον*. Εἶναι ξύλινον ἢ μαρμάρινον διάφραγμα καὶ χωρίζει τὸ Ἅγιον Βῆμα ἀπὸ τὸν κυρίως ναόν. Ἐπ' αὐτοῦ εἶναι τοποθετημέναι αἱ εἰκόνες καὶ εὐρίσκονται αἱ τρεῖς Πύλαι, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μεσαία, ὅπως προείπομεν, λέγεται Ὡραία Πύλη ἢ καὶ Βημόθυρον.

Γ'. Ὁ Νάρθηξ ἢ Πρόναος

Ὅταν μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν ὑπῆρχεν ἡ τάξις τῶν κατηχομένων, οὗτοι παρέμενον εἰς τὸν *Νάρθηκα*. Νάρθηξ δὲ ἡ *Πρόναος* ἦτο ὁ χώρος μεταξὺ τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ τοῦ *Προπύλου*. Ὁ Νάρθηξ ἐχωρίζετο ἀπὸ τὸν κυρίως ναὸν μὲ τρεῖς θύρας: Ἡ μεσαία ἐλέγετο *Βασιλική*, διότι δι' αὐτῆς εἰσῆρχετο ὁ Βασιλεὺς. Εἰς τοὺς μαύρους χρόνους τῆς δουλείας ὁ Νάρθηξ ἐχρησίμευεν ὡς *Κρυφὸ Σχολεῖο* ὅπου ἐμάνθανον γράμματα τὰ τέκνα τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν μας. Σήμερον οἱ Νάρθηκες σχεδὸν ἔλειψαν. Προέκτασις τοῦ Νάρθηκος ἦτο τὸ *Πρόπυλον*. Εἰς αὐτὸ ὑπῆρχε κρήνη εἰς τὸ ὕδωρ τῆς ὁποίας ἐνίπτοντο οἱ Χριστιανοὶ καὶ εἰσῆρχοντο εἰς τὸν ναὸν καθαροί.

Εἰς τὴν Κρήνην τοῦ Προπύλου τῆς Ἀγίας Σοφίας ὑπῆρχεν ἐπιγραφή ἡ ὁποία ἔλεγεν:

ΝΙΨΟΝ ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗ ΜΟΝΑΝ ΟΨΙΝ

Αὕτῃ ὀνομάζεται *Καρκινική* καὶ ἀναγινώσκεται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἐκ τοῦ τέλους πρὸς τὴν ἀρχήν.

5. Ἱερὰ σκεύη

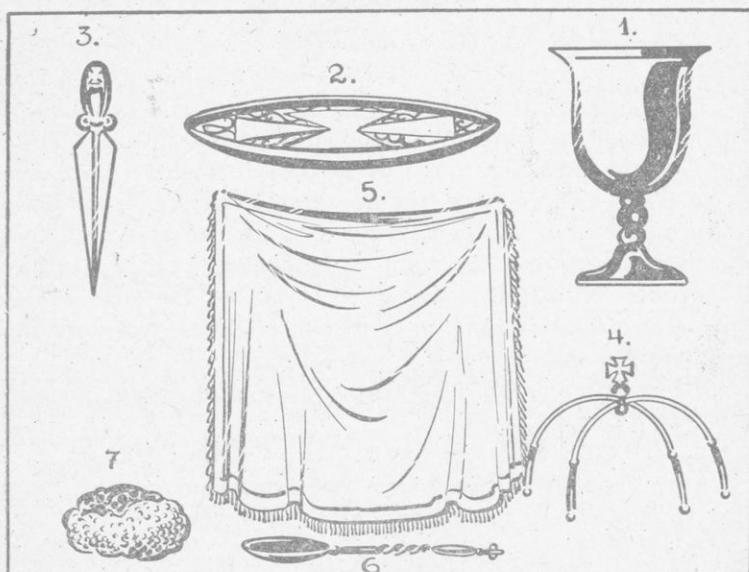
Οἱ ἱερεῖς διὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας μεταχειρίζονται ὀρισμένα σκεύη. Ἐπίσης μεταχειρίζονται καὶ σκεύη ἄλλα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἄλλων ἱερῶν καθηκόντων. Ὅταν τὰ σκεύη αὐτὰ εἶναι ἡγιασμένα, ἀπαγορεύεται νὰ χρησιμοποιηθοῦν δι' ἄλλην ἐργασίαν διότι εἶναι σκεύη ἱερά.

Τὰ σκεύη τὰ χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν Θείαν Εὐχαριστίαν εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. Τὸ *Ἅγιον Ποτήριον*. Τοῦτο εἶναι ποτήριον χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν, εἰς τὸ ὁποῖον ρίπτει ὁ ἱερεὺς τὸν Τίμιον Ἅρτον καὶ τὸν Οἶνον. Εἶναι ἐκ τῶν ἱερωτέρων σκευῶν τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ συμβολίζει τὸ ποτήριον τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τοὺς μαθητάς διὰ νὰ πίνουν καὶ τοὺς εἶπε: «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμα μου...».

2. Ὁ *Ἅγιος Δίσκος*. Οὗτος εἶναι μικρὸς στρογγυλὸς δίσκος ἀργυροῦς, εἰς τὸν ὁποῖον θέτει ὁ ἱερεὺς τὰς μερίδας τοῦ Ἁγίου Ἅρτου. Συμβολίζει τὴν φάτνην τῶν ἀλόγων ζώων, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Χριστός.

Κατήχσεις καὶ Λειτουργική, Β.Γ.Ο.

*Ιερά Σκεύη: 1) Τὸ Ἅγιον ποτήριον. 2) Ὁ Δίσκος. 3) Ἡ Λόγχη. 4) Ὁ Ἀστερίσκος. 5) Ὁ Ἀήρ. 6) Ἡ Λαβίς. 7) Ὁ Σπόγγος.

3. *Ἡ Λόγχη*. Αὕτη εἶναι λόγχη μικροσκοπική, ἡ ὁποία συμβολίζει τὴν λόγχην διὰ τῆς ὁποίας εἰς τῶν στρατιωτῶν ἐκέντησε τὴν πλευράν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀμέσως ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ. Δι' αὐτῆς ὁ ἱερεὺς τεμαχίζει τὸν Ἅγιον Ἄρτον.

4. *Ὁ Ἀστερίσκος*. Αὐτὸς εἶναι κατεσκευασμένος ἀργυροῦς καὶ ἀποτελεῖται ἐκ δύο ἐλασμάτων κυρτῶν, ἠνωμένων εἰς σχῆμα Σταυροῦ. Στηρίζεται εἰς τέσσαρας πόδας καὶ τοποθετεῖται ἐπάνω εἰς τὸν δίσκον διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸ κάλυμμα νὰ ἐγγίξῃ τὸν Ἅγιον Ἄρτον. Συμβολίζει τὸν ἀστέρα ὁ ὁποῖος ὠδήγησε τοὺς τρεῖς μάγους νὰ φθάσουν εἰς Βηθλεέμ.

5. *Ὁ Ἀήρ*. Αὐτὸς εἶναι τετράγωνον ὕφασμα διὰ τοῦ ὁποίου καλύπτει ὁ ἱερεὺς τὸ Ἅγιον Ποτήριον καὶ τὸ Ἅγιον Δίσκον. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ πέσῃ ἐντὸς τοῦ Τιμίου Ἄρτου καὶ τοῦ Οἴνου, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται εἰς τὸ Ἅγιον Ποτήριον, κανὲν ἔντομον. Ὡνομάσθη Ἀήρ, διότι μὲ τὸ

·Ο Ἐπιτάφιος

Ὕφασμα τοῦτο ἀερίζει ὁ ἱερεὺς τὰ Τιμια Δῶρα, ὅταν ἀπαγγέλλεται τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως. Συμβολίζει δὲ τὴν σινδόνην μὲ τὴν ὁποίαν περιετύλιξαν τὸ Σῶμα τοῦ Κυρίου μετὰ τὴν Ἀποκαθήλωσιν.

6. Ἡ *Λαβίς*. Αὐτὴ εἶναι μικρὸν μετάλλινον κοχλιάριον διὰ τοῦ ὁποίου μεταλαμβάνει ὁ ἱερεὺς τοὺς πιστοὺς.

7. Τὸ *Ζέον*. Τοῦτο εἶναι μικρὸν δοχεῖον ἐντὸς τοῦ ὁποίου θερμαίνεται τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον χύνει ὁ ἱερεὺς εἰς τὸ Ἅγιον Ποτήριον.

8. Ὁ *Σπόγγος* καὶ ἡ *Μοῦσα*. Εἶναι δύο σπόγγοι μικροὶ καὶ χρησιμεύουν νὰ καθαρῶν δι' αὐτῶν ὁ ἱερεὺς τὸ Ἅγιον Ποτήριον καὶ τὸν Ἅγιον Δίσκον μετὰ τὴν Θείαν Κοινωνίαν.

Τὰ ἄλλα Ἱερὰ Σκεύη

Ταῦτα εἶναι :

1. Τὸ *Θυμιατήριον*. Τοῦτο εἶναι μετάλλινον δοχεῖον εἰς τὸ ὁποῖον θέτουν ἀνημμένους ἄνθρακας καὶ θυμίαμα εὖοσμον διὰ τοῦ ὁποίου θυμῶ ὁ ἱερεὺς τὸν ναόν, τὰς ἀγίας εἰκόνας καὶ

τοὺς πιστοὺς. Ὅπως ὁ καπνὸς τοῦ θυμιατηρίου ἀναβαίνει εἰς τὸν οὐρανὸν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἀναβαίνει καὶ ἡ προσευχὴ τῶν πιστῶν πρὸς τὸν Θεόν. Αὐτὸ συμβολίζει τὸ θυμιαστήριον.

«Κατευθυνήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου» λέγει ὁ προφητὰν Δαυὶδ εἰς τοὺς ψαλμοὺς του.

2. *Μυροδοχεῖον* ἢ *Μυροφόριον*. Τοῦτο εἶναι δοχεῖον ἐξ ἀργύρου ἢ ὑάλινον ἐντὸς τοῦ ὁποίου φυλάσσεται τὸ Ἅγιον Μύρον.

3. *Τὸ Δίπτυχον*. Τοῦτο εἶναι δίφυλλος χάρτης. Εἰς ἓν ἐκ τῶν φύλλων γράφει ὁ ἱερεὺς τὰ ὀνόματα τῶν ζώντων τὰ ὁποῖα μνημονεύει καὶ εἰς τὸ δεύτερον τὰ ὀνόματα τῶν τεθνεώτων τὰ ὁποῖα ἐπίσης μνημονεύει.

4. Ὁ Ἅετός. Οὗτος εἶναι τεμάχιον ὑφάσματος στρογγυλὸν ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ζωγραφισμένος αἰετός. Εἰκονίζεται μὲ ἀνοιγμένας τὰς πτέρυγας νὰ πετᾷ, ἐνῶ κάτωθεν αὐτοῦ εἶναι ζωγραφισμένη πόλις. Ὁ Ἅετός χρησιμοποιεῖται κατὰ τὴν χειροτονίαν τῶν Ἐπισκόπων. Ὅπως ὁ αἰετός πετᾷ εἰς τὰ ὕψη, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον πρέπει νὰ ὑψώνεται τοῦ Ἐπισκόπου ἡ ψυχὴ πρὸς τὸν Θεόν διὰ τὸ ποίμνιόν του. Τοῦτο συμβολίζει ἡ πόλις καὶ ὁ αἰετός.

5. Ὁ Ἐπιτάφιος. Οὗτος εἰκονίζει τὸν Σωτῆρα νεκρόν. Χρησις τοῦ ἐπιταφίου γίνεται κατὰ τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν ὅταν ψάλλεται ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἐπιταφίου καὶ ὅταν γίνεται ἡ ἐκφορά αὐτοῦ.

6. Τὰ Ἐξαπτέρυγα. Εἰς αὐτὰ εἰκονίζονται ἄγγελοι πτερωτοὶ μὲ τὰ πτερὰ ἀνοιγμένα. Τὰ ἔξαπτέρυγα προπορεύονται ἀπὸ κάθε ἐκκλησιαστικῇ πομπῇ. Συμβολίζουν τοὺς ἀγγέλους ἐκτελοῦντας προστάγματα τοῦ Θεοῦ.

7. Αἱ Κανδήλαι. Αὗται ἐχρησιμοποιήθησαν ἀπὸ παλαιῶν χρόνων εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Ἐντὸς αὐτῶν ἔθετον ἔλαιον καὶ ἐφωτίζετο ὁ ναὸς καὶ αἱ ἅγιοι εἰκόνες. Τὸ ἔλαιον συμβολίζει τὴν θείαν εὐσπλαγχνίαν, τὸ δὲ φῶς, τὸ πνευματικὸν φῶς, τὸ ὁποῖον φωτίζει καὶ ἀγιάζει τὸν ἄνθρωπον.

Οἱ Ἑβραῖοι εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν εἶχον τὴν Ἐπίφωτον *λυχνίαν*, ἡ ὁποία ἔκαιεν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου.

Εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν ὑπάρχει κανδήλα ἡ ὁποία διατηρεῖται διαρκῶς ἀνημμένη. Λέγεται *ἀκοίμητος*. Εἰκονίζει τὸ ἀκοίμητον φῶς τοῦ Ὑψίστου, τὸ ὁποῖον ἐκπέμπεται εἰς τὸν κόσμον.

Ἡ Κανδήλα, ἡ ὁποία κρέμαται εἰς τὸ μέσον τοῦ εἰκονοστασίου συμβολίζει τὸν Χριστόν. Αἱ κανδήλαι πρὸ τῶν εἰκόνων τῶν Ἀγίων συμβολίζουν τὸν πρὸς αὐτοὺς ὀφειλόμενον σεβασμόν.

8. *Οἱ Πολυέλαιοι.* Αὐτοὶ ὀνομάζονται καὶ *Χοροὶ* καὶ συμβολίζουν τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ τὸ ὁποῖον ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος ἐπέμπει κάτω εἰς τὴν γῆν, ὥπως ἐκπέμπεται τὸ φῶς τῶν ἀστέρων.

9. *Τὰ Κηρία.* Ταῦτα συμβολίζουν τὸ φῶς τῆς εὐσπλαγχνίας, τὸ ὁποῖον ὁ Θεὸς στέλλει εἰς ἡμᾶς. Τὰ κηρία ἀναπτόμενα πρὸ τῶν εἰκόνων τῶν Ἀγίων, φανερῶνουν τὴν τιμὴν καὶ τὸν σεβασμόν τὸν ὁποῖον ὀφείλομεν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ πρὸς αὐτοὺς.

10. *Οἱ Κώδωνες καὶ τὸ Σήμαντρον.* Οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν σκοπὸν ἔχουν νὰ καλοῦν τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Προτοῦ γίνῃ χρήσις αὐτῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διωγμῶν, οἱ Χριστιανοὶ εἰδοποιοῦντο καὶ προσήρχοντο εἰς τὴν θεῖαν λειτουργίαν ὑπὸ εἰδικῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο *λαοσυνάκται*. Εἰς τὰ μοναστήρια ἐχρησιμοποιοῦν οἱ μοναχοὶ τὸ *σήμαντρον* ἢ τὰ *σήμαντρα*.

Αὐτὰ ἦσαν τεμάχια ξηροῦ ξύλου ἢ τεμάχια σιδήρου, τὰ ὁποῖα ἐκρούοντο διὰ ξύλου ἢ σιδήρου ὑπὸ τοῦ ὑπρέτου τῆς ἐκκλησίας. Οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν λέγονται καὶ *καμπάνες* διότι τὸ μέταλλον διὰ τοῦ ὁποῖου αὐταὶ κατασκευάζονται ἐξάγεται ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Ἰταλικῆς πόλεως *Καμπανίας*.

11. *Κολυμβήθρα.* Διὰ τὴν βάπτισιν τῶν νηπίων τῶν Χριστιανῶν χρησιμοποιεῖται ἡ *Κολυμβήθρα*. Αὕτη εἶναι λέβης ἐκ χαλκοῦ ἔξωθεν στολισμένος μὲ σταυροὺς. Συμβολίζει τὸν ποταμὸν Ἰορδάνην, εἰς τὸν ὁποῖον ἐβαπτίσθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ἀκόμη συμβολίζει καὶ τὴν ὀνομαστὴν κολυμβήθραν τοῦ *Σιλῳάμ*, τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ ἐτάραττεν ἄγγελος καὶ οἱ ἐν αὐτῇ λουόμενοι ἀσθενεῖς ἐθεραπεύοντο.

12. *Εἰκόνες.* Εἰς τοὺς ναοὺς ἔχομεν εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας, τῶν Ἀποστόλων, τῶν ἀγγέλων καὶ λοιπῶν Ἀγίων. Αὗται δύνανται νὰ εἶναι ζωγραφισμέναι εἰς τοὺς τοίχους ὥς τοιχογραφίαι ἢ νὰ εἶναι εἰκόνες τεχνηταὶ ἐπὶ σανίδος. Εἰς τὰς εἰκόνας οἱ Χριστιανοὶ ἀπονέμεμεν τιμὴν καὶ σεβασμόν. Τιμῶμεν δὲ καὶ σεβόμεθα ὅχι τὴν εἰκόνα, ἀλλὰ τὸ δι' αὐτῆς εἰκονιζόμενον πρόσωπον. Λατρείαν μόνον εἰς τὸν Θεὸν ὀφείλομεν.

13. *Σύμβολα.* Κατὰ τοὺς πρώτους Χριστιανικοὺς χρόνους,

οἱ Χριστιανοὶ ἀντὶ τῶν ναῶν ἐχρησιμοποιοῦν πρῶτον διάφορα οἰκήματα καὶ ἀργότερον σπήλαια καὶ κατακόμβας. Εἰς τοὺς τοίχους αὐτῶν ἐζωγράφιζον διαφόρους παραστάσεις συμβολικὰς πρὸς στολισμὸν.

Μερικὰς ἀπὸ τὰς συμβολικὰς παραστάσεις διατηροῦμεν εἰς τοὺς ναοὺς μας καὶ σήμερον. Τὸ γράμμα Χ σημαίνει Χριστός. Τὸ Α καὶ Ω σημαίνει τὸ μὲν Α τὴν ἀρχὴν τὸ δὲ Ω τὸ τέλος. Α—Ω λοιπὸν εἶναι ὁ Θεός, δηλαδὴ ἀρχὴ καὶ τέλος. Ὅταν βλέπωμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ζωγραφισμένην περιστεράν, σημαίνει εἰρήνην. Ὁ Φοῖνιξ σημαίνει τὴν νίκην κλπ.

6. Τὰ Ἱερὰ Ἄμφια

Ὅταν λέγομεν Ἱερὰ Ἄμφια, ἐννοοῦμεν τὴν ἰδιαιτέραν λαμπρὰν στολὴν τὴν ὁποῖαν ἐνδύονται οἱ κληρικοὶ κατὰ τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν.

Κατὰ τοὺς πρώτους Χριστιανικοὺς χρόνους οὔτε οἱ Ἀποστολοὶ οὔτε οἱ κληρικοὶ ἐφόρουσαν ἰδιαιτέρον ἔνδυμα. Ἀργότερον καθωρίσθη νὰ φοροῦν οἱ κληρικοὶ, ὅταν λειτουργοῦν, φορέματα λευκὰ καὶ διὰ νὰ διακρίνωνται ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ εἶναι καθαροὶ κατὰ τὴν τέλει τῆς Θείας Λειτουργίας.

Ἡ καθιέρωσις τῶν ἱερῶν ἀμφίων ὅπως ἔχουν σήμερον, χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 7ου αἰῶνος. Εἶναι δὲ αὐτὰ ἀνάλογα μὲ τὸν βαθμὸν τῆς ἱερωσύνης τὸν ὁποῖον φέρουν οἱ κληρικοὶ.

Καὶ ἐπειδὴ οἱ βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης εἶναι : Τοῦ Διακόνου, τοῦ Πρεσβυτέρου ἢ Ἱερέως καὶ τοῦ Ἐπισκόπου ἢ Μητροπολίτου, διὰ τοῦτο καὶ ἔχομεν ἄμφια ἰδιαίτερα διὰ κάθε βαθμὸν.

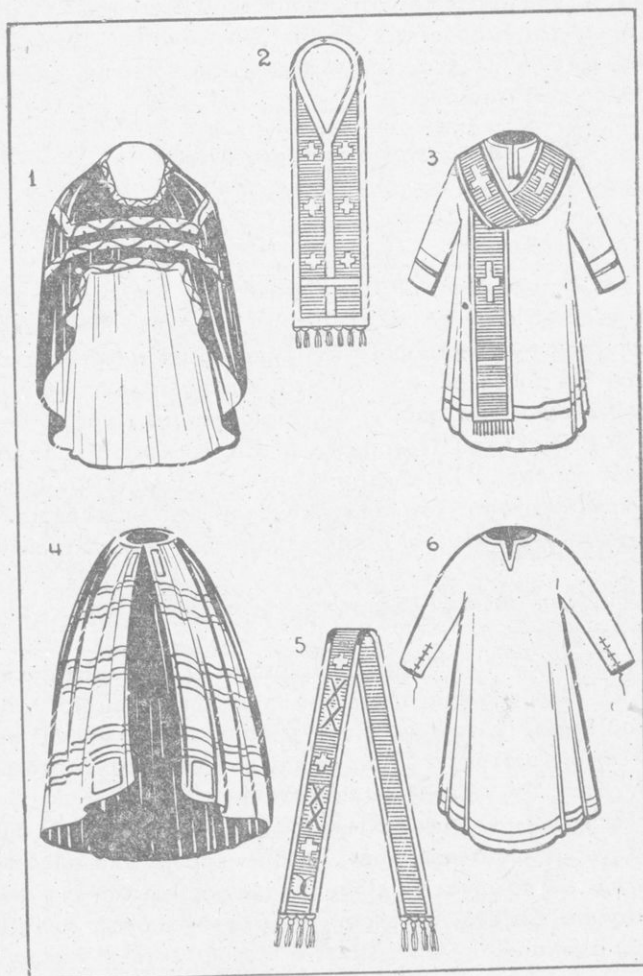
Α'. Τὰ Ἄμφια τοῦ Διακόνου

Ταῦτα εἶναι :

1. Τὸ Στιχάριον. Τοῦτο εἶναι χιτὼν μακρός, ὁ ὁποῖος φθάνει μέχρι τῶν ποδῶν. Ἐχει χρῶμα λευκὸν διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν καθαρότητα καὶ λευκότητα τῆς ψυχῆς, τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ κληρικός.

2. Τὰ Ἐπιμανίκια. Ταῦτα εἶναι τεμάχια ἐξ ὑφάσματος τὰ ὁποῖα σκεπάζουν τὰς χεῖρας τοῦ διακόνου εἰς τὰ μετακάρπια. Εἶναι χρυσοκέντητα μὲ σταυροὺς καὶ φανερῶνουν τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ Θεοῦ Δημιουργοῦ.

3. Τὸ Ὠράριον. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ μακρὰν στενὴν λω-

Ἱερὰ Ἄμφια. 1. Τὸ Φιλόνιον. 2. Τὸ Ἐπιτραχήλιον. 3. Ὁ Σάκος καὶ τὸ Ὠμοφόριον. 4. Ὁ Μαιδύας. 5. Τὸ Ὠράριον. 6. Τὸ στιχάριον.

ρίδα ἐξ ὑφάσματος. Κατὰ τὴν Θεϊαν Λειτουργίαν ὁ Διάκονος ρίπτει αὐτὸ ἐπάνω εἰς τὸν ἀριστερόν του ὦμον καὶ τὸ μὲν ἐν ἄκρον κρέμαται ἐμπρὸς του, τὸ δὲ ἄλλο ὀπίσω. Τὸ *ᾠράριον* εἶναι κεντημένον μὲ σταυροὺς καὶ εἶναι διακριτικὸν γνῶρισμα τοῦ βαθμοῦ τοῦ Διακόνου.

Β' Τὰ Ἄμφια τοῦ Πρεσβυτέρου

Ταῦτα εἶναι :

1. *Στιχάριον* καὶ τὰ *Ἐπιμανίκια*, τὰ ὁποῖα ἔχει καὶ ὁ Διάκονος.

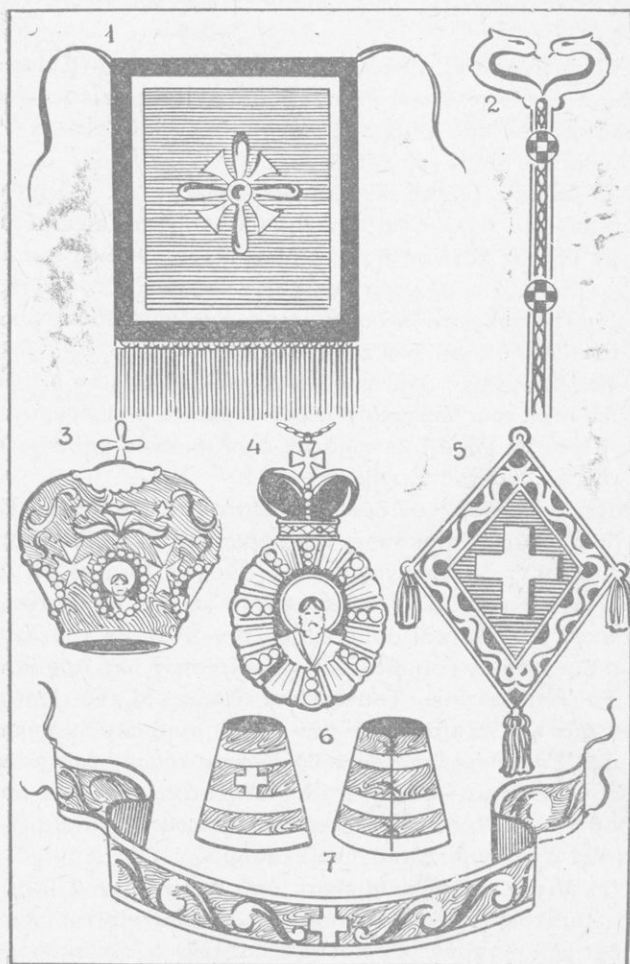
2. Τὸ *Ἐπιτραχήλιον*. Τοῦτο εἶναι λωρὶς διπλασία κατὰ τὸ πλάτος περίπου ἀπὸ τὸ πλάτος τοῦ ᾠραρίου τοῦ Διακόνου. Εἶναι κεντημένον μὲ σταυροὺς καὶ κρεμᾷ αὐτὸ ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τοῦ τραχήλου διὰ τοῦτο δὲ καὶ λέγεται ἐπιτραχήλιον. Τὸ μᾶκρος του φθάνει μέχρι τῶν ποδῶν. Τὸ ἄμφιον τοῦτο εἶναι τὸ διακριτικὸν τοῦ βαθμοῦ τοῦ Πρεσβυτέρου. Εἰς τὸ κάτω ἄκρον αὐτοῦ κρέμανται κροσσοί. Τὸ ἐπιτραχήλιον συμβολίζει τὸν ζυγὸν ὁ ὁποῖος κρέμαται ἀπὸ τὸν τράχηλον τοῦ Ἱερέως, οἱ δὲ κροσσοὶ τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν, οἱ ὁποῖοι ἀναμένουν τὴν σωτηρίαν ὑπ' αὐτοῦ.

3. Ἡ *Ζώνη*. Μὲ τὴν ζώνην περιεζωσμένος ὁ ἱερεὺς, συμβολίζει τὴν ἀγνότητα.

4. Τὸ *Ἐπιγονάτιον*. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐξ ὑφάσματος τετραγώνου. Ὁ Ἱερεὺς κρεμᾷ αὐτὸ ἀπὸ τὴν ζώνην του καὶ φθάνει μέχρι τοῦ δεξιοῦ γόνατος. Εἶναι χρυσοκέντητον καὶ δι' αὐτοῦ εἰκονίζεται ὁ Χριστός, ὁ Σταυρὸς καὶ οἱ Ἄγγελοι. Τοῦτο φορεῖ ὁ ἱερεὺς, ὅταν ἔχη ὠρισμένον βαθμόν.

5. Τὸ *Φαιλόνιον*. Ἀφοῦ ὁ ἱερεὺς φορέσῃ τὰ ἄλλα του ἄμφια, ὅσα προηγουμένως ἀνεφέραμεν, κατόπιν ἐπάνω ἀπὸ αὐτὰ φορεῖ τὸ *φαιλόνιον*. Αὐτὸ εἶναι ἓν εἶδος ἐπανωφορίου, ἀρκετὰ πλατύ, χωρὶς μανίκια καὶ ἔχει διάφορα χρώματα ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς ἱερᾶς ἀκολουθίας, τὴν ὁποίαν ὁ ἱερεὺς ἐκτελεῖ καὶ ἀναλόγως μὲ τὴν ἐπισημότητα τῆς ἐορτῆς. Εἶναι κεντημένον μὲ σταυροὺς καὶ φέρει ὀπισθεν τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ.

Συμβολίζει τὸ κόκκινον ἔνδυμα μὲ τὸ ὁποῖον οἱ Ἑβραῖοι ἐφόρεσαν τὸν Ἰησοῦν καὶ περιέπαιζον καὶ ἐχλεύαζον αὐτὸν λέγοντες : «Χαῖρε ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων».

Ἱερὰ Ἄμφια. 1. Ὁ Σάκος. 2. Ἡ Ἀρχιερατικὴ ράβδος. 3. Ἡ Μίτρα. 4. Τὸ Ἐγκόλπιον. 5. Τὸ Ἐπιγονάτιον. 6. Τὰ Ἐπιμανίκια. 7. Ἡ Ζώνη.

Γ'. Τὰ Ἄμφια τοῦ Ἐπισκόπου

Διὰ τὸν βαθμὸν τοῦ Ἐπισκόπου εἶναι ὠρισμένα τὰ ἀκόλουθα ἄμφια.

1. Τὸ Στιχάριον, 2) τὸ Ἐπιτραχήλιον, 3) τὰ Ἐπιμανίκια, 4) ἡ Ζώνη. Περὶ τούτων εἶπομεν διότι εἶναι κοινὰ μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα φοροῦν καὶ οἱ δύο ἄλλοι βαθμοί. Ἰδιαίτερα ἄμφια τοῦ Ἐπισκόπου εἶναι τὰ ἑξῆς :

1. Ὁ *Σάκκος*. Οὗτος εἶναι ἄμφιον πολυτελές. Ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μεγάλα φύλλα ἐκ βαρυτίμου ὑφάσματος, τὰ ὁποῖα ἐνώνονται μὲ μικρὰς ταινίας ἢ μὲ κωδωνίσκους. Φθάνει ἕως τὰ γόνατα, ἔχει μανίκια εὐρύχωρα καὶ εἶναι ἐνδυμα αὐτοκρατορικόν. Συμβολίζει τὸ κόκκινον ἐνδυμα μὲ τὸ ὁποῖον ἐνέδυσαν οἱ Ἐβραῖοι τὸν Ἰησοῦν καὶ τὸν ἐχλεύαζον.

2. Τὸ *Ὠμοφόριον*. Τοῦτο εἶναι ἄμφιον τὸ ὁποῖον ὁ Ἐπίσκοπος φέρει περὶ τοὺς ὤμους του, διὰ τοῦτο δὲ καὶ λέγεται ὠμοφόριον. Εἶναι μὲ χρυσᾶ κεντήματα στολισμένον καὶ ἔχει εἰς τὸ μέσον τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος.

Ὠμοφόρια ὑπάρχουν δύο : Τὸ μέγα καὶ τὸ μικρόν : Καὶ τὸ μὲν μέγα φορεῖ ὁ Ἐπίσκοπος ἐξ ἀρχῆς τῆς θείας λειτουργίας, μέχρις ὅτου γίνῃ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ δὲ μικρόν, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν. Τὸ ἄμφιον τοῦτο εἶναι διακριτικὸν τοῦ ἐπισκοπικοῦ βαθμοῦ καὶ συμβολίζει τὸν Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ. Τὸ μέγα ὠμοφόριον συμβολίζει τὸν Χριστὸν ὡς ἀρχιποιμένα.

3. Τὸ *Ἐπιγονάτιον*. Τοῦτο εἶναι ὅπως καὶ τοῦ ἱερέως καὶ ἔχει καὶ διὰ τὸν Ἐπίσκοπον τὴν ἰδίαν συμβολικὴν σημασίαν.

4. Τὸ *Ἐπανωκαλύμμανχον*. Τὸ ἄμφιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον φοροῦν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, ἀποτελεῖται ἀπὸ ὑφασμα μαῦρον, φέρει δύο ταινίας καὶ σκεπάζεται δι' αὐτοῦ τὸ καλυμμαύχιον, τὰ ὦτα καὶ ὁ τράχηλος τοῦ Ἐπισκόπου.

5. Ἡ *Μίτρα*. Αὕτη κοσμεῖται ὑπὸ πολυτίμων λίθων, εἶναι εἶδος στέμματος, φέρει τὸν δικέφαλον αἰτὸν εἰς τὴν κορυφήν, προσδίδει μεγαλοπρέπειαν καὶ φορεῖ αὐτὴν ὁ Ἐπίσκοπος, ὅταν εἶναι λειτουργός. Ἡ μίτρα φέρει καὶ τοὺς τέσσαρας Εὐαγγελιστὰς ζωγραφισμένους καὶ συμβολίζει τὸν ἀκάνθινον στέφανον, τὸν ὁποῖον ἔθεσαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἰησοῦ.

6. Ἡ *Ποιμαντορικὴ Ράβδος*. Ταύτην φέρει ὁ Ἐπίσκοπος κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν. Εἶναι ράβδος μεταλλικὴ καὶ πλουσιῶς

κεκοσμημένη. Αὕτη ἀπαστράπτει καὶ φέρει ἐπὶ τῆς κορυφῆς δύο ὄφεις, οἱ ὁποῖοι συμβολίζουν τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὸ μέσον τῶν ὄφεων φέρει σταυρὸν συμβολίζοντα τὴν νίκην. Ἡ ράβδος εἶναι σύμβολον δυνάμεως καὶ ἰσχύος τῶν Ἐπισκόπων.

7. Τὸ *Ἐγκόλπιον*. Ἐγκόλπιον εἶναι μία μικρὰ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου ἢ τοῦ Σωτῆρος, ἡ ὁποία δι' ἀλύσεως εἶναι κρεμασμένη ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ Ἐπισκόπου. Προσδίδει εἰς αὐτὸν μεγαλοπρέπειαν.

8. *Ἐγκόλπιος Σταυρός*. Τὸ στήθος τοῦ Ἐπισκόπου στολίζει ἐπίσης σταυρὸς πολυτελής, ὁ ὁποῖος κρέμαται δι' ἀλύσεως ἀπὸ τοῦ τραχήλου. Οὗτος συμβολίζει τὴν αὐταπάρνησιν καὶ θυσίαν τοῦ κληρικοῦ ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του. Λέγεται ἐγκόλπιος σταυρός.

Ὅταν οἱ κληρικοὶ εὐρίσκωνται ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας φοροῦν τὴν συνήθη τῶν μαύρην στολὴν, τὸ ράσον καὶ ὡς κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τὸ καλυμμαύχιον. Οἱ Ἐπίσκοποι φοροῦν καὶ τὸ ἐπανωκαλύμμαυχον. Ἡ στολὴ αὕτη τῶν κληρικῶν παρουσιάζει σοβαρότητα καὶ ἀξιοπρέπειαν, ἡ ὁποία ἀρμόζει εἰς πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἀσκοῦν ἐν τόσῳ σημαντικῷ καὶ ἱερῷ λειτουργήματι.

7. Λειτουργικὰ Βιβλία

Ἡ Ὁρθόδοξος χριστιανικὴ Ἐκκλησία φημίζεται διὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν θρησκευτικῶν λειτουργιῶν καὶ λοιπῶν ἀκολουθιῶν τῆς. Ἐπίσης φημίζεται διὰ τὸ ὕψος καὶ τὸ θρησκευτικὸν μεγαλεῖον τὸ ὁποῖον παρουσιάζουν αἱ εὐχαί, οἱ ὕμνοι καὶ γενικῶς τὰ διάφορα τροπάρια τὰ ὁποῖα ψάλλονται κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν ἱεροτελεστιῶν τῆς. Ὅλα αὐτὰ περιέχονται εἰς τὰ διάφορα ἱερὰ βιβλία, τὰ λεγόμενα λειτουργικά, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ ἡ Ἐκκλησία μας.

Τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν βιβλίων τούτων εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. Τὸ *Ἱερὸν Εὐαγγέλιον*. Τοῦτο περιέχει τὰς περικοπὰς τῶν Εὐαγγελίων τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν: Ἦτοι τοῦ Λουκᾶ, τοῦ Ματθαίου, τοῦ Μάρκου καὶ τοῦ Ἰωάννου. Καθ' ἐκάστην δὲ λειτουργίαν ἀναγινώσκονται δύο Εὐαγγέλια, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν ἐν λέγεται Εὐαγγέλιον τοῦ Ὁρθρου, τὸ δὲ ἄλλο Εὐαγγέλιον τῆς λειτουργίας.

2. Ὁ Ἀπόστολος. Οὗτος περιέχει περικοπὰς ἐκ τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν. Ὁ Ἀπόστολος ἀναγινώσκεται πρὸ τοῦ Εὐαγγελίου καθ' ἐκάστην λειτουργίαν.

3. Τὰ Μηναια. Ταῦτα περιέχουν τὴν ἀκολουθίαν τῶν ἀκινήτων ἑορτῶν ὅλου τοῦ ἔτους καὶ εἶναι ἐν ὅλῳ δώδεκα, ὅσοι καὶ οἱ μῆνες.

4. Τὸ Ὡρολόγιον. Τοῦτο περιέχει προσευχάς, ψαλμούς, ἀπολυτίκια, κοντάκια, βίους Ἀγίων κλπ.

5. Ἡ Ὀκτώηχος. Τὸ βιβλίον τοῦτο περιέχει τὰ τροπάρια, τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς ὀκτὼ διαφόρους ἤχους τοὺς ὁποίους ἔχει ἡ Ἐκκλησία μας. Οἱ ἤχοι ψάλλονται κατὰ σειρὰν καὶ ἐναλλάσσονται κάθε ἑβδομάδα, τὸ Σάββατον ἑσπέρας εἰς τὸν Ἑσπερινόν.

Τὸ ἴδιον βιβλίον λέγεται καὶ *Παρακλητική*, διότι περιέχει καὶ κανόνας παρακλητικούς οἱ ὁποῖοι ἀπευθύνονται πρὸς τὴν Θεοτόκον, πρὸς τοὺς Ἀρχαγγέλους, τὸν Πρόδρομον καὶ λοιποὺς Ἁγίους.

6. Τὸ Τριώδιον. Τοῦτο περιέχει τὰς ὥδας, αἱ ὁποῖαι ψάλλονται ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου μέχρι τῆς ἀκολουθίας τοῦ Μεγάλου Σαββάτου.

7. Τὸ Πεντηκοστάριον. Τὸ βιβλίον αὐτὸ περιέχει τὰς ἀκολουθίας πασῶν τῶν κινητῶν ἑορτῶν ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Κυριακῆς τῶν Ἀγίων Πάντων.

8. Τὸ Εὐχολόγιον. Τοῦτο περιέχει διαφόρους δεήσεις καὶ προσευχάς, αἱ ὁποῖαι λέγονται εἰς τὰς λειτουργίας, εἰς τὴν τέλεσιν τοῦ βαπτίσματος, τοῦ γάμου, τοῦ εὐχελαίου καὶ τῶν λοιπῶν μυστηρίων καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας τελετάς.

9. Τὸ Ψαλτήριον. Τοῦτο περιλαμβάνει τοὺς διαφόρους ψαλμούς τοῦ Δαυΐδ.

10. Τὸ Τυπικόν. Αὐτὸ εἶναι βιβλίον τὸ ὁποῖον δίδει ὁδηγίαν σχετικὰς μετὰ τὸν τρόπον τῆς διεξαγωγῆς ἐκάστης λειτουργίας ἀκολουθίας, τελετῶν κλπ.

8. Χρόνος Λατρείας — Ἑορταί

Ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία διὰ τὴν ἐκφράσιν τῆς λατρείας αὐτῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἐκδηλώσιν τὸν ἀπαιτούμενον σεβασμὸν πρὸς τὴν Θεοτόκον, τοὺς Θείους Ἀποστόλους καὶ τοὺς

Ἐκ τῶν ἁγίων καὶ μάρτυρας τῆς θρησκείας, ὥρισεν ὠρισμένους ἡμέρας τοῦ ἔτους νὰ ἐορτάζεται ἡ μνήμη αὐτῶν. Αἱ θρησκευτικαὶ ἐορταὶ ἦσαν κατ' ἀρχὰς ὀλίγαι, ἔπειτα ὅμως ἐγίναν περισσότεραι.

Ἡ καθιέρωσις τοῦ ἐορτασμοῦ ἐγένεν ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ ὁ ὁποῖος ὥρισε ρητῶς μὲ τὴν τετάρτην τοῦ ἐντολῆν νὰ ἀναπαύμεθα μίαν ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος. Ἐπίσης ὁ Μωϋσῆς διέταξε τοὺς Ἑβραίους νὰ ἐορτάζουν τὴν ἐορτὴν τῆς *Σκηνοπηγίας*, διὰ νὰ ἐνθυμοῦνται τὴν ἔξοδόν των ἐκ τῆς Αἰγύπτου. Ἐπίσης ἐορτάζουν τὴν Πεντηκοστήν, τὸ Πάσχα καὶ ἄλλας ἐορτάς, ὁπότε συνηθροίζοντο εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος καὶ ἐπανηγύριζον.

Αἱ πρῶται Χριστιανικαὶ ἐορταί, αἱ ὁποῖαι εἶχον ὀρισθῇ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, διὰ νὰ ἐορτάζωνται, ἦσαν τὸ Πάσχα καὶ ἡ Πεντηκοστή. Κατόπιν καθωρίσθησαν καὶ ἄλλαι.

Τὰς ἐορτάς ἡ Ἐκκλησία μας τὰς διαιρεῖ εἰς τρεῖς κύκλους:

1. Εἰς ἐκεῖνας αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Αὗται λέγονται *Δεσποτικά*.

2. Εἰς ἐκεῖνας αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὸ ὄνομα τῆς Μητρὸς τοῦ Θεοῦ, τῆς Θεοτόκου καὶ λέγονται *Θεομητορικά* καὶ

3. Εἰς τὰς ἐορτάς τῶν ἁγίων. Εἰς ἐκεῖνας δηλαδή, αἱ ὁποῖαι ἔχουν σχέσιν μὲ τοὺς μάρτυρας καὶ ὁσίους τῆς Ἐκκλησίας μας, οἱ ὁποῖοι διὰ τῆς διδασκαλίας, διὰ τῶν ἔργων των καὶ διὰ τῆς πίστεώς των πρὸς τὴν Θρησκείαν διέδωκαν αὐτὴν εἰς τὸν κόσμον καὶ συνετέλεσαν ὥστε νὰ ἐπικρατήσῃ καὶ νὰ στερεωθῇ.

Α' Αἱ Δεσποτικαὶ ἐορταὶ

Αἱ Δεσποτικαὶ ἐορταὶ διακρίνονται εἰς *κινητάς* καὶ εἰς *ἀκίνητους*. Καὶ αἱ μὲν κινηταὶ κανονίζονται μὲ βάσιν τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα, ἡ ὁποία εἶναι ἐπίσης ἐορτὴ κινητὴ. Αἱ ἀκίνητοι κανονίζονται μὲ βάσιν τὴν ἐορτὴν τῶν Χριστουγέννων ἡ ὁποία εἶναι ἐορτὴ ἀκίνητος.

Ἀκίνητοι Δεσποτικαὶ ἐορταὶ

Τοιαῦται εἶναι :

1. Τὰ *Χριστούγεννα*. Ἡ ἐορτὴ τῶν Χριστουγέννων ἐορτάζεται τὴν 25 Δεκεμβρίου καὶ μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν γέννησιν τοῦ

Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἑορτὴ κατὰ τοὺς πρῶτους Χριστιανικοὺς χρόνους ἑωρτάζετο μαζί με τὰ Ἁγία Θεοφάνεια. Ἀπὸ τοῦ Δ' ὁμῶς αἰῶνος ὠρίσθη ὅπως ὁ ἑορτασμός της γίνεται κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἡμερομηνίαν.

2. Ἡ *Περιτομὴ τοῦ Χριστοῦ*. Αὕτη ἑορτάζεται τὴν πρώτην Ἰανουαρίου, 8 δηλαδὴ ἡμέρας μετὰ τὰ Χριστοῦγεννα. Μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν συνήθειαν τὴν ὁποίαν εἶχον οἱ Ἑβραῖοι νὰ δίδουν τὴν ὀγδόην ἡμέραν τῆς γεννήσεώς των εἰς τὰ βρέφη ὄνομα. Τὴν ἡμέραν αὐτὴν. ἔλαβε καὶ ὁ Ἰησοὺς αὐτὸ τὸ ὄνομα.

3. Τὰ *Θεοφάνεια* ἢ τὰ *Φῶτα*. Ἡ ἑορτὴ αὕτη ἑορτάζεται τὴν 6 Ἰανουαρίου. Μᾶς ὑπενθυμίζει τὸ γεγονός τῆς βαπτίσεως τοῦ Ἰησοῦ ὑπὸ τοῦ Προδρόμου εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμόν. Ἡ ἰδία ἑορτὴ λέγεται καὶ *Ἐπιφάνεια* διότι κατὰ τὴν ὥραν τοῦ βαπτίσματος κατῆλθε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐν εἵδει περιστερᾶς καὶ ἐκάθισεν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Χριστοῦ. Τότε ἠκούσθη καὶ ἡ φωνὴ τοῦ Πατρὸς λέγουσα : «*Οὗτος εἶναι ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός*». Ἡ βάπτισις τοῦ Ἰησοῦ ἔγινεν εἰς ἡλικίαν 30 ἐτῶν.

4. Ἡ *Ὑπαπαντὴ τοῦ Χριστοῦ*. Ἡ ἑορτὴ αὕτη μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν μετάβασιν τῆς Θεοτόκου εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος, ὅπου ἔφερε τὸν Χριστόν. Μᾶς ὑπενθυμίζει ἐπίσης καὶ τὸν γέροντα Συμεῶνα, ὁ ὁποῖος ὑπεδέχθη αὐτόν, ἔλαβεν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ τὸν Ἰησοῦν καὶ εἶπε : «*Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλον σου, Δέσποτα*». Ἡ ἑορτὴ αὕτη ἑορτάζεται τὴν 2 Φεβρουαρίου.

5. Ἡ *Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος*. Τὴν ἑορτὴν αὐτὴν ἑορτάζει ἡ Ἐκκλησία μας τὴν 6 Αὐγούστου. Μᾶς ὑπενθυμίζει τὸ γεγονός τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος *Θαβὼρ* ἐνώπιον τῶν μαθητῶν τοῦ Πέτρου, Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου.

Ἑορταὶ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ

Μεταξὺ τῶν ἑορτῶν τὰς ὁποίας ἔχει ἡ Ἐκκλησία μας ὑπάρχονταί καὶ μερικαὶ αἱ ὁποῖαι ἔχουν σχέσιν μετὰ τὸν Τιμὸν Σταυρόν. Τοιαῦτα εἶναι :

1. Ἡ *Ὑψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ*. Ἡ ἑορτὴ αὕτη ἑορτάζεται τὴν 14 Σεπτεμβρίου. Μᾶς ὑπενθυμίζει τὸ γεγονός τῆς ἀνυψώσεως τοῦ Σταυροῦ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων Μακάριου, ἵνα ἴδῃ καὶ προσκυνήσῃ αὐτόν ὁ κόσμος καὶ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείου ἀπὸ τοῦς Πέρσας

Ὁ Τελώνης καὶ ὁ Φαρισαῖος εἰς τὸν Ναὸν προσεύχονται

κατὰ τὸ 628 μ.Χ., διὰν ἐνίκησεν αὐτούς. Κατὰ τὴν ἑορτὴν αὐτὴν οἱ Χριστιανοὶ φυλάττουν νηστείαν.

2. Ἡ ἑορτὴ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως. Αὕτῃ εἶναι ἑορτὴ κινητὴ καὶ ἑορτάζεται τὴν τρίτην Κυριακὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, διὰ νὰ δώσῃ εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι φυλάττουν τὴν ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν δύναμιν νὰ νηστεύσουν καὶ κατὰ τὸν ὑπολειπόμενον χρόνον.

3. Ἡ Εὐρεσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ὑπὸ τῆς Ἁγίας Ἑλένης. Ἡ ἑορτὴ αὕτῃ ἑορτάζεται τὴν 6 Μαρτίου.

4. Ἡ Πρόδος τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Ἡ ἑορτὴ αὕτῃ ἑορτάζεται τὴν 1 Αὐγούστου.

5. Ἡ ἔμφανις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Ἡ ἑορτὴ αὕτῃ ἑορτάζεται τὴν 7 Μαΐου καὶ μᾶς ὑπενθυμίζει τὸ γεγονός τῆς ἔμφανίσεως φωτεινοῦ Σταυροῦ μεγάλου μεγέθους εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ.

Ὁ ἄσωτος υἱὸς ἐπιστρέφει εἰς τὸν πατέρα του

Κινηταὶ Δεσποτικαὶ ἑορταὶ

Αἱ *κινηταὶ* Δεσποτικαὶ ἑορταὶ ἡμποροῦν νὰ χωρισθοῦν εἰς δύο κατηγορίας: α) Εἰς *κινητὰς* Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς αἱ ὁποῖαι ἑορτάζονται πρὸ τοῦ Πάσχα καὶ β) εἰς τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς, αἱ ὁποῖαι ἑορτάζονται μετὰ τὸ Πάσχα.

Α'. Κινηταὶ Κυριακαὶ καὶ Ἑορταὶ πρὸ τοῦ Πάσχα εἶναι:

1. Ἡ Κυριακὴ τοῦ Τελώνου καὶ τοῦ Φαρισαίου (Βλ. Λουκ. ιη' 10—15).

Ἡ Κυριακὴ αὕτῃ ἔλαβεν αὐτὸ τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς παραβολῆς τοῦ Τελώνου καὶ τοῦ Φαρισαίου, τὸ ὁποῖον ἀναγινώσκεται κατ' αὐτήν. Τὸ Εὐαγγέλιον ψέγει τὴν ἐπίδειξιν καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ διδάσκει τὴν ταπεινοφροσύνην. Τὸ ἴδιον κάμνουν καὶ οἱ ψαλλόμενοι ὕμνοι τοῦ Ἑσπερινοῦ τοῦ Σαββάτου καὶ τῆς λειτουργίας τῆς Κυριακῆς. Ἡ Κυριακὴ αὕτῃ ἑορτάζεται δέκα ἑβδομάδας πρὸ τοῦ Πάσχα καὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας αὐ-

τῆς ἀνοίγει τὸ *Τριώδιον*. Τὸ Τριώδιον εἶναι λειτουργικὸν βιβλίον, τὸ ὁποῖον περιέχει ὅλας τὰς ἀκολουθίας καὶ ὅλας τὰς ᾠδὰς ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου μέχρι τῆς παραμονῆς τοῦ Πάσχα.

2. *Ἡ Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου* (Βλ. Λουκ. ιστ' 11—32). Αὕτῃ ἐορτάζεται ἑννέα ἑβδομάδας πρὸ τοῦ Πάσχα. Τὸ Εὐαγγέλιόν της ὁμιλεῖ περὶ ἑνὸς ἀσώτου υἱοῦ, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ κατεσπατάλησεν ὅλην τὴν πατρικὴν κληρονομίαν εἰς ἄσωτον βίον, εἰς τὸ τέλος ἐσώθη διότι μετενόησεν εἰλικρινῶς. Τόσον τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Κυριακῆς αὐτῆς, ὅσον καὶ τὰ ψαλλόμενα τροπάρια, διδάσκουν εἰς ἡμᾶς τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰλικρινοῦς μετανοίας.

3. *Ἡ Κυριακὴ τῆς Ἀπόκρεω* (Βλ. Ματθ. κε' 31—46). Αὕτῃ ἐορτάζεται ὀκτὼ ἑβδομάδας πρὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα. Τὸ Εὐαγγέλιόν της ὁμιλεῖ περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν ἕκαστος ἄνθρωπος θὰ κριθῇ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀναλόγως τῶν ἔργων του καὶ ἢ θὰ δικαιωθῇ ἢ θὰ τιμωρηθῇ. Εἶναι ἡ τελευταία ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπιτρέπεται ἡ κρεωφαγία.

4. *Ἡ Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου* (Ματθ. στ' 14—22). Ἡ Κυριακὴ αὕτῃ ἔλαβεν αὐτὸ τὸ ὄνομα διότι τρώγομεν τυρὶ καὶ γάλα, ὄχι δὲ κρέας. Ἐορτάζεται ἐπτὰ ἑβδομάδας πρὸ τοῦ Πάσχα καὶ ὕστερα ἀπ' αὐτὴν ἀρχίζει ἡ νηστεία, ἡ ὁποία διαρκεῖ πενήτηκοντα ἡμέρας. Εἶναι ἡ νηστεία τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Τυροφάγου μᾶς παρέχει δύο διδάγματα. Τὸ ἓν διὰ τὰ ἀγαθὰ τῆς νηστείας καὶ τὸ δεύτερον διὰ τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ, δηλαδὴ τοὺς πνευματικοὺς θησαυροὺς τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν ἀγαθῶν πράξεων.

5. *Ἡ πρώτη Κυριακὴ τῶν νηστειῶν* (Βλ. Ἰωάνν. α' 44—52). Ἡ Κυριακὴ αὕτῃ λέγεται τῆς *Ὁρθοδοξίας*. Ἀπ' αὐτὴν ἀρχίζει ἡ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστή, τῆς ὁποίας ἡ πρώτη ἑβδομάς λέγεται *Καθαρὰ Ἐβδομάς*, διότι διὰ τῆς νηστείας οἱ Χριστιανοὶ καθαρίζονται. Ἡ Κυριακὴ αὕτῃ μᾶς ὑπενθυμίζει καὶ τὸ γεγονός τῆς ἀναστηλώσεως τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἡ ὁποία ἔγινε τὸ 842 ὑπὸ τῆς Αὐτοκρατείας Θεοδώρας.

Ἀπὸ τῆς Παρασκευῆς τὸ ἑσπέρας τῆς πρώτης Ἐβδομάδος τῶν Νηστειῶν ἀναγινώσκονται ἕξ στροφαὶ ὁλοκλήρου τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, ὁ ὁποῖος ἔχει 24 τοιαύτας. Ἐπίσης ἐκάστην Παρασκευὴν τὸ ἑσπέρας καὶ τῶν τριῶν ἐπομένων ἑβδομάδων

ἀναγινώσκονται ἀνά ἑξ στροφαίς, μέχρις οὗτου πᾶσαι τελειώσουν. Τὴν πέμπτην δὲ Παρασκευὴν ἀναγινώσκονται αἱ στροφαὶ ὁλοκλήρου τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου.

6. Ἡ δευτέρα Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν (Βλ. Μάρκ. β' 1—12).

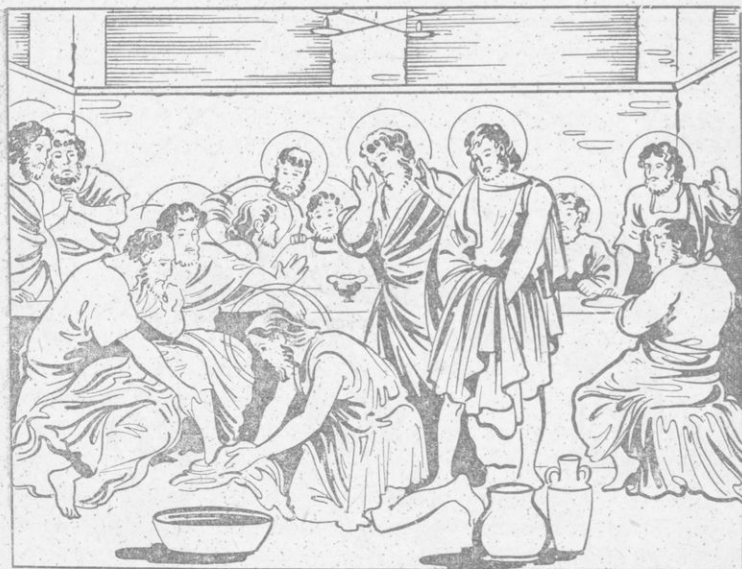
Κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν ἐορτάζει ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν καὶ τὴν μνήμην τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ὁ ὁποῖος ἤκμασεν ἐκεῖ κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα καὶ διέπρεψε διὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἀνηγέρθη εἰς Θεσσαλονικὴν ναὸς, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται τοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ.

7. Ἡ τρίτη Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν ἡ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως (Βλ. Μάρκ. η' 34—38). Ἡ Κυριακὴ αὕτη εὐρίσκεται εἰς τὸ μέρος τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἐπέρασαν ἤδη τὸν ἡμίσειον καιρὸν τῆς Νηστείας. Ἡ Ἐκκλησία μᾶς παρουσιάζει κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν τὸν Τιμίον Σταυρὸν καὶ τὸν ἀσπαζόμεθα διὰ νὰ μᾶς ἐνδυναμώσῃ νὰ ἐξακολουθήσωμεν νηστεύοντες. Τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Κυριακῆς αὐτῆς μὲ πλῆθος ἀπὸ νοήματα ὑψηλά, μᾶς προτρέπει νὰ ἀκολουθήσωμεν τὸν Ὑψιστον εἰς τὰς πράξεις τοῦ καὶ νὰ ἀπαρνηθῶμεν τὸν ἑαυτὸν μας.

8. Ἡ τετάρτη Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν (Βλ. Μάρκ. θ' 17—31). Κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν ἡ Ἐκκλησία μας ἐορτάζει τὴν μνήμην τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Κλίμακος. Οὗτος ἦτο εὐπαίδευτος μοναχός, ὁ ὁποῖος συνέγραψε βιβλίον τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται «Κλίμαξ». Εἰς αὐτὸ περιγράφει τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος ἔμπορεῖ νὰ ἀνέλθῃ ὅλην τὴν κλίμακα τῶν ἀρετῶν καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν τελειότητα.

9. Ἡ πέμπτη Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν. (Βλ. Μάρκ. ι' 32—45). Κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν ἡ Ἐκκλησία ἐορτάζει καὶ τὴν μνήμην τῆς Ὁσίας Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας. Ἡ Μαρία, ἀφοῦ διῆλθε τὸν βίον τῆς ἐν ἁμαρτίαις, κατόπιν μετενόησε τόσον εὐλκρινῶς, ὥστε ἡξιώθη νὰ γίνῃ ἁγία καὶ νὰ συγκαταλεχθῇ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μεταξὺ αὐτῶν.

10. Ἡ ἕκτη Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν ἡ Κυριακὴ τῶν Βατῶν (Βλ. Ἰωάν. ιβ' 1—18). Τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Κυριακῆς αὐτῆς μᾶς ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Λαζάρου, τὸν ὁποῖον ἀνέστησεν ὁ Χριστὸς εἰς τὴν Βηθανίαν καὶ περὶ τῆς μεγάλης ὑποδοχῆς, τὴν ὁποίαν ἔκανεν εἰς τὸν Χριστὸν οἱ κάτοικοι τῆς Ἱερουσαλήμ. Κατὰ τὴν ἡμέ-

Ὁ Ἰησοῦς πλύνει τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν του

φαν αὐτὴν ἡ Ἐκκλησία μας διανέμει εἰς τοὺς Χριστιανοὺς φύλλα βατῶν πρὸς ἀνάμνησιν τῆς θριαμβευτικῆς εἰσόδου τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὴν πόλιν.

Ἡ Μεγάλη Ἑβδομάς

Ἡ ἑβδομάς αὕτῃ λέγεται καὶ Ἑδομάς τῶν Παθῶν τοῦ Σωτῆρος. Εἶναι ἡ ἑβδομάς κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς θὰ διωχθῇ, θὰ χλευασθῇ, θὰ πάθῃ ὡς ἄνθρωπος, διὰ νὰ ἀναστηθῇ κατόπιν ὡς Θεός. Κάθε ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος αὐτῆς παρουσιάζει δι' ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς σημαντικὰ γεγονότα :

Ἡ Μεγάλη Δευτέρα. Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἡ Ἐκκλησία μας ὥρισε νὰ ἑορτάζεται ὁ πάγκαλος Ἰωσήφ, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰακώβ, τὸν ὁποῖον οἱ ἀδελφοί του ἔρριψαν εἰς τὸν λάκκον. Ἐπίσης γίνεται λόγος καὶ διὰ τὴν συκὴν τὴν ὁποίαν ἐξήρανε ὁ Κύριος.

Ἡ Μεγάλη Τρίτη. Κατὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἡμέραν ἡ Ἐκκλησία μας μὲ τὴν ἱερὰν ἀκολουθίαν τὴν ὁποίαν ψάλλει εἰς τοὺς ναοὺς ὁμιλεῖ περὶ τῶν 10 Παρθένων, αἱ ὁποῖαι ἐξῆλθον νὰ ὑπο-

Ὁ Μυστικός Δεῖπνος

δεχθoὺν τὸν Νυμφίον. Ὅμιλεῖ ἐπίσης περὶ ἑνὸς κυρίου, ὁ ὁποῖος ἔφυγεν ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ παρέδωκεν εἰς τοὺς ὑπηρέτας του τάλαντα, διὰ νὰ τὰ χρησιμοποιοῦσιν, ὅπως ὁ καθενας τῶν ἤθελε. Ὅμιλεῖ καὶ διὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν καὶ μᾶς συμβουλευεῖ νὰ εἴμεθα ἔτοιμοι.

Τὸ ἑσπέρας τῆς ἰδίας ἡμέρας ψάλλεται καὶ τὸ περίφημον τροπάριον τῆς Κασσιανῆς: «Κύριε, ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις».

Ἡ Μεγάλη Τετάρτη. Εἶναι ἡ ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ Ἰούδας συνεφώνησε νὰ προδώσῃ τὸν Ἰησοῦν ἀντὶ τριάκοντα ἀργυρίων. Τὸ γεγονός τοῦτο μᾶς ὑπενθυμίζει ἡ Ἐκκλησία μας με ὠραιότερους ὕμνους. Ἐπίσης μᾶς ἐνθυμίζει καὶ τὴν ἁμαρτωλὴν γυναῖκα, ἡ ὁποία ἤλειψε τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ με μύρα.

Ἡ Μεγάλη Πέμπτη. Με τοὺς ἁγίους ὕμνους, τοὺς ὁποίους ψάλλει ἡ Ἐκκλησία μας κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν καὶ με τὰ Εὐαγγέλια, τὰ ὁποῖα ἀναγινώσκει, μᾶς ὑπενθυμίζει τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον, ὅταν ὁ Ἰησοῦς ἔπλυνε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν του με ταπεινοφροσύνην, μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν προσευχὴν καὶ ἀγώ-

νίαν τοῦ Ἰησοῦ, τὰς συμβουλὰς τὰς ὁποίας ἔδωκεν εἰς τοὺς μαθητάς του καὶ τὴν σύλληψιν αὐτοῦ. Τὸ ἑσπέρας τῆς ἰδίας ἡμέρας οἱ Χριστιανοὶ παρακολουθοῦν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὰ 12 Εὐαγγέλια μὲ τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, τὸν σταυρικόν του θάνατον καὶ τὸ «Σήμερον κρεμᾶται ἐπὶ ξύλου ὁ ἐν ὕδασι τὴν γῆν κρεμάσας».

Ἡ *Μεγάλη Παρασκευή*. Κατὰ τὴν ἁγίαν αὐτὴν ἡμέραν εἰς τὴν ἀκολουθίαν παρακολουθοῦν οἱ Χριστιανοὶ μὲ συγκίνησιν τοὺς θείους ψαλμοὺς καὶ τὰ Εὐαγγέλια, τὰ ὁποῖα μνημονεύουν διὰ τὴν σταύρωσιν, τὴν ἀποκαθήλωσιν καὶ τὴν ταφὴν τοῦ Ἰησοῦ. Ἐπίσης παρακολουθοῦν μὲ ἀνημμένας τὰς λαμπάδας τὰ ἐγκώμια: «Ἡ Ζωὴ ἐν τάφῳ» καὶ τὴν ἐκφορὰν τοῦ Ἐπιταφίου καὶ ἡ ψυχὴ γεμίζει ἀπὸ συγκίνησιν ἱερὰν.

Τὸ *Μέγα Σάββατον*. Εἶναι ἡ ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἰησοῦς εὐρίσκεται εἰς τὸν τάφον. Ἡ ἀκολουθία ἡ ὁποία ψάλλεται μᾶς ὑπενθυμίζει ὅτι κατήλθεν εἰς τὸν Ἄδην καὶ ἐπεσκέφθη τοὺς νεκρούς. Ἐπίσης μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν Ἀνάστασιν του καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἱερεῖς ἐνδεδυμένοι τὴν λευκὴν των στολὴν σκορπίζουν δάφνας εἰς ὅλον τὸν ναὸν ψάλλοντες: «Ἀνάστα ὁ Θεὸς κρίνων τὴν γῆν».

Ἡ Κυριακὴ τοῦ Πάσχα

(Βλ. Μάρκ. ιε' 47, ιστ' 9)

Ἡ ἡμέρα αὕτῃ εἶναι μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας τῆς Χριστιανοσύνης. Τὰ γράμματα τοῦ Ὁρθρου καὶ τῆς Θείας Λειτουργίας σκορπίζουν τὴν χαρὰν διότι ὁ Σωτὴρ ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν, ἀφοῦ ἐπάτησε τὸν θάνατον. Ὁ ἱερεὺς προσκαλεῖ τοὺς πιστοὺς ν' ἀνάψουν τὰς λαμπάδας των καὶ δίδει εἰς αὐτοὺς φῶς ἀπὸ τὴν λαμπάδα τὴν ἰδικήν του. «Δεῦτε λάβετε φῶς ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου φωτός», ψάλλει ὁ ἱερεὺς. Ὅλον τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἀκούει μὲ προσοχὴν τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον μᾶς ὑπενθυμίζει ὅτι ἀνέστη ἐκ τοῦ τάφου ὁ Κύριος καὶ ψάλλει τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη ἐκ νεκρῶν θανάτῳ θάνατον πατήσας καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζῶν ἡμεῖς χαρισάμενος».

Τὸ ἀπόγευμα τῆς Κυριακῆς γίνεται ἡ δευτέρα Ἀνάστασις. Τότε ἀναγινώσκεται τὸ Εὐαγγέλιον: «Οὔσης ὀψίας τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῇ μιᾷ τῶν Σαββάτων. .» εἰς πολλὰς γλώσσας. Μὲ τὸν

τρόπον αὐτὸν τὸ Μήνυμα τῆς Ἀναστάσεως ἐξαπλώνεται εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Αὐτὸν τὸν λόγον ἔχει ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Εὐαγγελίου εἰς πολλὰς γλώσσας. Ἡ ἐβδομάς τοῦ Πάσχα λέγεται καὶ Διακαινήσιμος, διότι ἀνανεώνεται μὲ τὴν Θείαν Ἀνάστασιν ἡ ζωὴ τῶν Χριστιανῶν καὶ ἀρχίζει ζωὴ νέα.

Ἀκίνητοι Κυριακαὶ καὶ ἑορταὶ μετὰ τὸ Πάσχα

1. Ἡ *Ζωοδόχος Πηγὴ*, ἡ ὁποία ἑορτάζεται τὴν Παρασκευὴν τῆς Διακαινησίμου πρὸς ἀνάμνησιν μιᾶς πηγῆς, ἡ ὁποία ἀνευρέθη πλησίον εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ θεραπεύει τοὺς πάσχοντας. Λόγω τῆς θαυτουργοῦ ιδιότητός της ἡ Ἐκκλησία μας τὴν ὠνόμασε *Ζωοδόχον Πηγὴν*.

2. Ἡ *Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ* (βλ. Ἰωάν. κ' 19—31). Ὁ Ἰησοῦς διὰ νὰ μὴ ἀφήσῃ τὸν μαθητὴν τοῦ Θωμᾶ εἰς τὴν ἀπιστίαν, ὁκτῶ ἡμέρας μετὰ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ παρουσιάσθη καὶ πάλιν ἐνώπιον τῶν μαθητῶν. Καὶ μόνον ὅταν ὁ ἄπιστος Θωμᾶς τὸν ἐψηλάφησε, τότε ἐπίστευσεν εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου.

3. Ἡ *Κυριακὴ τῶν Μυροφόρων* (βλ. Μάρκ. ιε' 43 καὶ ιστ' 9). Ἡ Κυριακὴ αὕτῃ λέγεται τῶν Μυροφόρων πρὸς ἀνάμνησιν τῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι μετέβησαν εἰς τὸν τάφον τοῦ Ἰησοῦ φέρουσαι μύρα. Περὶ τῶν ἰδίων γυναικῶν ὁμιλεῖ καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον ἀναγινώσκεται κατὰ τὴν Θείαν Λειτουργίαν τῆς Ἰδίας Κυριακῆς. Τὴν αὐτὴν Κυριακὴν ἑορτάζει καὶ ὁ Ἰωσήφ καὶ ὁ Νικόδημος, οἱ ὁποῖοι ἔθαψαν τὸν Ἰησοῦν.

4. Ἡ *Κυριακὴ τοῦ Παραλύτου* (βλ. Ἰωάν. ε' 1—16). Κατὰ τὴν Κυριακὴν αὕτην γίνεται μνεῖα τῆς θεραπείας ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἐνὸς παραλύτου, ὁ ὁποῖος ἔπασχε 38 ἔτη. Μὲ παραστατικότητά ὁμιλεῖ τὸ Εὐαγγέλιον διὰ τὸ θεῖον αὐτὸ θαῦμα. «Ἐγείραι, ἄρον τὸν κράββατόν σου καὶ περιπάτει» ἦσαν οἱ θεῖοι λόγοι τοὺς ὁποίους εἶπεν εἰς τὸν παραλυτικὸν ὁ Ἰησοῦς. «Καὶ εὐθέως ἐγένετο ὕγις ὁ ἄνθρωπος . . .».

5. Ἡ *Μεσοπεντηκοστὴ* (Ἰωάν. ζ' 14—30). Τὴν τετάρτην ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος τῆς Κυριακῆς τοῦ Παραλύτου τῆς Βηθεσδα, ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἑορτάζει τὴν ἑορτὴν τῆς *Μεσοπεντηκοστῆς*. Ὑπενθυμίζει εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν αὕτην εἶναι τὸ μέσον διάστημα ἀπὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς. Αὐτὸ τὸ ἀναφέρει καὶ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Μεσο-

πεντηκοστῆς, τὸ ὁποῖον λέγει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἀνέβη εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἱερουσαλὴμ «τῆς ἑορτῆς μεσοῦσης», δηλαδὴ ἦτο τὸ μέσον χρονικὸν διάστημα, ἀπὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα.

6. *Ἡ Κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος* (Ἰωάν. δ' 5—54). Εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς Κυριακῆς αὐτῆς ἀναγινώσκεται τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Σαμαρείτιδος. Εἰς αὐτὸ ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἰησοῦς ὠμίλησεν εἰς τὴν Σαμαρείτιδα περὶ ζῶντος ὕδατος, περὶ τῶν ἀνδρῶν τοὺς ὁποίους αὕτη εἶχε λάβει καὶ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πνεῦμα καὶ δυνάμεθα νὰ τὸν προσκυνῶμεν παντοῦ. Μὲ ὅσα εἶπεν εἰς τὴν γυναῖκα αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς ἔδειξεν ὅτι εἶναι Θεὸς καὶ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ὁμιλίας του αὐτῆς ἑορτάζομεν κατὰ τὴν ἀνωτέρω Κυριακὴν.

7. *Ἡ Κυριακὴ τοῦ Τυφλοῦ* (Ἰωάν. θ' 1—38). Ἀὐτὴ ἐνθυμίζει εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τὸ θαῦμα τοῦ Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος ἑθεράπευσε τὸν ἐκ γενετῆς τυφλὸν μὲ πηλόν. Ἀκόμη ἐνθυμίζει ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς φανερῶνει εἰς τὸν τυφλὸν ὅτι εἶναι Θεὸς καὶ ὅτι διὰ τῆς θείας του δυνάμεως ὁ τυφλὸς ἑθεράπεύθη.

8. *Ἡ Ἀνάληψις*. Τὴν Πέμπτην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος τοῦ Τυφλοῦ καὶ μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα ἑορτάζομεν τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου. Τὸ Εὐαγγέλιον τῆς ἡμέρας αὐτῆς λέγει ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐξῆλθε μὲ τοὺς μαθητάς του ἔξω τῆς Βηθανίας ὅπου τοὺς ἠύλόγησε καὶ ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς.

9. *Ἡ Κυριακὴ τῶν Ἀγίων Πατέρων* (Ἰωάνν. ιζ' 1—13). Ἡ Κυριακὴ αὕτη ὀνομάζεται τῶν Ἀγίων Πατέρων διότι κατ' αὐτὴν ἑορτάζομεν τὴν μνήμην τῶν 318 Ἀγίων καὶ Θεοφόρων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτοὶ συνήλθον κατὰ τὴν Ἀ' Οἰκουμένην Σύνοδον εἰς τὴν Νίκαιαν καὶ ἀπεφάνθησαν ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα καὶ προσετέθη τοῦτο εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως.

10. *Ἡ Κυριακὴ τῆς Ἀγίας Πεντηκοστῆς* (βλ. Ἰωάν. ζ' 37—52). Τὴν Κυριακὴν τῆς Πεντηκοστῆς τὴν ἑορτάζει ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν 50 ἡμέρας μετὰ τὸ Πάσχα. Μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν ἦλθε καὶ ἐκάθισεν εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν Ἀποστόλων. Τὴν ἐπομένην τῆς Κυριακῆς, ἡμέραν Δευτέραν, εἶναι ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

11. *Ἡ Κυριακὴ τῶν Ἀγίων Πάντων* (Βλ. Μαθ. ι' 1—32). Κατὰ τὴν Κυριακὴν αὐτὴν ἐορτάζει ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν τὴν μνήμην πάντων τῶν Ἀγίων οἱ ὅποιοι μὲ τοὺς ἀγῶνας αὐτῶν, μὲ τὰς διδασκαλίας των, μὲ τὴν θερμὴν πίστιν των πρὸς τὸν Θεόν, κατῴρθωσαν νὰ διαδώσουν τὴν Χριστιανικὴν Ὁρθοκείαν καὶ νὰ τὴν στερεώσουν εἰς τὸν κόσμον. Διὰ τοῦ ὀνόματος Ἁγιοι Πάντες συμπεριλαμβάνονται καὶ ὅσοι ἄγιοι τυχὸν ἐλησμονήθησαν ἢ δι' ἄλλους λόγους δὲν ἐορτάζονται κατ' ἄλλας ἡμέρας.

9. Θεομητορικαὶ Ἑορταί

Θεομητορικαὶ ἑορταί λέγονται ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ὠρίσθησαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μας νὰ ἐορτάζωνται πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου. Οἱ Ὑμνογράφοι τῆς Ἐκκλησίας ἀφιερῶνουν ὕμνους θαυμασίους πρὸς τὴν Μητέρα τοῦ Χριστοῦ, οἱ δὲ Χριστιανοὶ αἰσθάνονται ἰδιαίτερον σεβασμὸν πρὸς τὸ ὄνομά της. Αἱ Θεομητορικαὶ ἑορταί εἶναι ἀκίνητοι.

Αἱ σπουδαιότεραι ἐξ αὐτῶν εἶναι :

1. *Τὸ Γενέθλιον τῆς Θεοτόκου*. Ἡ ἑορτὴ αὐτὴ ἐορτάζεται τὴν 8 Σεπτεμβρίου, διὰ νὰ ἐνθυμούμεθα οἱ Χριστιανοὶ τὸ γεγονὸς τῆς γεννήσεως τῆς Θεοτόκου.

2. *Τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου*. Ταῦτα ὠρίσθησαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μας διὰ νὰ μᾶς ὑπενθυμίζουν τὸ γεγονὸς τῆς Εἰσόδου τῆς Θεοτόκου εἰς τὸν Ναόν, ὅταν ἔφθασεν εἰς ἡλικίαν τριῶν ἐτῶν. Ἐπίσης μᾶς ὑπενθυμίζουν καὶ τὴν παραμονὴν της ἐκεῖ ἐπὶ δώδεκα ἔτη. Τὰ Εἰσόδια τελοῦνται τὴν 21 Νοεμβρίου.

3. *Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου*. Ἡ ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τελεῖται τὴν 25 Μαρτίου. Ὁρίσθη διὰ νὰ μᾶς ὑπενθυμίζῃ τὴν χαρμόσουν ἐῖδσιν τὴν ὁποῖαν ἔφερε πρὸς τὴν Παρθένον ὁ Ἀρχάγγελος Γαβριήλ, ὅτι θὰ γεννήσῃ Υἱὸν διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὸν ὁποῖον θὰ ὀνομάσῃ Ἰησοῦν καὶ αὐτὸς θὰ γίνῃ Σωτὴρ τοῦ κόσμου. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπίσης ἡμέραν τὸ 1821 τὸ ἔθνος ἡμῶν, ἐνῶ εὕρισκετο ὑπὸ τὴν δουλείαν τῶν Τούρκων, ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως διὰ τοῦ Ἐπισκόπου Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ, πρὸς ἀπελευθέρωσίν του.

4. *Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου*. Ἡ ἑορτὴ αὐτὴ ἐορτάζεται τὴν 15 Αὐγούστου καὶ μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ Θεοτόκος «μετέστη ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὰ ἄνω», δηλαδὴ μετέβη

ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς τὸ ἄχραντον εἰς τὸν οὐρανόν. Πρὸ τῆς ἑορτῆς αὐτῆς οἱ Χριστιανοὶ φυλάττουν νηστεῖαν δέκα πέντε ἡμερῶν (Βλ. Λουκ, ι' 38 καὶ ἐξῆς).

10. Ἑορταὶ τῶν Ἀγίων

Ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία μέχρις ὅτου διαδοθῇ καὶ ἐπικρατήσῃ ὑπέστη διωγμούς, ἔχυσεν αἷμα καὶ ἀναρίθμητοι μάρτυρες ἐθυσιάσθησαν ὑπὲρ αὐτῆς.

Διὰ τὴν τιμὴν ὧν αὐτοὺς, οἱ ὁποῖοι διὰ τοῦ παραδείγματός των, τῶν ἀγαθῶν πράξεών των καὶ τῆς εἰλικρινοῦς των πίστεως εἰργάσθησαν ὑπὲρ αὐτῆς, τοὺς ὠνόμασεν Ἀγίους καὶ ὥρισεν ὅπως ἡ μνήμη των ἑορτάζεται καθ' ὠρισμένην ἡμέραν ἐκάστου ἔτους.

Ὡς ἡμέρα ἑορτασμοῦ των ὥρισθη ὅχι ἡ ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγεννήθησαν, ἀλλ' ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπέθανον εἴτε ἀπὸ μαρτυρικὸν θάνατον εἴτε ἀπὸ φυσικόν.

Οἱ μάρτυρες ὅμως τῆς Ἐκκλησίας μας ἦσαν τόσοι πολλοί, ὥστε δὲν ἤρκεσαν ὅλοι αἱ ἡμέραι τοῦ ἔτους νὰ συμπεριλάβουν αὐτοὺς εἰς τὸν ἑορτασμόν. Διὰ τοῦτο ὑπάρχουν καὶ μάρτυρες τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἶναι ἄγνωστα μεταξὺ τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου καὶ δὲν συμπεριλαμβάνονται μεταξὺ τῶν ἑορταζόντων Ἀγίων

Ἀπὸ τὰς ἑορτάς τὰς ὁποίας ἔχομεν, ἄλλαι ἀνήκουν εἰς τοὺς μαθητάς καὶ ἀποστόλους τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλαι εἰς τοὺς Ἀγίους Πατέρας, ἄλλαι εἰς τοὺς Ὁσίους καὶ Ἀσκητάς καὶ ἄλλαι εἰς ἄλλα πρόσωπα. Θὰ ἀναφέρωμεν τὰς σπουδαιότερας ἐκ τῶν ἑορτῶν, ἀρχίζοντες ἀπὸ τὸν μῆνα Ἰανουαρίου.

1 Ἰανουαρίου. Ἡ μνήμη τοῦ Ἀγίου Βασιλείου τοῦ Μεγάλου.

7 Ἰανουαρίου. Ἡ σύναξις τοῦ Προφήτου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου.

17 Ἰανουαρίου. Τοῦ Ὁσίου Ἀντωνίου τοῦ Μεγάλου.

18 Ἰανουαρίου. Τοῦ Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου, Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας.

25 Ἰανουαρίου. Τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

27 Ἰανουαρίου. Τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

30 Ἰανουαρίου. Τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

- 10 Φεβρουαρίου. Χαραλάμπους τοῦ Ἱερομάρτυρος.
- 17 Φεβρουαρίου. Τοῦ Ἀγίου Μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου τοῦ Τήρωνος.
- 24 Φεβρουαρίου. Ἡ εὐρέσις τῆς Τιμίας κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου.
- 9 Μαρτίου. Τῶν Ἀγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων.
- 23 Ἀπριλίου. Τοῦ Ἀγίου ἐνδόξου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου.
- 25 Ἀπριλίου. Τοῦ Ἀγίου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγ. Μάρκου.
- 2 Μαΐου. Ἡ μνήμη τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου.
- 8 Μαΐου. Τοῦ Ἀγίου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.
- 15 Μαΐου. Ἀχιλλεῖου Ἀρχιεπισκόπου Λαρίσης.
- 21 Μαΐου. Τῶν Ἀγίων ἐνδόξων θεοπέμπτων Βασιλέων καὶ Ἰσαποστόλων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης.
- 24 Ἰουνίου. Τὸ Γενέθλιον τοῦ Τιμίου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου.
- 29 Ἰουνίου. Τῶν Ἀγίων ἐνδόξων καὶ πανευφύμων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου τῶν Κορυφαίων.
- 30 Ἰουνίου. Ἡ Σύναξις τῶν 12 Ἀποστόλων.
- 1 Ἰουλίου. Τῶν Ἀγίων καὶ θαυματουργῶν Ἀναργύρων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ.
- 17 Ἰουλίου. Τῆς Ἀγίας Μεγαλομάρτυρος Μαρίνης.
- 20 Ἰουλίου. Τοῦ Ἀγίου ἐνδόξου Προφήτου Ἡλιοῦ τοῦ Θεσβίτου.
- 26 Ἰουλίου. Τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς.
- 27 Ἰουλίου. Τοῦ Ἀγίου Μεγαλομάρτυρος καὶ Ἰαματικοῦ Παντελεήμονος.
- 29 Αὐγούστου. Ἡ ἀποτομή τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου.
- 1 Σεπτεμβρίου. Ὁ Ἅγιος Συμεὼν ὁ Στυλῖτης.
- 23 Σεπτεμβρίου. Ἡ Σύλληψις τοῦ Τιμίου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου.
- 26 Σεπτεμβρίου. Ἡ Μετάστασις Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ Εὐαγγελιστοῦ.
- 3 Ὀκτωβρίου. Τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, Ἱερομάρτυρος.

11 Ὀκτωβρίου. Φιλίππου τοῦ Ἀποστόλου, ἑνὸς ἐκ τῶν 7 Διακόνων.

18 Ὀκτωβρίου. Λουκᾶ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ.

26 Ὀκτωβρίου. Τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου τοῦ Μυροβλήτου.

1 Νοεμβρίου. Τῶν Ἁγίων καὶ θαυματουργῶν Ἀναργύρων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ.

13 Νοεμβρίου. Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου.

14 Νοεμβρίου. Φιλίππου τοῦ Ἀποστόλου.

16 Νοεμβρίου. Ματθαίου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ.

17 Νοεμβρίου. Γρηγορίου Ἐπισκόπου Νεοκαισαρείας, τοῦ θαυματουργοῦ.

25 Νοεμβρίου. Αἰκατερίνης Μεγαλομάρτυρος.

30 Νοεμβρίου. Τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου.

5 Δεκεμβρίου. Τοῦ Ὁσίου καὶ Θεφόρου Σάββα.

6 Δεκεμβρίου. Τοῦ Ἁγίου Νικολάου Ἐπισκόπου Μύρων τῆς Λυκίας, τοῦ θαυματουργοῦ.

12 Δεκεμβρίου. Τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος Ἐπισκόπου Τριμυθοῦντος τοῦ θαυματουργοῦ.

17 Δεκεμβρίου. Δανιὴλ τοῦ Προφήτου.

27 Δεκεμβρίου. Τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τοῦ Πρωτομάρτυρος.

11. Πολιοῦχοι Ἅγιοι

Ὑπάρχουν μερικοὶ ἅγιοι, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸν ἄγνὸν καὶ ἄμεμπτον βίον τῶν, μὲ τὰς φιланθρώπους καὶ λοιπὰς ἁγίας πράξεις τῶν, συνεδέθησαν μὲ ὠρισμένας πόλεις τόσον πολὺ, ὥστε νὰ θεωρῶνται φύλακες αὐτῶν καὶ παραστάται καὶ οἱ κάτοικοι νὰ τρέφουν πρὸς αὐτοὺς ἰδιαιτερόν σεβασμόν. Οἱ Ἅγιοι αὐτοὶ ὀνομάζονται *Πολιοῦχοι* καὶ ἡ ἡμέρα τοῦ ἑορτασμοῦ τῶν γίνεται μὲ ἰδιαιτέραν ἐπισημότητα. Τοιοῦτους ἁγίους πολιούχους ἔχομεν :

Τὸν *Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην* εἰς τὰς Ἀθήνας. Τὸν Ἅγιον *Ἀνδρέαν* εἰς τὰς Πάτρας. Τὸν Ἅγιον *Δημήτριον* εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Τὸν Ἅγιον *Σπυρίδωνα* εἰς τὴν Κέρκυραν. Τὸν Ἅγιον *Γεράσιμον* εἰς τὴν Κεφαλληνίαν. Τὸν Ἅγιον *Διονύσιον* εἰς τὴν Ζάκυνθον. Τὸν Ἅγιον *Ἀχίλλειον* εἰς τὴν Λάρισαν.

12. Βίοι Ἀγίων

Ὁ Ἅγιος Δημήτριος. Ὁ πολιοῦχος αὐτὸς ἅγιος τῆς Θεσσαλονίκης ἐγεννήθη ἐκεῖ καὶ κατήγετο ἀπὸ ἀρίστην οἰκογένειαν. Νεώτατος ἠκολούθησε τὸ στρατιωτικὸν ἐπάγγελμα καὶ ἀνεδείχθη εἰς τῶν γενναιοτέρων ἀξιωματικῶν.

Ἐπειδὴ δὲν ἐδέχθη νὰ ἀπαρνηθῇ τὸν Χριστιανισμόν ἐφυλακίσθη. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς νέος ὀνόματι Νέστωρ, Χριστιανὸς καὶ φίλος τοῦ Δημητρίου, ἐνίκησε τὸν εἰδωλολάτρην γίγαντα Λυαῖον. Τοῦτο ἐξώργισε τοὺς εἰδωλολάτραις πολὺ. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ἐπληροφορήθησαν ὅτι ὁ Νέστωρ ἐνίκησε διότι ἔλαβε τὴν εὐλογίαν τοῦ Δημητρίου, διετάχθη ἡ θανάτωσις τοῦ Δημητρίου. Οἱ Χριστιανοὶ κατελυπήθησαν διὰ τὸν θάνατόν του καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀνεκήρυξεν αὐτὸν ἅγιον, ἡ δὲ Θεσσαλονίκη τὸν ἔκαμε Πολιοῦχον καὶ κατεσκεύασεν ἐπ' ὀνόματί του μεγαλοπρεπέστατον ναόν.

Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου κατὰ τὴν γενομένην πυρκαϊάν τῆς πόλεως τοῦ 1917 ἔκαη. Ἀνεστηλώθη ὁμοῦ καὶ πάλιν καὶ ἔγινε μεγαλοπρεπέστατος.

Ὁ Ἅγιος Γεώργιος. Οὗτος κατήγετο ἐκ τῆς περιοχῆς *Καππαδοκίας* καὶ ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἠκολούθησε τὸ στρατιωτικὸν ἐπάγγελμα. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Διοκλητιανοῦ δὲν ἐδέχθη νὰ καταδιώξη τοὺς χριστιανούς, διότι καὶ ὁ ἴδιος ἦτο Χριστιανὸς καὶ ἐφυλακίσθη.

Οἱ εἰδωλολάτραι προσεπάθησαν διὰ βασάνων νὰ τὸν ἀναγκάσουν νὰ ἀπαρνηθῇ τὸν Χριστιανισμόν, ἀλλ' ὁ Γεώργιος ἐφάνη ἀμετάπιστος. Τότε ὁ βασιλεὺς διέταξε καὶ τὸν ἐφόνευσαν.

Ὁ Γεώργιος εἰκονίζεται ὡς ἵππεὺς φονεύων μὲ τὸ δόρυ τὸν δράκοντα. Εἶναι ἀπὸ τοὺς πολὺ ἀγαπημένους ἁγίους καὶ πολλοὶ ἐκκλησίου εἶναι ἐκτισμένοι εἰς τὴν μνήμην του. Ἐπίσης πολλοὶ Χριστιανοὶ βαπτίζονται καὶ λαμβάνουν τὸ ὄνομά του.

Ὁ Ἅγιος Σπυρίδων κατὰ τὴν παράδοσιν ἐγεννήθη εἰς τὴν Κύπρον τὸν Δ' αἰῶνα καὶ ἔγινεν Ἐπίσκοπος *Τριμυθοῦντος*. Γεμᾶτος ἀπὸ Χριστιανικὴν πραότητα, εὐσεβῆς καὶ ἐλεήμων, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν Α' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον. Ἐκαμε δὲ πολλὰ θαύματα.

Τὸ λείψανον αὐτοῦ ἀκέραιον εὑρίσκεται σήμερον εἰς τὴν

Κέρκυραν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος. Οἱ Κερκυραῖοι ἔχουν αὐτὸν ὡς ἅγιον πολιοῦχον.

Ὁ Ἅγιος Νικόλαος. Ἐγεννήθη εἰς τὰ Πάταρα τῆς Λυκίας ἀπὸ λαμπρὰν οἰκογένειαν χριστιανικὴν. Νεὸς ἐπεχείρησε ταξίδιον εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Εἰς τὴν θάλασσαν τὸν κατέλαβε μεγάλη τρικυμία. Μὲ τὰς θερμὰς του προσευχὰς κατέπαυσεν αὐτὴν.

Κατόπιν ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ ἀργότερον Ἐπίσκοπος. Ὑπῆρξε πολὺ φιλόανθρωπος, ἵδρυσεν πτωχοκομεῖον, ξενῶνα καὶ ἄλλα ἱδρύματα διὰ τοὺς πτωχοὺς. Εἰς τὴν Σύνοδον τὴν Α' Οἰκουμενικὴν τῆς Νικαίας ἀνεδείχθη εἰς ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπέθανε τὸ 330 καὶ τιμᾶται ἀπὸ ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς καὶ ἰδίως τοὺς θαλασσινοὺς. Θεωρεῖται προστάτης τῶν ἐν θαλάσῃ πλεόντων.

Ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν καὶ ἐμορφώθη ἐκεῖ. Ἐγινε διάκονος καὶ εἰς τὴν Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ἀνεδείχθη εἰς ἐκ τῶν πολὺ φωτισμένων ἐκκλησιαστικῶν λειτουργῶν πολεμήσας ἀποτελεσματικῶς τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου.

Ἀργότερον, ὅτε ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὑπῆρξεν ὁ στύλος τῆς Ἐκκλησίας. Πέντε φορὰς ἐξωρίσθη, ἀκόμη δὲ καθηρέθη ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν, οἱ ὅποιοι δὲν παρεδέχοντο ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ὁμοούσιος τῷ Πατρί. Ὁ αὐτοκράτωρ ὅμως Οὐάλης ἠναγκάσθη νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ ἐκ τῆς ἐξορίας εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν, διότι τὸν ἠγάπα ὁ λαός. Ἀπέθανεν ἐκεῖ τὴν 2 Μαΐου τοῦ 373. Συνέγραψε πολλὰ λαμπρὰ χριστιανικὰ συγγράμματα.

Ὁ Ἅγιος Βασίλειος. Οὗτος ἐγεννήθη εἰς τὴν Καισάρειαν καὶ εἶχε μητέρα τὴν εὐσεβεστάτην Ἑμμέλειαν. Ἐμεγάλωσε χριστιανικώτατα καὶ ἦλθεν εἰς Ἀθήνας διὰ σπουδὰς. Ἐχειροτονήθη Πρεσβύτερος καὶ ἀργότερον ἔγινεν Ἐπίσκοπος. Περιηγήθη τὸν Πόντον καὶ ἐγνώρισε τὴν ζωὴν τῶν ἐκεῖ ἀσκητῶν. Ὡς ἐπίσκοπος ὑπῆρξε γεμῖτος ἀπὸ φιλανθρωπίας καὶ ἄλλας ἀρετάς. Ἐδειξε δὲ θάρρος ἀφάνταστον, ὅταν κάποτε ὁ βασιλεὺς Οὐάλης ἠθέλησε νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ ἀσπασθῇ τὸν Ἀρειανισμόν. Ἀπέθανε τὴν 1 Ἰανουαρίου τοῦ 379. Τὴν ἐκφορὰν του παρηκολούθησαν χιλιάδες λαοῦ. Συνέγραψε πλεῖστα λαμπρὰ χριστιανικά.

νικά συγγράμματα καὶ τὴν λειτουργίαν ἣ ὁποία λέγεται Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου.

13. Ἱεραὶ Ἀκολουθίαι

Οἱ Χριστιανοὶ διὰ νὰ ἐκδηλώσουν τὴν πίστιν τῶν πρὸς τὸν Θεόν, ἀναλόγως μὲ τὰς περιστάσεις αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται, ἔχουν ὀρισμένους τρόπους λατρείας, τοὺς ὁποίους ὀνομάζουν ἱεράς ἀκολουθίας. Ἀπὸ τὰς ἀκολουθίας ἄλλαι γίνονται τακτικά ἐντὸς τῶν ἱερῶν ναῶν καὶ λέγονται *Τακτικαὶ Ἐκκλησιαστικαὶ Ἀκολουθίαι* καὶ ἄλλαι ἐκτάκτως, ὅταν παρουσιάζονται ἀνάγκαι καὶ λέγονται *Ἐκτακτοὶ Ἀκολουθίαι*. Ἐκτακτοὶ ἀκολουθίαι εἶναι: Ἡ Ἀκολουθία τῶν ἐγκαινίων τῶν ναῶν, ἡ Ἀκολουθία τοῦ παρακλητικοῦ κανόνος, τοῦ ἁγιασμοῦ, τῶν μνημόσύνων, τῆς κηδείας καὶ ἄλλαι.

Αἱ τακτικαὶ Ἀκολουθίαι

Αἱ τακτικαὶ ἐκκλησιαστικαὶ ἀκολουθίαι εἶναι πέντε, αἱ ἀκόλουθοι:

1) Ὁ Ἑσπερινός. 2) Τὸ Ἀπόδειπνον. 3) Αἱ Ὁραὶ. 4) Τὸ Μεσονυκτικόν. 5) Ὁ Ὁρθρος. Τακτικὴ ἀκολουθία δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ Θεία Λειτουργία, ὅπως καὶ ἡ λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Δώρων.

1. Ὁ Ἑσπερινός. Καθ' ἐκάστην ἑσπέραν ὄλων σχεδὸν τῶν ἡμερῶν τοῦ ἔτους, πλην ἐλαχίστων, ψάλλεται εἰς τὰς ἐκκλησίας ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ. Τὴν ἐναρξιν αὐτοῦ ἀναγγέλλει συνήθως ἡ κροῦσις τοῦ κώδωνος τῆς ἐκκλησίας. Τὰ ἱερὰ γράμματα τὰ ὁποῖα ψάλλονται κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ἑσπερινοῦ ἐκφράζουν τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὸν Ὑψιστον, διότι τοὺς διεφύλαξεν ὑγιεῖς καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ τὸν παρακαλοῦν νὰ τοὺς διαφυλάξῃ ὑγιεῖς ἐπίσης καὶ κατὰ τὴν ὥκτα.

Ὁ Ἑσπερινός τὰς ἐργασίμους ἡμέρας εἶναι σύντομος ἐνῶ ὅταν τὴν ἐπομένην συμπέσῃ νὰ εἶναι μεγάλη ἑορτή, τότε εἶναι ἐκτενέστερος, ψάλλονται ὕμνοι περισσότεροι καὶ λέγεται *Μεγάλος Ἑσπερινός*.

2. Τὸ Ἀπόδειπνον. Ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἀποδείπνου ἀναγινώ-

σκεται μετὰ τὸ δεῖπνον, διὰ τοῦτο δὲ καὶ λέγεται Ἀπόδειπνον.

Μὲ τὰ θεῖα γράμματα τὰ ὅποια ἀναγινώσκονται κατὰ τὸ Ἀπόδειπνον παρακαλοῦμεν τὸν Πανάγαθον Θεὸν νὰ μᾶς χαρίσῃ ὑγείαν διὰ νὰ διέλθωμεν ὑγιεῖς τὴν νύκτα. Τὸ Ἀπόδειπνον εἶναι δύο εἰδῶν: *Μικρὸν* Ἀπόδειπνον καὶ *Μέγα* Ἀπόδειπνον. Τὸ Μικρὸν Ἀπόδειπνον λέγεται ὑπὸ τῶν χριστιανῶν κατ' οἶκον καθ' ὅλον τὸ ἔτος. Τὸ Μέγα Ἀπόδειπνον λέγεται εἰς τὸν ναὸν κατὰ τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστὴν καὶ τὴν Μεγάλην Δευτέραν, Τρίτην καὶ Τετάρτην, ἐπίσης δὲ καὶ κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν Θεοφανείων καὶ τῶν Χριστουγέννων.

3. Αἱ Ὥραι. Αἱ ἀκολουθίαι τῶν Ὥρων γίνονται τὴν ἕκτην ὥραν πρωΐνῃν, τὴν ἐνάτην πρωΐνῃν, τὴν 12 μεσημβρινὴν καὶ 3 μ. μ. Γίνονται δὲ διὰ νὰ μᾶς ὑπενθυμίζουσιν τὰ ἐξῆς γεγονότα:

Ἡ ἀκολουθία τῆς ἕκτης ὥρας γίνεται διὰ νὰ μᾶς ὑπενθυμίξῃ τὸν Χριστόν, ὁ ὅποιος ἐστάλη ἀπὸ τὸν Καϊάφαν εἰς τὸν Πιλάτον. Ἡ τῆς ἐνάτης ὥρας, τὴν σταύρωσιν αὐτοῦ. Ἡ τῆς δωδεκάτης, τὴν καθήλωσιν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς τρίτης μετameσημβρινῆς, τὸν θάνατόν του.

4. Τὸ Μεσονυκτικόν. Τὴν ἀκολουθίαν αὐτὴν ἀναγινώσκει ὁ ἱερεὺς μαζί μὲ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ὁρθοῦ. Δι' αὐτοῦ εὐχαριστοῦμεν καὶ δοξάζομεν τὸν Θεόν, διότι μεριμνᾷ καὶ φροντίζει δι' ἡμᾶς.

5. Ὁ Ὁρθρος. Τοῦτον ψάλλει ὁ ἱερεὺς τὴν πρωΐαν. Εἶναι δὲ ἀκολουθία σύντομος, ὅταν δὲν ἐπακολουθῇ λειτουργία. Ὅταν ὁμως τελεῖται καὶ λειτουργία, τότε ὁ ὁρθρος θεωρεῖται ὡς προπαρασκευὴ αὐτῆς.

14. Ἡ Θεία Λειτουργία

Ἡ Θεία Λειτουργία εἶναι ἡ ἱερὰ ἀκολουθία τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Ὅπως δὲ ἐμάθομεν, εἶναι μυστήριον καὶ μάλιστα τὸ ἱερώτερον ὅλων τῶν μυστηρίων. Εἶναι ἡ βᾶσις καὶ τὸ κέντρον τῆς λατρείας μας, ὅπως καὶ ὅλων τῶν λοιπῶν ἀκολουθιῶν.

Ἡ Θεία Λειτουργία εἶναι ἡ ἀνάϊμακτος ἀναπαράστασις τῆς θυσίας τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ. Εἶναι μυστήριον τὸ ὅποιον συνέστησεν αὐτὸς οὗτος ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὸ ἑσπέρας τῆς Μεγάλης Πέμπτης, ὅταν συνέφαγε μὲ τοὺς μαθη-

τάς του εἰς τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον. Κατ' ἀρχὰς ἡ Θεία Λειτουργία ἦτο ἀπλή. Ὁ ἱερεὺς, ἀφοῦ ἡγίαζε τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον, δηλαδὴ τὰ Τίμια Δῶρα καὶ ἡὐχαρίστει τὸν Θεόν, προσέφεραν αὐτὰ εἰς τοὺς πιστοὺς, ἀφοῦ προηγουμένως ἀνεγινώσκοντο ψαλμοὶ καὶ περικοπαὶ ἐκ τῶν Γραφῶν καὶ ἐγίνετο κήρυγμα προφορικόν.

Κατόπιν ἐγράφησαν ὠρισμένοι τύποι λειτουργιῶν, οἱ κυριώτεροι ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι τέσσαρες οἱ ἑξῆς :

α) Ἡ Λειτουργία τοῦ Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου. Αὕτη εἶναι ἡ ἀρχαιότερα ἀπ' ὅλας τὰς ἄλλας καὶ μακρά. Τελεῖται δὲ τὴν 23ην Ὀκτωβρίου, ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, ὁ ὁποῖος τὴν συνέγραψεν.

β) Ἡ Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Αὕτη εἶναι συντομωτέρα τῆς πρώτης καὶ τελεῖται 10 φορές μόνον καθ' ὅλον τὸ ἔτος. Ἦτοι ὅλας τὰς Κυριακὰς τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς ἐκτὸς τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων, τὴν Μεγάλην Πέμπτην, τὸ Μέγα Σάββατον καὶ τὴν 1 Ἰανουαρίου.

γ) Ἡ λειτουργία τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Αὕτη εἶναι συντομωτέρα τῶν ἄλλων καὶ τελεῖται καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἐκτὸς τῶν ἡμερῶν κατὰ τὰς ὁποίας τελοῦνται αἱ ἄλλαι λειτουργίαι.

δ) Ἡ λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Δώρων. Αὕτη τελεῖται ὅλην τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστήν δύο φορές καθ' ἑβδομάδα, ἦτοι τὴν Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν καὶ τρεῖς ἡμέρας κατὰ τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα, ἦτοι τὴν Μεγάλην Δευτέραν, τὴν Τρίτην καὶ Τετάρτην. Κατὰ τὴν λειτουργίαν τῶν Προηγιασμένων, τὰ Θεῖα Δῶρα δὲν ἀγιάζονται κατὰ τὴν λειτουργίαν αὐτήν, ἀλλ' εἶναι ἡγιασμένα ἐκ τῆς προηγουμένης Κυριακῆς. Διὰ τοῦτο καὶ λέγεται Προηγιασμένη. Ἡ λειτουργία αὕτη εἶναι κατάλληλος διὰ πενήθιμους ἡμέρας.

15. Ἑρμηνεία τῆς Θείας Λειτουργίας

Ἡ Θεία Λειτουργία διαιρεῖται εἰς τὰ ἑξῆς τρία κύρια μέρη.

1) Εἰς τὴν Προσκομιδὴν. 2) Εἰς τὴν Λειτουργίαν τῶν Κατηχουμένων καὶ 3) Εἰς τὴν Λειτουργίαν τῶν Πιστῶν.

Ἄς ἐξετάσωμεν ἕν ἕκαστον τῶν μερῶν αὐτῶν χωριστά.

Α'. Ἡ προσκομιδὴ

Προτοῦ ὁ ἱερεὺς κάμῃ ἔναρξιν τῆς Θείας Λειτουργίας διὰ τῆς ἐκφωνήσεως : «Εὐλογημένη ἡ Βασιλεῖα τοῦ Πατρὸς . . .» πρέπει νὰ ἐτοιμάσῃ τὰ Θεῖα Δῶρα, τὸν Ἄρτον καὶ τὸν Οἶνον, τὰ ὁποῖα θὰ ἀγιάσῃ καὶ θὰ μεταβάλλῃ εἰς τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Σωτῆρος. Τὸν Ἄρτον καὶ τὸν Οἶνον προσφέρουν εἰς τὸν ναὸν οἱ Χριστιανοί. Τὸν ἄρτον τὸν ὀνομάζουν *προσφοράν* ἢ *πρόσφορον*.

Ἐκτὸς τῶν δύο τούτων Τιμίων Δώρων, ὁ ἱερεὺς θὰ χρειασθῇ καὶ τὰ ἱερὰ σκεύη περὶ τῶν ὁποίων ὠμιλήσαμεν : Ἡτοί το *Δισκάριον*, τὸ *Ἅγιον Ποτήριον*, τὴν *Δόγχην*, τὸν *Ἀστερίσκον*, τὴν *Δαβίδα* καὶ τὰ *Καλύμματα*.

Πάντα ταῦτα φέρει εἰς τὸ ἀριστερόν τῆς Ἀγίας Τραπέζης μέρος, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται *Προσκομιδὴ* ἢ *Πρόθεσις* καὶ ἐτοιμάζεται διὰ νὰ ἀρχίσῃ τὴν τελετὴν τῆς Προσκομιδῆς.

Νίπτει καθαρὰ τὰς χεῖρας εἰς τὸν νιπτῆρα διὰ νὰ εἶναι καθαραί, φορεῖ τὰ ἱερὰ ἄμφια, προσεύχεται εἰς τὸν Θεὸν πρῶτον μεγαλοφώνως καὶ ἔπειτα μυστικῶς καὶ ἀπευθύνει πρὸς Αὐτὸν τὴν συνήθη δοξολογίαν :

«Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν».

Κόπτει κατόπιν μὲ τὴν λόγχην ἀπὸ τὴν προσφοράν τὸ κεντρικὸν τετράγωνον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐπάνω εἰς αὐτὴν ἐσφραγισμένον μὲ τὴν σφραγίδα καὶ τὸ ὁποῖον λέγεται Ἀμνός, καθὼς καὶ ἄλλα μικρότερα τεμάχια ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ τοῦ Ἀμνοῦ, τὰ ὁποῖα λέγονται μερίδες καὶ τὰ τοποθετεῖ εἰς τὸ Δισκάριον. Ἐπ' αὐτοῦ δὲ τοποθετεῖ τὸν Ἀστερίσκον.

Ὁ Ἀμνός συμβολίζει τὸν Χριστόν. «Ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ» ὠνόμασεν αὐτὸν ὁ Βαπτιστὴς Ἰωάννης. «Ἀμνὸν ἁμῶμον καὶ ἄσπιλον», ἐχαρακτήρισεν αὐτὸν ὁ Πέτρος ὁ μαθητὴς του.

Αἱ μερίδες συμβολίζουν τοὺς ἀρχαγγέλους Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ, τοὺς ἀγγέλους, τὸν Πρόδρομον, τοὺς Ἁγίους, τὴν Θεοτόκον κλπ. Κατόπιν χύνει εἰς τὸ Ἅγιον Ποτήριον οἶνον καὶ ὕδωρ καὶ σκεπάζει τὸ Δισκάριον καὶ τὸ Ἅγιον Ποτήριον μὲ τὸν Ἄερα. Καθ' ὃν χρόνον ὁ ἱερεὺς τελεῖ τὰς ἁγίας αὐτὰς πράξεις, προφέρει διαφόρους ἱερὰς εὐχὰς προφητῶν καὶ περικοπὰς τῆς

Κατήχησις καὶ Λειτουργικὴ, Γ. Β. Ο.

Ἀγίας Γραφῆς, αἱ ὁποῖαι ὑπενθυμίζουν τὸ θεῖον δράμα τοῦ Χριστοῦ, τὴν σταύρωσίν του, τὴν λόγχην μὲ τὴν ὁποῖαν ἐκεντήθη καὶ ἐξηλθεν ἀπὸ τὴν ἁγίαν αὐτοῦ πλευράν αἷμα καὶ ὕδωρ.

Ἀφοῦ μὲ τὰς εὐχὰς καὶ τὰς δεήσεις τοῦ ἱερέως ἠὺλογήθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τὰ Θεῖα Δῶρα, τελειώνει ἡ τελετὴ καὶ εἰσέρχομεθα εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς Λειτουργίας.

Β'. Λειτουργία τῶν κατηχομένων

Τὸ μέρος τοῦτο τῆς λειτουργίας ὠνομάσθη τῶν κατηχομένων, διότι καθ' ὃν χρόνον αὕτη ἐγίνετο, ἡδύνατο νὰ παραμένουν εἰς τὸν ναὸν οἱ κατηχούμενοι, δηλαδὴ οἱ μὴ βαπτισθέντες ἀκόμη ἀλλὰ πιστεύοντες εἰς τὸν Χριστόν. Σήμερον, ἂν καὶ δὲν ὑπάρχουν κατηχούμενοι ὅμως ἡ λειτουργία ἐξακολουθεῖ νὰ γίνεται ἡ ἴδια.

Ἡ λειτουργία τῶν Κατηχομένων ἀκολουθεῖ τὰ ἑξῆς σημεῖα:

1. Τὸ Προοίμιον

Ὁ Διάκονος ἐξέρχεται ἐκ τοῦ ναοῦ καὶ δίδει τὸ σύνθημα τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας λέγων μεγαλοφώνως :

«Εὐλόγησον, Δέσποτα». Ὁ ἱερεὺς, ὁ ὁποῖος ἵσταται ἐμπρὸς εἰς τὴν Ἀγίαν Τράπεζαν κάμνει τὸν σταυρόν του, φιλεῖ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον καὶ ἀπαντᾷ μεγαλοφώνως :

«Εὐλογημένη ἡ Βασιλεῖα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων». Οἱ ψάλλται ψάλλουν : Ἀμήν. Δηλαδή, ἃς γίνῃ. Ἀκολουθεῖ ἡ Μεγάλη Συναπτὴ : Δηλαδή ἡ σειρά τῶν δεήσεων τὰς ὁποίας κάμνει ὁ Διάκονος λέγων :

«Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Ὑπὲρ τῆς ἀνωθεν εἰρήνης καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν»... Μὲ τὰς εὐχὰς τῆς συναπτῆς ζητεῖ ὁ Διάκονος ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰρήνην ὑπὲρ τῶν ψυχῶν μας, εἰρήνην ὑπὲρ τοῦ κόσμου, ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὑπὲρ τῶν Βασιλέων, ὑπὲρ τοῦ Ἐπισκόπου κλπ. Εἰς ἐκάστην ἐκφώνησιν τοῦ Διακόνου οἱ ψάλλται ψάλλουν : «Κύριε, ἐλέησον». Δηλαδή, κάμε ὅ,τι ζητοῦμεν, Κύριε. Μετὰ ταῦτα οἱ ψάλλται ψάλλουν τὰ τυπικὰ ἢ τὸ πρῶτον ἀντίφωνον : «Ταῖς Πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου...». Ὁ Διάκονος κάμνει μικρὰν συναπτὴν : «Ἐτι καὶ ἔτι»

καὶ ὁ ἱερεὺς λέγει μεγαλοφώνως : «*Ὅτι σὸν τὸ Κράτος καὶ σοῦ ἐστὶν ἡ Βασιλεία...*» Δηλαδή : Εἶναι ἰδική σου ἡ ἐξουσία καὶ ἡ Βασιλεία Κύριε.

Οἱ ψάλλται συνεχίζουν τὸ β' ἀντίφωνον :

«*Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ . . . Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι. Καὶ νῦν καὶ ἀεὶ κλπ. Ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ*». Τὸν ὕμνον αὐτὸν λέγεται ὅτι τὸν ἔκαμεν ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἰουστινιανός.

Ἐπειτα ὁ Διάκονος κάμνει τὴν τρίτην συναπτὴν καὶ ὁ ἱερεὺς λέγει μεγαλοφώνως : «*Ὅτι ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος Θεὸς ἐπάρχεις καὶ Σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν . . .*». Οἱ ψάλλται : Ἀμήν. Καὶ ἐν συνεχείᾳ ψάλλουν τὸ ἀπολυτίκιον καὶ τινὰ ἄλλα τροπὰ-ρια ἀναλόγως τῆς ἐορτῆς.

Ἐκτὸς τῶν ἐκφωνήσεων τὰς ὁποίας κάμνει ὁ ἱερεὺς καὶ τὰς ὁποίας ἀκούομεν, οὗτος λέγει μυστικῶς καὶ διαφόρους εὐ-χὰς, αἱ ὁποῖαι περιέχουν μεγάλα θρησκευτικὰ νοήματα.

2. Μικρὰ εἴσοδος τοῦ Εὐαγγελίου

Αὕτῃ τελεῖται ὡς ἐξῆς : Πρὶν τελειώσουν οἱ ψάλλται τὸ τρίτον Ἀντίφωνον, ὁ ἱερεὺς δίδει εἰς τὸν Διάκονον τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἐξέρχονται καὶ οἱ δύο ἐκ τῆς βορείας πύλης τοῦ ἱεροῦ καὶ ἔρχονται πρὸ τῆς Ὡραίας Πύλης καὶ στέκονται. Ὁ Διάκονος τότε ὑψώνων τὸ Εὐαγγέλιον λέγει : «*Σοφία, ὀρθοί*». Ἡ ὕψωσις τοῦ Εὐαγγελίου γίνεται ἵνα δείξῃ αὐτὸ ὁ Διάκονος εἰς τὸν κόσμον ὡς βιβλίον ἱερόν, τὸ ὁποῖον περιέχει μεγάλην σοφίαν. Διὰ τοῦτο καὶ παραγγέλλει νὰ ἐγερθοῦν.

Ἀμέσως οἱ ἱερεῖς ἢ οἱ ψάλλται ψάλλουν :

«*Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν Χριστῷ. Σῶσον ἡμᾶς Υἱὲ Θεοῦ ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν ψάλλοντάς σοι ἁλληλούϊα*».

Ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ Διάκονος εἰσέρχονται εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα, ἐνῶ οἱ ψάλλται ψάλλουν τὸ Ἀπολυτίκιον καὶ τὸ Κοντάκιον. Αὕτῃ εἶναι ἡ μικρὰ εἴσοδος, διότι ἔχομεν καὶ ἄλλην εἴσοδον Μεγάλην, περὶ τῆς ὁποίας θὰ ὁμιλήσωμεν εἰς ἄλλο μέρος.

Ἀκολουθῶς οἱ ψάλλται ψάλλουν «*Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος ἰσχυρός, Ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς*». Τοῦτο λέγεται ὕμνος Τρι-ἁγίος. Ἀκολουθεῖ τὸ Πολυχρόνιον τοῦ Βασιλέως καὶ ἔπειτα γίνεται ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου.

3. Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου

Ἡ ἀνάγνωσις Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, ἤτοι ἐπιστολῶν τῶν Ἀποστόλων, γίνεται ἀφοῦ πρῶτον ὁ Διάκονος ἐκφωνήσῃ: «Πρόσχωμεν σοφία πρόσχωμεν». Διὰ τῆς ἐκφωνήσεως αὐτῆς λέγει εἰς τοὺς ἐκκλησιαζομένους ὅτι εἰς αὐτὸ τὸ ὁποῖον θὰ ἀναγνωσθῇ ὑπάρχει σοφία καὶ ἃς προσέξωμεν.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἀποστόλου, ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τῆς Ὡραίας Πύλης ἐκφωνεῖ: «Σοφία· ὁρθοί· ἀκούσωμεν τοῦ Ἁγίου Εὐαγγελίου. Εἰρήνη πᾶσι».

Οἱ ψάλλται: «Καὶ τῷ πνεύματί σου». Εὐχονται δηλαδή ὅπως ἔλθῃ πλουσία ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἱερέως. Καὶ ἀρχίζει ἡ ἀνάγνωσις: «Ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον» ἢ «κατὰ Λουκᾶν κλπ. ἁγίου Εὐαγγελίου τὸ Ἀνάγνωσμα».

Διὰ τοῦ τμήματος αὐτοῦ γνωστοποιεῖ ὁ ἱερεὺς εἰς τὸ ἐκκλησίασμα τίνος Εὐαγγελιστοῦ Εὐαγγέλιον θὰ ἀναγνωσθῇ.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἐπακολουθεῖ ἐκ μέρους τοῦ Διακόνου ἡ Ἑκτενὴς δέησις: «Εἴπωμεν πάντες κλπ.». Ἡ δέησις λέγεται ἐκτενής, διότι εἶναι ἐκτεταμένη.

Κατόπιν ὁ ἱερεὺς ἐκφωνεῖ: «Ὅτι ἐλεήμων καὶ φιλόανθρωπος». Ἀκολουθῶς ὁ Διάκονος εὐχεται διὰ τοὺς κατηχουμένους καὶ προτρέπει αὐτοὺς νὰ εὐχηθοῦν εἰς τὸν Κύριον. Ἐπίσης προτρέπει τοὺς πιστοὺς νὰ εὐχηθοῦν διὰ τοὺς κατηχουμένους.

Αἱ δεήσεις αὗται γίνονται ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων διὰ νὰ ἀξιῶσιν καὶ αὐτοὺς ὁ Θεὸς νὰ γίνουν ἱκανοὶ νὰ δεχθοῦν τὸ ἅγιον Βάπτισμα. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ἀβάπτιστοι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παρακολουθήσουν τὴν ὑπόλοιπον λειτουργίαν, ἡ ὁποία εἶναι μόνον διὰ τοὺς πιστοὺς, ὁ Διάκονος ἐκφωνεῖ:

«Ὅσοι κατηχοῦμενοι προέλθετε. Οἱ κατηχοῦμενοι προέλθετε. Μὴ τις τῶν κατηχουμένων». Δηλαδή: «Ὅσοι εἰσθε κατηχοῦμενοι νὰ ἐξέλθετε. Νὰ μὴ μείνῃ κανεὶς». Ἀμα ἐξήρχοντο οἱ κατηχοῦμενοι, ἐκλείοντο αἱ θύραι καὶ ἐτελεῖτο ἡ λειτουργία διὰ τοὺς πιστοὺς.

Γ'. Ἡ λειτουργία τῶν πιστῶν

Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ τῆς Λειτουργίας γίνεται ἡ μετουσίωσις τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου.

διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ μέρος αὐτὸ τῆς λειτουργίας εἶναι τὸ σπουδαιότατον.

Εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν πιστῶν διακρινόμεν τὰ ἑξῆς μέρη :

α') Τὰς εὐχὰς ὑπὲρ τῶν πιστῶν. β') Τὴν μεγάλην εἴσοδον. γ') Τὰς αἰτήσεις. δ') Τὴν ὁμολογίαν πίστεως. ε') Τὰς προτροπὰς καὶ εὐλογίας. στ') Τὸν ἁγιασμόν τῶν τιμίων δώρων. ζ') Τὰς μνημονεύσεις. η') Τὰς δεήσεις καὶ τὰς εὐχὰς πρὸ τῆς μεταλήψεως. θ') Τὴν μετάληψιν ὑπὸ τῶν κληρικῶν. ι') Τὴν μετάληψιν ὑπὸ τῶν λαϊκῶν καὶ ια') Τὰς εὐχὰς τῆς ἀπολύσεως.

1. Εὐχαὶ ὑπὲρ τῶν πιστῶν

Μετὰ τὰς εὐχὰς ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων ὁ ἱερεὺς, ἐξάπλωνει ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης τὸ *Εἰλητόν* ἢ Ἀντιμίνσιον, διότι ἐπ' αὐτοῦ θὰ τελεσθῇ ἡ Θεία Εὐχαριστία. Κατόπιν ὁ Διάκονος λέγει πρὸς τοὺς πιστοὺς : «Ὅσοι πιστοὶ ἔτι καὶ ἔτι τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν» καὶ συνεχίζει τὴν συναπτὴν : «Ἀντιλαβοῦ, σῶσον καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς . . . ». Προτρέπει δηλαδὴ τοὺς πιστοὺς νὰ παρακολουθήσουν μὲ εὐλάβειαν τοὺς λόγους τοῦ ἱερέως, ὁ ὁποῖος λέγει : «Ὅτι πρόπει Σοὶ πᾶσα δόξα, τιμὴ . . . »

Οἱ ψάλται ψάλλουν : Ἀμήν. Ἐπακολουθεῖ εὐχή μυστικὴ τοῦ ἱερέως ὑπὲρ τῶν πιστῶν. Ἐνῶ δὲ ὁ ἱερεὺς ἐξακολουθεῖ τὴν εὐχήν, ὁ Διάκονος συνεχίζει τὴν μικρὰν συναπτὴν : «Ἀντιλαβοῦ, σῶσον». Ἐπειτα ὁ ἱερεὺς ἐκφωνεῖ μεγαλοφώνως : «Ὅπως ὑπὸ τοῦ Κράτους σου . . . ». Μετὰ ταῦτα δὲ ἀρχίζει μυστικὴν εὐχήν.

2. Ἡ Μεγάλῃ Εἴσοδος

Τὴν ὥραν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἱερεὺς εὐχεται πρὸ τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ὁ δεξιὸς ψάλτης ψάλλει τὸν *Χερουβικὸν ὕμνον*. «Οἱ τὰ Χερουβεὶμ μυστικῶς εἰκονίζοντες καὶ τῇ ζωοποιῷ Τριάδι τὸν Τρισάγιον ὕμνον προσάδοντες πᾶσαν τὴν βιοτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν».

Ὡς τὸν Βασιλέα τῶν ὅλων ὑποδεξόμενοι ταῖς ἀγγελικαῖς ἀοράτως δορυφορούμενον τάξεσιν. Ἀλληλούϊα». Ὁ ὕμνος αὐτὸς ὑπενοθυμίζει εἰς τοὺς πιστοὺς, ὅτι τὴν ἱερὰν αὐτὴν στιγμήν θὰ ὑπο-

δεχθῶμεν τὸν Βασιλέα τῶν ὅλων, δηλαδή τὸν Θεὸν καὶ Σωτῆρα Χριστόν, τὸν ὁποῖον ὕμνοῦν τὰ Χερουβεὶμ. Πρέπει δὲ νὰ εἴμεθα ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ φροντίδας.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ ψάλτης ψάλλει τὸ ὕμνον, ὁ ἱερεὺς λέγει μυστικὰς εὐχὰς καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων παρακαλεῖ τὸν Ὑψιστον νὰ συγχωρήσῃ καὶ τὰς ἰδικὰς του τὰς ἁμαρτίας καὶ νὰ τὸν καταστήσῃ ἅγιον νὰ τελέσῃ τὸ μέγα μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

Κατόπιν ἐξέρχεται ἐμπρὸς εἰς τὴν Ὡραίαν Πύλην καὶ ἀφοῦ θυμιάσῃ, κάμνει ὑπόκλισιν πρὸς τοὺς πιστοὺς καὶ ζητεῖ παρ' αὐτῶν συγχώρησιν. Ἐπειτα θέτει ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ Διακόνου τὸν Ἀέρα, δίδει καὶ τὸ Δισκάριον εἰς αὐτόν, λαμβάνει ὁ ἴδιος τὸ Ἅγιον Ποτήριον καὶ ἐξέρχονται ἀπὸ τὴν βορείαν Πύλην, ἐνῶ ὁ Διάκονος ἀπαγγέλλει :

«Πάντων ἡμῶν μνησθείη Κύριος ὁ Θεός . . .»

Σταματοῦν εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ καὶ ἐνῶ βλέπουν πρὸς τοὺς πιστοὺς κάμνει ὁ ἱερεὺς δεήσεις. Ἐπειτα εἰσέρχονται διὰ τῆς Ὡραίας Πύλης καὶ τοποθετοῦν τὸ Ποτήριον μὲ τὸ Δισκάριον ἐπὶ τῆς Τραπεζῆς. Ἡ εἴσοδος αὐτὴ συμβολίζει ὅτι ὁ Ἰησοὺς ἔρχεται ἵνα ἐκουσίως σταυρωθῇ.

3. Αἱ Αἰτήσεις

Μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τῶν Θείων Δώρων ἐπὶ τῆς Ἀγίας Τραπεζῆς, γίνονται αἱ αἰτήσεις. Ὁ Διάκονος ἀπαγγέλλει μεγαλοφώνως : *«Πληρώσωμεν τὴν δέξιν ἡμῶν τῷ Κυρίῳ. Ὑπὲρ τῶν προτεθέντων Τιμίων Δώρων . . .»*. Ὁ ἱερεὺς λέγει μυστικῶς εὐχὰς. Οἱ ψάλλται ψάλλουν *«Παράσχου, Κύριε»*. Δηλαδή: Νὰ μᾶς ἀκούσῃς Κύριε, καὶ νὰ δώσῃς εἰς ἡμᾶς ὅ,τι ζητοῦμεν.

Ὁ ἱερεὺς μεγαλοφώνως : *«Διὰ τῶν οἰκτιρῶν τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ . . .»*

4. Ἡ ὁμολογία τῆς Πίστεως

Κατόπιν ὁ ἱερεὺς λέγει μεγαλοφώνως : *«Εἰρήνη πᾶσι»*. Καὶ ὁ Διάκονος συμπληρώνει : *«Ἀσπήσωμεν ἀλλήλους ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν»*.

Δι' αὐτῶν ὁ μὲν ἱερεὺς συμβουλεύει εἰς τοὺς πιστοὺς νὰ

ἔχουν εἰρήνην, ὁ δὲ Διάκονος ζητεῖ νὰ εἶναι ἡνωμένοι καὶ με-
 τοὺς δεσμοὺς τῆς ἀγάπης, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσουν αὐτὸ
 τὸ ὁποῖον θὰ ψάλλουν οἱ ψάλται: «*Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον*
Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον». Ὁ Ὑμνος αὐτὸς ση-
 μαίνει ὅτι ὁμολογοῦμεν ὅτι καὶ τὰ τρία πρόσωπα τῆς Ἀγίας
 Τριάδος, δηλαδή ὁ Πατήρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀπο-
 τελοῦν ἓνα ἀληθινὸν Θεόν, ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ ἱερεὺς ἀποκαλύπτει τὰ Θεῖα Δῶρα
 ἐνῶ ὁ Διάκονος ἀπαγγέλλει: «*Τὰς θύρας, τὰς θύρας. Ἐν σοφίᾳ*
πρόσχωμεν». Δι' αὐτῶν προτρέπονται οἱ πιστοὶ νὰ προσέχουν
 τὰς θύρας τῆς ψυχῆς των, διὰ νὰ μὴ εἰσχωρήσῃ καμμία σκέψις
 ἀμαρτωλῇ καὶ νὰ ἀκούσουν μὲ προσοχὴν τὸ Σύμβολον τῆς Πί-
 στεως, τὸ ὁποῖον ἀπαγγέλλει μεγαλοφώνως ὁ ψάλτης.

«*Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα . . .*»

Καθ' ἣν στιγμὴν ἀπαγγέλλεται ἡ προσευχὴ αὐτή, ὁ ἱερεὺς
 ἐπάνω ἀπὸ τὰ Δῶρα κινεῖ τὸν Ἀέρα, ὁ ὁποῖος συμβολίζει τὴν
 πνοὴν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἀγιάζει αὐτά.

5. Προτροπαὶ καὶ εὐλεγίαι

Μετὰ ταῦτα ὁ Διάκονος ἀπευθύνει τὸν προτροπὴν: «*Σιῶ-*
μεν καλῶς. Σιῶμεν μετὰ φόβου. Πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν ἀναφορὰν ἐν
εὐρίᾳ προσφέρειν». Οἱ θεοὶ αὐτοὶ λόγοι φανερώνουν ὅτι εὐρι-
 σκόμεθα εἰς τὸ ἱερώτερον σημεῖον τῆς Θείας Λειτουργίας καὶ
 ὅτι πρέπει νὰ σταθῶμεν μὲ προσοχὴν καὶ μὲ φόβον Θεοῦ, διὰ
 νὰ προσφέρωμεν τὴν Θυσίαν τῆς Θείας Εὐχαριστίας μὲ εἰρήνην
 εἰς τὴν ψυχὴν μας.

Οἱ ψάλται προσθέτουν: «*Ἐλαιον εὐρίᾳς, θυσίαν αἰνέσεως*».
 Αἱ λέξεις αὗται σημαίνουν ὅτι ὁ σταυρικὸς θάνατος τοῦ Χριστοῦ
 δεικνύει τὴν μεγάλην εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς καὶ
 ὅτι ἡμεῖς μὲ τὴν Θεῖαν Εὐχαριστίαν, τὴν ὁποῖαν προσφέρομεν
 πρὸς τὸν Θεόν, τὸν δοξολογοῦμεν διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἄπειρον
 ἀγάπην του.

Ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τῆς Ὡραίας Πύλης λέγει:

«*Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ . . .*». Οἱ ψάλται
 ἀπαντοῦν: «*Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου*». Ὁ ἱερεὺς μὲ τοὺς λό-

γους αὐτοὺς εὐλογεῖ τὸν λαὸν καὶ οἱ ψάλλται ἀπαντοῦν, ὅπως ἡ χάρις τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν του ψυχὴν.

Μετά τινας ἄλλας προτροπὰς τοῦ ἱερέως καὶ ἀπαντήσεις τῶν ψαλτῶν, ὁ ἱερεὺς εἰσέρχεται εἰς τὸ Ἱερὸν καὶ ἀρχίζει τὴν μεγάλην εὐχὴν τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν Τιμίων Δώρων: «*Ἄξιον καὶ δίκαιον Σὲ ὑμνεῖν, Σὲ εὐλογεῖν, Σὲ αἰνεῖν . . .*». Ἡ εὐχὴ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὁ ἱερεὺς ὑμνεῖ τὸ ἄπειρον αὐτοῦ μεγαλεῖον. Κατόπιν λέγει μεγαλοφώνως:

«*Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ἄδοντα . . .*» ἐνῷ ὁ Διάκονος ἀφαιρεῖ τὸν Ἀστερίσκον ἀπὸ τοῦ Δισκαρίου καὶ ἀφήνει ἀκάλυπτον τὸν Ἀμνόν. Κατὰ τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἄγγελοι ψάλλουν ὕμνους λατρείας πρὸς τὸν Θεόν, διὰ τοῦτο καὶ οἱ ψάλλται ἐπαναλαμβάνουν καὶ ψάλλουν τὸν ἀγγελικὸν ὕμνον: «*Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος Σαβαώθ . . .*». Μὲ τὸν ὕμνον αὐτὸν ὁ Θεὸς ὀνομάζεται ἅγιος, ὀνομάζεται Κύριος Σαβαώθ, δηλαδὴ Κύριος ὄλων τῶν δυνάμεων καὶ τῶν ἐπιγείων καὶ τῶν οὐρανίων.

Ἐνῷ οἱ ψάλλται ψάλλουν, ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκει εὐχὴν μυστικῶς καὶ ἔπειτα λέγει: «*Λάβετε φάγετε τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον εἰς ἅφρεσιν ἁμαρτιῶν*». Εἶναι αὐταὶ αἱ ἴδιαι λέξεις τὰς ὁποίας εἶπεν ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὴν νύκτα τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, ὅταν ἠὐλόγησε τὸν ἄρτον καὶ τὸν ἡγάσας καὶ τὸν ἔδωκεν εἰς τοὺς μαθητάς του. Διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὁ ἄρτος ἐγένεν αὐτὸ τὸ Σῶμα τοῦ Σωτῆρος. «Τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον» σημαίνει ὅτι «τὸ σῶμα μου θὰ σταυρωθῇ διὰ νὰ συγχωρηθοῦν αἱ ἁμαρτίαι τῶν ἀνθρώπων».

«*Πίστε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμα μου τὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης*».

Οἱ λόγοι αὐτοὶ τοῦ Ἰησοῦ σημαίνουν ὅτι ὁ οἶνος τὸν ὁποῖον ἔδωκεν εἰς τοὺς μαθητάς του νὰ πίνουν, δὲν ἦτο οἶνος κοινός, ἀλλ' αὐτὸ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου καὶ ὅτι γίνεται μετὰ αὐτοῦ καὶ ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων καινούργια συμφωνία: Αὐτὸς μὲν θὰ θυσιασθῇ ὑπὲρ ἡμῶν, ἡμεῖς δὲ ὡς ἀντάλλαγμα νὰ δώσωμεν εἰς αὐτὸν τὴν πίστιν μας.

Οἱ ψάλλται: «*Ἀμήν*». Ὁ ἱερεὺς λέγει ἔπειτα μυστικὴν εὐχὴν καὶ κατόπιν μεγαλοφώνως: «*Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν Σοὶ προσφέρομεν*

κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα». Οἱ λόγοι οὗτοι ἐρμηνεύονται ὅτι: Τὰ δῶρα τὰ ὅποια προσφέρομεν εἰς Σὲ εἶναι ἀπὸ τὰ ἰδικά σου ἀγαθὰ. Σοὺ τὰ προσφέρομεν δὲ «κατὰ πάντα», δηλαδή μὲ δλην μας τὴν ψυχὴν.

Κατόπιν ὁ ἱερεὺς λέγει μυστικὴν εὐχὴν καὶ ζητεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ καταπέμψῃ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τὰ Τίμια Δῶρα: «*Κατάπεμψον τὸ Πνεῦμα σου τὸ Ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα*». Σφραγίζει δὲ μετὰ φόβου Θεοῦ τὸν Ἀμνόν, κάμνει τὸν σταυρόν του καὶ λέγει: «*Καὶ ποιήσον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ Σου. Τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τοῦτο τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ Σου*».

Ζητεῖ παρὰ τοῦ Θεοῦ νὰ μεταβάλῃ τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Υἱοῦ του.

Τοιοιουτρόπως τελεῖται εἰς τὸ Ἱερὸν τὸ μέγα μυστήριον, ἐνῷ οἱ πιστοὶ ἔξω ἐν μεγάλῃ σιγῇ γονατίζουν, οἱ δὲ ψάλλται ψάλλουν: «*Σὲ ὑμνοῦμεν, Σὲ εὐλογοῦμεν, Σοὶ εὐχαριστοῦμεν, Κύριε καὶ δεόμεθά Σου, ὁ Θεὸς ἡμῶν*».

Μὲ τὸν ὕμνον αὐτὸν παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ ἀκούσῃ τὰς ἱκεσίας τοῦ ἱερέως καὶ νὰ ἀγιάσῃ τὰ Θεῖα Δῶρα. Ἀφοῦ ἡγιασθῇσαν ταῦτα ἐπακολουθοῦν αἱ μνημονεύσεις.

6. Αἱ μνημονεύσεις

Αἱ μνημονεύσεις γίνονται ὅχι μόνον διὰ τοὺς ζῶντας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς τεθνεῶτας. Ὁ ἱερεὺς λέγει μυστικῶς εὐχὴν ὑπὲρ τῶν προπατόρων, πατέρων, Πατριαρχῶν, προφητῶν, μαρτύρων... Ἡ μνημόνευσις ἀποτελεῖ καθήκον εὐγνωμοσύνης, διότι ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς παρελάβομεν τὴν Χριστιανικὴν πίστιν.

Μεταξὺ ἄλλων μνημονεύει ὅλως ἰδιαιτέρως καὶ τὴν Θεοτόκον, πρὸς τιμὴν τῆς ὁποίας λέγει μεγαλοφῶνως: «*Ἐξαιρέτως τῆς Παναγίας ἀχράντου, ὑπερευλογημένης...*». Οἱ πιστοὶ ἀκούοντες τὸ ὄνομα αὐτῆς ψάλλουν τὸν ὕμνον: «*Ἀξίον ἔστιν ὡς ἀληθῶς μακαρίζειν σε τὴν Θεοτόκον*».

Μετὰ τὸν ὕμνον αὐτὸν ὁ ἱερεὺς εὐλογεῖ τὸ Ἀντίδωρον, τὸ ὅποῖον θὰ μοιρασθῇ εἰς τοὺς Πιστοὺς καὶ τὸ ὅποῖον βγαίνει

ἀπὸ τὸν ἄρτον τῆς προσφορᾶς καὶ ἔπειτα συνεχίζει τὰς μνημονεύσεις τοῦ Προφήτου Προδρόμου, τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν νεκρῶν τῶν πιστῶν. Ἐπίσης μνημονεύει τὴν πόλιν, τοὺς νοσοῦντας, τοὺς ὁδοιποροῦντας, τοὺς πένητας καὶ ἔπειτα εὐλογεῖ τὸν λαὸν καὶ λέγει μεγαλοφώνως :

«Καὶ ἔσται τὰ ἔλεη τοῦ μεγάλου Θεοῦ . . . » καὶ τελειώνει ἡ μεγάλη εὐχὴ τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν Τιμίων Δώρων.

7. Ἡ μετάληψις καὶ ἡ ἀπόλυσις

Ἐπὶ τῆς Ἀγίας Τραπέζης εὐρίσκεται τώρα τὸ Ἅγιον σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου καὶ δὲν μένει πλέον παρὰ ἡ μετάληψις ὑπὸ τοῦ ἱερέως καὶ τῶν πιστῶν. Διὰ τοῦτο πρὸς προετοιμασίαν τῶν πιστῶν ἀρχίζουν αἱ δεήσεις καὶ αἱ εὐχαὶ πρὸ τῆς μεταλήψεως.

8. Δεήσεις καὶ εὐχαὶ πρὸ τῆς ἀπολύσεως

Αἱ δεήσεις αὗται καὶ αἱ εὐχαὶ εἶναι ὅμοιαι μὲ ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν καὶ προηγουμένως. Κάμνει δὲ αὐτὰς ὁ Διάκονος ἐξερχόμενος ἐμπρὸς εἰς τὴν Ὡραίαν Πύλιν. *«Πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες ἔτι καὶ ἔτι . . .»*. *«Ὑπὲρ τῶν προσκομισθέντων κλπ.»*. Κατόπιν ὁ ἱερεὺς λέγει : *«Καὶ καταξίωσον ἡμᾶς Δέσποτα . . .»*. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀπαγγέλλεται ὑπὸ τοῦ ψάλτου ἢ ἄλλου πιστοῦ ἡ Κυριακὴ Προσευχὴ :

«Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς . . .». Κατόπιν ὁ ἱερεὺς μεγαλοφώνως λέγει πρὸ τῆς Ὡραίας Πύλης : *«Εἰρήνη πᾶσι. Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνωμεν»*. Καὶ κατόπιν : *«Χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς Σου Υἱοῦ . . .»*. Οἱ ψάλλται : Ἀμήν. Ὁ ἱερεὺς : *«Πρόσχωμεν, τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις»*. Ἦτοι τὰ ἅγια καὶ τίμια δῶρα εἶναι προωρισμένα νὰ δοθοῦν εἰς τοὺς ἁγίους. Καὶ ἐπειδὴ ἁγίους ἐννοεῖ τοὺς πιστοὺς, οἱ ψάλλται ψάλλουν :

«Εἰς ἅγιος, εἰς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός . . .». Δηλαδή μόνον εἰς εἶναι ὁ ἅγιος, ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

9. Ἡ μετάληψις ὑπὸ τῶν κληρικῶν

Ὁ ἱερεὺς μελίζει (χωρίζει) εἰς μερίδας τὸν ἅγιον ἄρτον, ἐνῶ ὁ Διάκονος λέγει : *«Μέλισσον, δέσποτα, τὸν ἅγιον ἄρτον»*. Ὁ ἱερεὺς μελίζει αὐτὸν εἰς τέσσαρας μερίδας. Κατόπιν ὁ Διάκονος λέγει :

«Πλήρωσον, δέσποτα, τὸ Ἅγιον Ποτήριον». Ὁ ἱερεὺς ρίπτει μίαν ἐκ τῶν μερίδων εἰς τὸ Ἅγιον Ποτήριον. Εἰς αὐτὸ ὑπάρχει ὁ οἶνος καὶ χύνεται καὶ ζέον (θερμὸν) ὕδωρ, διὰ νὰ εἶναι ἡ ὁμοιότης πρὸς τὸ ζῶν αἷμα. Καὶ ἀφοῦ ἐτοιμάζεται τὸ Ποτήριον, ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ Διάκονος προσεύχονται καὶ κατόπιν κοινωνοῦν, ἐνῶ οἱ ψάλλται ψάλλουν τὸν ὕμνον ὁ ὁποῖος λέγεται *Κοινωνικόν*.

10. Ἡ μετάληψις ὑπὸ τῶν λαϊκῶν

Μετὰ τὴν μετάληψιν τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ Διακόνου, ὁ ἱερεὺς ρίπτει εἰς τὸ Ἅγιον Ποτήριον καὶ τὰς λοιπὰς μερίδας τοῦ ἄρτου καὶ ἐξέρχεται εἰς τὴν Ὁραίαν Πύλην λέγων : *«Μετὰ φόβον Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε»*.

Οἱ Χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι εἶναι καθαροί, καὶ μετενόησαν διὰ τὰς ἁμαρτίας των προσέρχονται καὶ κοινωνοῦν μὲ φόβον Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ μετὰ πίστεως. Ὁ ἱερεὺς λέγει : *«Μεταλαμβάνει ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ...»*. Μετὰ τὴν μετάληψιν οἱ ψάλλται ψάλλουν : *«Εἴδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ἐλάβομεν πνεῦμα ἑπουράνιον...»*. Ὁ ὕμνος αὐτὸς σημαίνει ὅτι μὲ τὴν Ἁγίαν Κοινωνίαν ἡ ὁποία μᾶς ἐδόθη ἐλάβομεν τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου πνεύματος.

Κατόπιν ὁ Διάκονος λέγει πρὸ τῆς Ὁραίας Πύλης τὴν ἐξῆς εὐχαριστήριον προτροπὴν : *«Ὁρθοί· μεταλαβόντες τῶν θείων, ἁγίων, ἀθανάτων καὶ ζωοποιῶν, φρικτῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων ἀξίως εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ»*. Δηλαδή : Ἄς εὐχαριστήσωμεν τὸν Κύριον διότι μᾶς ἠξίωσε νὰ κοινωνήσωμεν τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Καὶ ἀκολουθοῦν αἱ εὐχαὶ τῆς ἀπολύσεως.

11. Εὐχαὶ τῆς ἀπολύσεως

Ὁ ἱερεὺς ἐξέρχεται πρὸ τῆς Ὁραίας Πύλης καὶ λέγει : *Ἐν εὐχῇ προέλθωμεν*. Δηλαδή : Ἄς ἀναχωρήσωμεν ἀπὸ τὸν ναὸν

μὲ εἰρήνην, καὶ κατόπιν ἀναγινώσκει μεγαλοφώνως εὐχήν, ἐνῶ οἱ ψάλλται ψάλλουν : «*Εἶη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον . . .*»

Μὲ τὸν ὕμνον αὐτὸν εὐλογοῦμεν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ διὰ τὸς πολλὰς εὐεργεσίας τὰς ὁποίας ἔκαμεν εἰς ἡμᾶς.

Καθ' ὃν χρόνον οἱ ψάλλται ψάλλουν, ὁ ἱερεὺς λέγει μυστικῶς εὐχήν καὶ κατόπιν προσθέτει :

«*Δόξα Σοι ὁ Θεὸς ἡμῶν, δόξα Σοι*». «*Ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν Χριστός . . .*» καὶ τελειώνει μὲ τὴν εὐχήν :

«*Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς*».

Ἐπακολουθεῖ ἡ διανομὴ τοῦ ἀντιδώρου καὶ οἱ πιστοὶ ἀπέρχονται.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Εἰσαγωγή	3
Τί εἶναι θρησκεία	5
Τὰ διάφορα εἶδη τῶν θρησκειῶν	5
Ἡ Χριστιανικὴ Θρησκεία	10
1. Αἱ διαφοροὶ Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι	11
2. Πηγαὶ τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας	12
3. Τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης	13
4. Τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης	15
5. Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις	16
6. Ποίαν διαφορὰν παρουσιάζουν αἱ ἄλλαι Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι ὡς πρὸς τὰς πηγὰς ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας	17
Μέρος Α'.—Δογματικόν	18
7. Τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως	18
8. Ἑρμηνεία τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως	20
9. Ποίας ἀποδείξεις ἔχομεν ὅτι ὑπάρχει Θεὸς	21
10. Οὐσία καὶ ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ	23
11. Διαίρεσις τῶν ἰδιοτήτων τοῦ Θεοῦ	25
12. Ὁ Θεὸς εἶναι δημιουργὸς τοῦ κόσμου	26
13. Ἡ ἁμαρτία τῶν πρωτοπλάστων καὶ ἡ Θεία Πρόνοια	27
14. Οἱ ἄγγελοι καὶ τὰ λοιπὰ οὐράνια πνεύματα	28
15. Περί τῆς Ἀγίας Τριάδος	39
Μέρος Β'.—Ἠθικόν	43
16. Ὁ Δεκάλογος	43
17. Ἑρμηνεία τῶν Δέκα Ἐντολῶν	44
18. Περί προσευχῆς	51
19. Εἰς ποῖον μέρος πρέπει νὰ προσευχώμεθα	51
20. Κυριακὴ Προσευχὴ	52
21. Ἑρμηνεία τῆς Κυριακῆς προσευχῆς	52
22. Περί Μυστηρίων	54
23. Τὸ Βάπτισμα	55

24. Τὸ Χρῖσμα	58
25. Ἡ Θεία Εὐχαριστία	59
26. Ἡ Μετάνοια ἢ Ἐξομολόγησις	61
27. Ἡ Ἱερωσύνη	62
28. Ὁ Γάμος	63
29. Τὸ Εὐχέλαιον	65
Λειτουργικὴ	67
1. Τόποι Λατρείας. Ναοὶ ἢ Ἐκκλησίαι	68
2. Οἱ Ναοὶ τῶν πρώτων Χριστιανικῶν Χρόνων	68
3. Οἱ Ρυθμοὶ τῶν Ναῶν	71
4. Τὰ μέρη τοῦ Ναοῦ.	77
5. Ἱερὰ Σκεύη	81
6. Τὰ Ἱερὰ Ὑψώματα	86
7. Λειτουργικὰ Βιβλία	91
8. Χρόνος Λατρείας—Ἑορταί	92
9. Θεομητορικαὶ ἑορταί	104
10. Ἑορταί τῶν Ἀγίων	105
11. Πολιοῦχοι Ἅγιοι	107
12. Βίοι Ἀγίων	108
13. Ἱερὰ Ἀκολουθία	110
14. Ἡ Θεία Λειτουργία	111
15. Ἡ Ἑρμηνεία τῆς Θείας Λειτουργίας	112

9781000028335

Ψηφιοποίηση της ΕΠΕΑΕΚ για το Εθνικό Εκπαιδευτικό Λογιστήριο

ΣΕΙΡΑ ΒΟΗΘΗΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ Χ Α Ρ Η Π Α Τ Σ Η

ΤΑΞΗ Α'

- 'Ολικό 'Αναγνωστικό ('Αλφβ.)
- Μαθαίνω τη γλώσσα μου
- Μαθαίνω να μετρώ

ΤΑΞΗ Β'

- 'Ελεύθερο 'Αναγνωστικό (πραγματογνωσία).
- Μαθαίνω τη γλώσσα μου
- Μαθαίνω να μετρώ

ΤΑΞΗ Γ' (χωριστή)

- 'Ελεύθερο 'Αναγνωστικό
- Γραμματική Δημοτική;
- Παλαιά Διαθήκη
- 'Ηρωϊκὰ Χρόνια
- Φυσική 'Ιστορία
- 'Αριθμητική με εικόνες
- Πατριδογνωσία - Τὸ διαμέρισμα κάθε μαθητοῦ
- Πατριδογνωστικὸς Χάρτης

ΤΑΞΗ Δ' (χωριστή)

- 'Ελεύθερο 'Αναγνωστικό
- Γραμματική Δημοτικής
- Καινὴ Διαθήκη
- 'Αρχαία 'Ελλάδα
- Φυσική 'Ιστορία
- 'Αριθμητική με εικόνες
- Γεωγραφία 'Ελλάδος
- Τριπλὸς χάρτης 'Ελλάδος

ΤΑΞΕΙΣ Γ-Δ (1ον ἔτος Συν'λίας)

- 'Ελεύθερο 'Αναγνωστικό
- Γραμματική Δημοτικής
- Παλαιὰ Διαθήκη
- 'Ελληνική 'Ιστορία
- Φυσική 'Ιστορία
- 'Αριθμητική με εικόνες
- Πατριδογνωσία - Τὸ διαμέρισμα κάθε μαθητοῦ
- Πατριδογνωστικὸς χάρτης

-ΤΑΞΕΙΣ Γ-Δ (2ον ἔτος Συν'λίας)

- 'Ελεύθερο 'Αναγνωστικό
- Γραμματική Δημοτικής
- Καινὴ Διαθήκη
- 'Ελληνική 'Ιστορία
- Φυσική 'Ιστορία
- 'Αριθμητική με εικόνες

- Γεωγραφία 'Ελλάδος
- Τριπλὸς χάρτης 'Ελλάδος

ΤΑΞΗ Ε' (χωριστή)

- 'Ελεύθερο 'Αναγνωστικό
- 'Αγωγή Πολίτου
- Γραμματική Καθαρευούσης
- 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία
- Βυζαντινὴ 'Ιστορία
- Φυσική 'Ιστορία
- Φυσ. Πειραματική- Χημεία
- 'Αριθμητική Ε-ΣΤ
- Γεωμετρία Ε-ΣΤ
- Γεωγραφία 'Ηπείρων
- Χάρτες 'Ηπείρων

ΤΑΞΗ ΣΤ' (χωριστή)

- 'Ελεύθερο 'Αναγνωστικό
- 'Αγωγή Πολίτου
- Γραμματική Καθαρευούσης
- Λειτουργική- Κατήχηση
- 'Ιστορία Νέων Χρόνων
- Φυσική 'Ιστορία
- Φυσ. Πειραματική-Χημεία
- 'Αριθμητική Ε-ΣΤ
- Γεωμετρία Ε-ΣΤ
- Γεωγραφία Εὐρώπης
- Τριπλὸς χάρτης Εὐρώπης

ΤΑΞΕΙΣ Ε-ΣΤ' (1ον ἔτος Συν'λίας)

- 'Ελεύθερο 'Αναγνωστικό
- 'Αγωγή Πολίτου
- Γραμματική Καθαρευούσης
- 'Εκκλησιαστική 'Ιστορία
- Βυζαντινὴ 'Ιστορία
- Φυσική 'Ιστορία
- Φυσ. Πειραματική-Χημεία
- 'Αριθμητική Ε-ΣΤ
- Γεωμετρία Ε-ΣΤ
- Γεωγραφία 'Ηπείρων
- Χάρτες 'Ηπείρων

ΤΑΞΕΙΣ Ε-ΣΤ' (2ον ἔτος Συν'λίας)

- 'Ελεύθερο 'Αναγνωστικό
- 'Αγωγή Πολίτου
- Γραμματική Καθαρευούσης
- Λειτουργική- Κατήχηση
- 'Ιστορία Νέων Χρόνων
- Φυσική 'Ιστορία
- Φυσ. Πειραματική - Χημεία
- 'Αριθμητική
- Γεωγραφία Εὐρώπης
- Τριπλὸς χάρτης Εὐρώπης